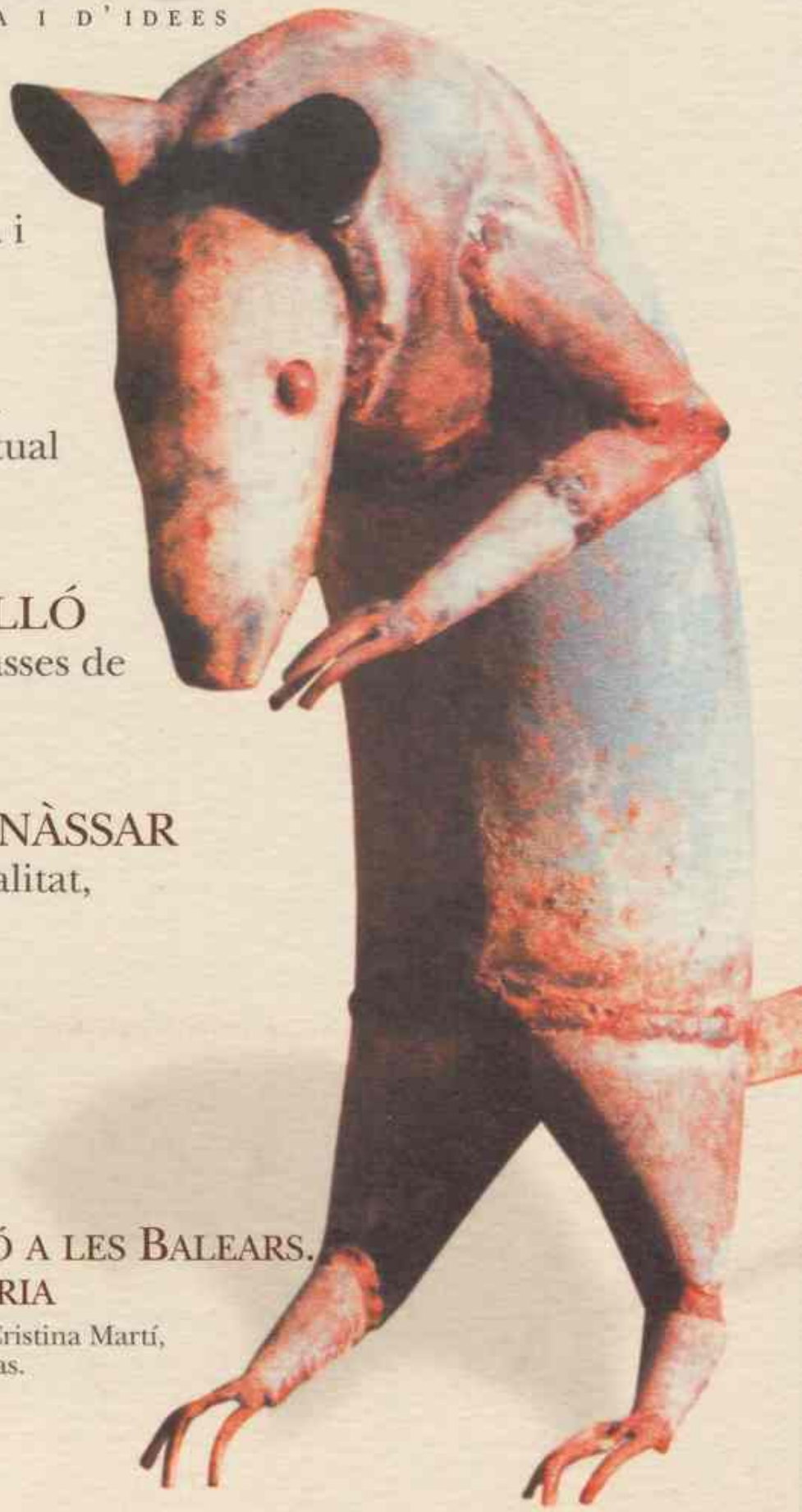
Lluc

REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

NOVEMBRE - DESEMBRE 2004
4,50€
842

JOAN MAYOL
Madagascar, economia i recursos naturals

JAUME CLADERA
Una mirada sobre l'actual moment turístic

FRANCESC PERELLÓ
Pere Capellà a dues passes de la mort

BARTOMEU BENNÀSSAR
De laïcitat, confessionalitat, Església i Estat

DOSSIER: L'EDUCACIÓ A LES BALEARS. MIRADES A LA HISTÒRIA
Bernat Sureda, Xavier Motilla, Cristina Martí, Joan J. Burgués, Francesca Comas.

Sistemes d'autoservei. **Comoditat i confiança**

sanostra.net · www.sanostra.es · fon "SA NOSTRA" · CAIXERS AUTOMÀTICS

"SA NOSTRA"

CAIXA DE BALEARS

Lluc

REVISTA DE CULTURA I D'IDEES

NÚMERO 842 - ANY LXXXIII
NOVEMBRE - DESEMBRE 2004
REVISTA BIMESTRAL

EDITA
L'espurna edicions

DIRECTOR
Damià Pons i Pons

DIRECTOR EDITORIAL
Pere Fullana i Puigserver

CONSELLER DELEGAT
Gabriel Seguí Trobat

CONSELL DE DIRECCIÓ
Lleonard Muntaner i Mariano
Andreu Ramis i Puig-gros
Daniel Torres Consuegra

CONSELL DE REDACCIÓ
Josep Amengual i Batle
Joan Arrom Nadal
Nadal Bernat i Salas
Francesc Bujosa i Homar
Rosa Maria Calafat Vila
Francesca Comas i Rubí
Josep Lliteras i Vidal
Gabriel Janer Manila
Bartomeu Martínez i Oliver
Antoni Mas i Forners
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Rosa Planas i Ferrer
Antoni Salamanca i Pericàs

REDACCIÓ, ADMINISTRACIÓ, PUBLICITAT I SUBSCRIPCIONS I DISTRIBUCIÓ
L'espurna edicions, s.l.
C/ Joan Bauçà, 33 - 1er
07007 Palma de Mallorca
Tel. 971 25 64 05
Fax: 971 25 61 39

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
Agustí Aguiló i Llofriu

DIRECCIÓ D'ART
Coc 33 Serveis Editorials

IL·LUSTRACIÓ DE LA COBERTA
Ferran Aguiló i Casabona

ESTAMPACIÓ I FOTOCOMPOSICIÓ
Gràfiques Mallorca
(Inca - Mallorca)

ISSN: 0211-092 X
Depòsit Legal: PM - 276 - 1958

AQUESTA ÉS UNA PUBLICACIÓ PLURAL QUE NO COMPARTEIX NECESSÀRIAMENT LES OPINIONS EXPRESSADES EN ELS ARTICLES SIGNATS. L'OPINIÓ DE LLUC S'EXPRESSA MITJANÇANT ELS EDITORIALS.

SUMARI

Universitat de les Illes Balears
Servei de Biblioteca i Documentació
Edifici Guillem Cifre de Colonya

· Tauler de revistes 2

EDITORIAL
· 25 anys de TVE a les Balears 3

D'ARA, DEL PAÍS I DEL MÓN
· Joan Mayol: *Economia i recursos naturals a Madagascar. Primera impressió* 4

DIÀLEGS
· Joan Amer i Fernández: *Jaume Cladera i Cladera. Una mirada sobre l'actual moment turístic* 9

TORRE DEL RAM
· Rafael Crespí Ramis: *País, esport i consciència nacional* 12
· Tomeu Martí: *Els dèficits de l'anomenada Constitució Europea* 14

DOSSIER: L'EDUCACIÓ A LES BALEARS
· Bernat Sureda Garcia i Xavier Motilla Salas: *Els llibres d'història de l'educació a les Balears (2000-2004)* 16
· Cristina Martí Úbeda: *Notes sobre l'activitat educativa i cultural de Baltasar Champsaur Sicilia a Mallorca (1882-1911)* 19
· Joan J. Burgués Mestre: *Transició democràtica a les Illes Balears des de la revista Lluc. Un punt de vista educatiu (1974-1978)* 23
· Francesca Comas Rubí: *El* Butlletí Informatiu d'Història de l'Educació *(2002-2004)* 27

HISTORIA, CULTURA I SOCIETAT
· Francesc Perelló: *Pere Capellà a dues passes de la mort. Els dies anteriors i posteriors a l'estrena d'*El rei Pepet *(1954-1955)* 29

L'ESGLÉSIA NOSTRA
· Bartomeu Bennàssar: *De laïcitat, confessionalitat, església i estat. Parlem-ne!* ... 32

EL LECTOR VIRTUAL
· Miquel Bezares: Mínims *i* Intermínims 34

CALENDARI TEATRAL
· Joan Arrom Nadal: *2004: Notes d'un espectador teatral desidiós* 35

EL POEMA
· Vicenç Llorca: *Per una poesia humanista* 38

A LA CIUTAT DELS LLIBRES
· Onofre Rullan: On brilla el sol. *Encara...* 39
· Jordi Rourera i Peret: Imparables. *Una antologia* 41
· Pere Rosselló Bover: *La mirada* darrere el vidre *de Feliu Formosa* 43
· Maria Muntaner González: La condició postmoderna. *Jean-François Lyotard* 45
· Gabriel Ensenyat Pujol: *Clarobscurs. L'Església dels mallorquins* 47

NOTES DE LECTURA
· Pere Rosselló Bover: *Llorenç Moyà Gilabert.* Memòries literàries 49
· Pere Antoni Pons: *Miquel Barceló.* Quaderns d'Àfrica 50
· Bernat Nadal: *Pere Rosselló.* El temps llençat al pou 50

MOSTRADOR
· Novetats editorials 52

MOSTRADOR MÚSIQUES
· Novetats musicals 57

ÍNDEX 2004 58

Tauler de revistes

ELS MARGES. REVISTA DE LLENGUA I LITERATURA. Tercera època. Núm. 72. Hivern de 2004.

Els professors Jordi Castellanos i Josep Murgades són els directors actuals d'aquesta publicació quadrimestral que ja ha assolit les tres dècades d'existència. El contingut s'estructura d'acord amb els apartats següents: Editorial, Textos de creació, Estudis, Cartes i documents, Al marge, Ressenyes i Abstracts. En aquest número en particular, i seguint la tònica de sempre, hi podem trobar nombrosos textos de gran interès. A més d'una reflexió editorial inicial *Sobre la (in)utilitat dels estudis de filologia*, en la qual se subratlla com poden arribar a ser d'útils els aprenentatges aparentment poc aplicables a les realitats pràctiques, hi ha uns quants estudis de gran interès: *James Joyce a Catalunya (1921-1936)*, de Teresa Iribarren, *Les edicions Proa de Perpinyà ((1949-1965)*, de Josep Camps i Arbós, i *Joan Oliver i el teatre de boulevard*, de Miquel M. Gibert. En l'apartat de creació, hi ha una traducció del poema *La torre*, de W.B. Yeats, feta per Patrícia Manresa i Albert Roig. La doctora Simona Skrabec comenta la novella *La repetició* de Peter Handke. A la secció Ressenyes, en trobam de *La pell freda* d'Albert Sánchez Piñol, de *Purgatori* de Joan F. Mira, de *L'home que va estimar Natàlia Vidal* de Julià de Jódar, d'*Oasi* de Carles Batle. Igualment, del llibre de Miquel Pueyo i Albert Turull titulat *Diversitat i política lingüística en un món global.*

S'ESCLOP. QUADERN CULTURAL. Segona època. Any III. Núm. 17.

La poesia és l'eix i l'única raó de ser d'aquesta publicació que voluntariosament dirigeix Joan Fullana. Ens trobam amb textos en vers de Víctor Gayà, Alfons Navarret, Lluís Servera, Eugenio de Andrade, dels trobadors Guillem d'Aquitània i Giraut de Bornelh, de D. Sam Abrams, Miquel Ferrà, Jaume Munar, Francesca Pons Ortega, Miquel Àngel Lladó Ribas, Sebastià Bennàsser, Josep Pizà Vidal, Maria Teresa Ferrer Escandell, Muhammad Hafiz, Albert Herranz, Miquel López Crespí i Pierre Descamps. Així mateix, hi ha uns quants textos en prosa. Els signen Joan Pomar Mir, Maria de l'Assumpció Magraner, Pere Morey i Pere Rosselló Bover.

TEMPS MODERNS. PAPERS DE CINEMA. Núm. 107. Novembre 2004.

Sota la batuta de Jaume Vidal, un cinèfil savi i insubornable, el Centre de Cultura/Fundació "Sa Nostra" edita des de fa més de deu anys aquesta revista dedicada exclusivament al món del cinema. Collaboradors més o menys estables, nombres monogràfics, comentaris de les pellícules que constitueixen els diferents cicles que el mateix Centre de Cultura va oferint setmanalment, en una activitat de suplència de les funcions d'una vertadera Filmoteca institucional. La passió pel cinema. La cultura del cinema. La literaturització del cinema. D'aquest número, d'entre d'altres, destacarìem els articles d'Antoni M. Thomàs, de Gabriel Genovart i de Guillem Fiol Pons. Igualment és ben interessant l'entrevista a José E. Monterde, professor universitari, crític i historiador cinematogràfic, i en l'actualitat també president de l'Associació de Crítics i Escriptors Cinematogràfics.

CARÀCTERS. Segona època. Núm. 29. Octubre 2004.

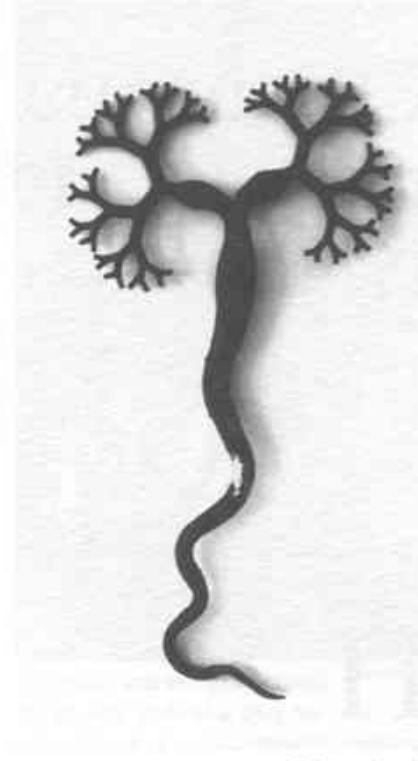
Publicació quadrimestral, editada per l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, que fonamentalment es dedica a la presentació de novetats editorials. Cada número és un aplec d'un nombre ben considerable de ressenyes crítiques, breus i denses, signades per lectors experts, que de costum són ben útils per a poder copsar la substància o el nervi de les obres comentades. En aquesta ocasió, destacarìem l'article d'Enric Sòria sobre un dels reculls poètics més importants del 2004: *Imparables. Una antologia.* Les pàgines centrals són dedicades a l'escriptor Ricard Creus: una fotografia, la relació de l'obra publicada, una mena de poètica, una selecció de la bibliografia crítica, i quatre articles (Susanna Rafart, D. Sam Abrams, Agustí Colomines i Roger Costa-Pau) sobre la seva producció, la de poeta i la de novel·lista. Entre d'altres, també hi ha ressenyes o articles signats per Marta Pessarrodona, Francesc Parcerisas, Txema Martínez, Marga Ballester, Pere Antoni Pons (*L'obra poètica completa de Miquel Àngel Riera*), Joan Josep Isern, Marc Granell, Manel Ollé, Maria Conca, Gustau Muñoz, Toni Mollà... A la part final de la revista hi ha unes pàgines utilíssimes: una relació de les novetats bibliogràfiques, tant les d'algunes empreses editorials com les de les institucions universitàries.

QUIMERA. REVISTA DE LITERATURA. Núm. 249. Octubre 2004.

Un dossier de trenta-vuit pàgines dedicat al principal escriptor mallorquí actual en llengua castellana: *Los caminos de Cristóbal Serra*, coordinat per José Carlos Llop i Llucia Ramis. Hi podem trobar textos crítics dels articulistes següents: José Carlos Llop, Manuel Neila, Diego Doncel, José María Nadal Suau, Jaime D. Parra, Marc Bochet, Matías Vallés, Eduardo Jordá i Carlos Garrido. També hi ha una extensa entrevista a l'escriptor feta per Llucia Ramis. Així mateix, l'autor homenatjat parla d'ell mateix, desdoblat en el seu jo-altre, signant un *Itinerario personal* que és la seva sintètica autobiografia literària. És d'esperar que aquest dossier contribueixi a consolidar la literatura de C. Serra com una referència ineludible i important dins el panorama de les lletres castellanes d'ara mateix. La seva singularitat de veu i els seus mèrits creatius fan que en sigui ben mereixedor. A aquest número de "Quimera" també s'hi pot llegir una entrevista a Czeslaw Milosz, l'autor polonès que l'any 1980 va obtenir el Premi Nobel.

25 anys de TVE a les Balears

© Ferran Aguiló

Les polítiques comunicatives que s'han anat impulsant, des dels diferents poders estatals –tant legislativament com en l'àmbit governamental– no han estat respectuoses amb la naturalesa plural i diversa del mateix Estat. Des de RTVE, per exemple, s'ha fet molt poca pedagogia a favor de la diversitat lingüística i cultural, i s'ha pretès molt escassament l'objectiu de fomentar el coneixement de les llengües i cultures no castellanes, amb la voluntat de promoure l'acceptació i el respecte envers elles sobretot entre l'audiència formada per aquells dos terços de la població que són de parla castellana. Tampoc no s'ha volgut entendre, ni molt menys assumir, que la ràdio i la televisió estatals no podien rentar-se les mans del deure d'oferir una programació en català, gallec i basc per als ciutadans que tenien aquestes llengües com a pròpies. En definitiva, igualtat de deures –el pagament d'imposts, posem per cas–, coexistint amb la discriminació en els drets: la possibilitat d'uns de disposar d'una àmplia programació televisiva pública en la llengua pròpia, enfront de la manca d'oportunitat dels altres de poder fer-ho. Un camí per a resoldre aquesta mancança hauria pogut ser el de convertir la TV2 en una canal estructurat en base a les quatre grans àrees lingüístiques que s'inclouen dins l'Estat, amb una programació en part comuna per a cada una d'elles i una altra que hagués estat específica per a cada un dels territoris polític-administratius que s'integraven dins cada conjunt lingüístic. Quant a la ràdio, on tot hauria estat més fàcil i molt més barat, l'absentisme de l'Estat a l'hora de tractar en igualtat de condicions els seus ciutadans, fos la que fos la llengua en què parlassin, ha estat inexplicable i injustificable. La història de Ràdio 4 a les Balears –exterminada fa uns anys com a emissora plenament en català– és un insult a tots els catalanoparlants que pagam impostos, els quals, entre altres coses, serveixen per finançar unes ofertes comunicatives que prescindeixen de l'única llengua que, per a nosaltres, és, a la vegada, pròpia i oficial.

Si ens referim a la televisió privada, no podem deixar de constatar que a l'hora de fer-ne la regulació es va prescindir absolutament de la condició plurilingüe i pluricultural del territori que seria el receptor de la programació que els canals privats emetrien. Es va considerar que era del tot legítim l'establiment de determinades clàusules cautelars: posar un límit temporal als períodes de publicitat, l'obligatorietat d'una quota de programació que fos de producció pròpia, l'emissió d'un percentatge de pel·lícules de cinema espanyol... El dret dels teleespectadors o la necessitat de protegir i fomentar la indústria cinematogràfica de l'Estat varen ser considerats fets suficientment importants com perquè d'ells se'n derivassin normes que condicionaven i limitaven la capacitat de decisió dels grups de comunicació als quals se'ls varen atorgar les freqüències. Idò bé, els drets lingüístics dels no castellanoparlants, la necessitat de garantir la diversitat lingüística intraestatal, salvaguardant la continuïtat de les llengües no-castellanes dins el seu respectiu territori històric, va resultar que no mereixien cap tipus d'atenció. Amb la qual cosa, els canals privats han contribuït, i molt, a desnormalitzar encara més la llengua catalana. De tot el que hem anat dient, és ben clar que se'n dedueix una valoració molt negativa de les polítiques comunicatives impulsades per l'Estat al llarg dels darrers vint-i-cinc anys, des de la perspectiva, és clar, dels interessos de la llengua, la cultura i la comunitat de llengua catalana. A més, durant aquest període la revolució tecnològica ha estat especialment espectacular, cosa que ha facilitat que les llengües amb menys potencial de mercat i amb menys protecció estatal encara perdessin més posicions i més oportunitats.

Malgrat el balanç anterior, cal ser capaços de reconèixer aquells fets puntuals que, desenvolupats en el si del sistema estatal de comunicació, han estat positius i útils per unes o altres raons. Aquest és el cas de l'existència del centre balear de TVE i del programa Informatiu Balear. Acaben de complir els vint-i-cinc primers anys. És un bon moment per a fer-ne una valoració. Cal reconèixer que va ser molt important que s'hi adoptàs el català com a llengua vehicular: tota una manifestació de normalitat, una llengua concebuda com a suficient, ben capaç de transmetre amb fluïdesa qualsevol mena de continguts. A més, s'optà per un model de llengua que, en general, sempre ha estat prou acceptable: culte i a la vegada pròxim a la llengua parlada. Així mateix, l'Informatiu Balear, i la programació guadianesca restant, han contribuït, i molt, a interrelacionar les diferents illes de l'arxipèlag, fomentant-ne el coneixement recíproc, i, per tant, teixint una xarxa de referències, sociològiques i simbòliques, compartides per la majoria dels ciutadans. Un altre aspecte de mèrit és la gran quantitat de material audiovisual que el Centre ha creat, i en part emès. Aquest fet permetrà que en el futur hi hagi una disponibilitat molt extensa d'imatges que faran possible la recuperació documental i visual del nostre passat. Per tot plegat, el Centre de TVE a les Balears, i molt especialment els seus treballadors, tenen el dret a sentir la satisfacció d'haver fet una tasca profitosa per a la seva comunitat.

Economia i recursos naturals a Madagascar. Primera impressió

Joan Mayol*

Ny riaka no valamparihico
(La mar és el límit del meu arrossar)
Andrianampoinimerina, s XVIII
Rei malgaix que va unificar l'illa.

Hi ha llocs del món (tants!) que convé veure almenys un cop a la vida. Per al naturalista, Madagascar n'és un: la gran illa africana acumula originalitats biològiques espectaculars: cinc mil vegetals endèmics (la flora de les Balears n'inclou un centenar, sobre poc més de dues mil espècies en total!), elevadíssim percentatge de vertebrats i invertebrats exclusius de l'illa, paisatges vegetals únics al món, fragments de selva tropical seca i de pluviïsilva, extensos esculls coral·lins (d'una diversitat i bellesa que escarrufen!), vora els quals és fàcil contemplar les balenes que hi acudeixen cada any per a l'aparellament i el part.

No ens podem estar d'evocar els casos més tòpics: Madagascar té vuit espècies de baobabs (sols n'hi ha dues a la resta de l'Àfrica), la ravinala, una palmera plana, n'és l'arbre nacional, però ho podria ser també la palma tríedre, única palmera de soca triangular.

De les cent setanta-dues aus terrestres presents, cent trenta-una en són endèmiques. Malauradament, al s XVIII s'hi extingí l'*Aepyornis*, l'au elefant, de tres metres d'alçada, i que ponia ous de dotze litres de volum! Del centenar d'espècies de camaleons coneguts al món, seixanta viuen a l'illa –i enlloc més!–. És la pàtria dels lemurs (espècies), amb els quals compartim avantpassat de 60 milions d'anys enrera.

Deixam per altra ocasió les observacions naturalístiques que un mes de visita turística ens ha permès efectuar-hi, per centrar-nos a resumir l'ús dels recursos naturals per la població malgaix, amb els comentaris que facin al cas.

L'ús del territori

La primera visió de l'illa des de l'aire (arribar-hi en avió és l'única opció pràctica) ja evidencia l'element clau del paisatge malgaix: després de les grans extensions forestals costaneres, les terres altes de l'interior estan delineades arreu pels arrossars i hortes d'inundació. Totes les valls planures, i fins i tot alguna galta de muntanya, estan esculpides en un puzle de parcel·les irregulars, que conformen un tapís de verds, marrons i reflexos d'aigua. Cada element queda separat dels veïns per un subtil crestall de terra, dibuixant un retícle dens i irregular. El resultat recorda els tòpics paisatges d'arrossars de l'Extrem Orient. La semblança no és casual: aquest ús agrari és molt antic a l'illa, els primers pobladors de la qual foren originaris del sud-est asiàtic, des d'on arribaren fa almenys dos mil anys.

En trepitjar l'illa, l'evidència de l'intens ús agrari es fa palesa. Un vuitanta per cent dels quinze milions d'habitants viuen al camp, són pagesos o pastors. Hi ha més agricultors a Madagascar sol que a l'Europa dels quinze! Com se suposa, el producte bàsic és l'arròs: el malgaix és el poble que en fa més consum per càpita del planeta, ingerint-ne una quantitat superior a la produïda, de manera que se'n fa imprescindible la importació. També es produeixen altres aliments (tapioca, plàtans, moniato, llegums, etc.), i diverses espècies, com la canyella, el clau i, sobretot, la vainilla, orquídia de la qual Madagascar és el principal productor mundial.

Quant al bestiar, el protagonista indiscutible és el zebú. Aquest bòvid geperut, molt més resistent que la vaca ordinària, és a la pràctica l'única espècie ramadera local. No he pogut accedir a estadístiques modernes, però l'any 2000 se n'avaluaven tretze milions. El zebú és no sols un valor econòmic, sinó també un element bàsic per al reconeixement social, i representa un paper religiós: noces i funerals (recordem que a Madagascar es manté el costum d'exhumar periòdicament les restes dels parents difunts, per cerimònies d'elevada participació familiar i amical) suposen el sacrifici i consum del bestiar. La seva carn és bàsica a l'alimentació de la població, tot i que en gran part hi accedeix sols esporàdicament. La producció ramadera fonamental és al sud, en grans pastures extensives. Les guardes han de ser objecte de vigilància armada, ja que sovintegen els robatoris: no és fàcil per un fadrí conquerir el cor de l'estimada (o l'aquiescència del sogre...), si no demostra la seva ardidesa aportant unes desenes de caps sostrets de nit a un dels rics ramaders locals. Sembla ser que se'n roben més de cinquanta mil anuals (i no sols per concertar noces, és clar).

Un 20% de territori es dedica al cultiu regular. Els pasturatges són extensius, i afecten, amb una intensitat desigual, la major part de l'illa. Però el que realment impressiona i preocupa és el cultiu esporàdic i la intensitat de l'explotació forestal. Parlem-ne.

Com a molts de països tropicals, els habitants de les zones forestals artiguen per al conreu: calen foc a una parcel·la, conren sobre les cendres que han aportat nutrients efímers al sòl, un parell o tres de collites i ho abandonen per trobar un altre redol. Evidentment, la pràctica és nefasta sobre el bosc primari, que no es pot recuperar mai. Resulta en principi menys agressiva a boscos que ja han patit aquesta pràctica anteriorment, però sempre genera erosió –de vegades molt greu en un clima com aquest- i empobriment ecològic de la zona afectada. Desgraciadament, es practica de manera molt extensa a l'illa. Tal vegada el visitant inadvertit

no tengui la impressió que la deforestació és greu, ja que, abandonat el conreu, ben aviat "el verd" torna: pluges i clima favorable afavoreixen un recobriment vegetal ràpid... però molt distint de l'original, tant en altària com en composició. És notable que els malgaixs són ben conscients del drama: el primer codi penal de l'illa, publicat per la reina Ranavalona II l'any 1869 ja prohibia la pràctica (art 105: "... les persones que destrueixin el bosc per estendre-hi els cultius seran posades a ferro durant cinc anys"). Però ni la norma, ni la posterior colonització francesa, ni l'actual règim han aconseguit eradicar els focs. Una eradicació difícil, impossible de fet, si no es dóna alternativa vital a les persones que la practiquen. I aquesta és la dificultat! En un dels vols interiors, veiérem desenes de columnes de fum, i el país no és prou ric per mantenir cap servei d'extinció!

Tanmateix, la deforestació és similar a la d'Europa, i en gran part ha estat generada per una economia molt mal organitzada, que pateix encara els efectes de la recent colonització francesa. Tant de bo en un futur pròxim s'arribi a una situació de progrés sostenible, que permeti reduir la pressió sobre el territori amb un aprofitament més racional, i es pugui restaurar un paisatge vegetal únic al Planeta.

L'energia

Avui per avui, sembla difícil: a la fam de sòl, s'afegeix la fam de combustible. Fusta i carbó proporcionen l'energia domèstica. A moltes pistes i pobles, hom troba profusament piles de sacs de carbó, per a la venda. La major part de les nombroses carretes de zebús que hem vist transitar per l'illa (molt més nombroses que els cotxes!), traginen justament carbó. Una família urbana en necessita aproximadament un sac setmanal, que els productors venen per l'equivalent a mig euro, però que el transport –i els intermediaris- transformen en dos euros a la capital; els oficis més modests no arriben ni tan sols a aquesta quantitat com a jornal! Ens movem en els marges de la supervivència humana, organitzada de manera que requereix degradar els ecosistemes forestals, una paradoxa cruel!

Si l'energia tèrmica s'obté de la llenya, la cinètica és bàsicament animal... i humana. Certament, hi ha vehicles de motor, però, almenys a la part oest de l'illa, són més nombroses les carretes estirades pels zebús. Aquests bòvids contribueixen també a la tasca agrícola (n'hem vist alguns llaurant, o esterrossant sementers, sobre els quals els pagesos obliguen les guardes a voltar a cop de llendera), però la major part de la feina la fa la pròpia gent: quasi tothom du sempre una pala estretona, d'un pam d'ample, que claven verticalment al fang dels arrossars per regirar la terra. Una feina molt feixuga, amb fang fins a mitja cuixa, que exigeix una dedicació prolongada i un esforç evident. Tractors? En un mes, n'hem vist... un!, aparcat als afores d'un poble.

Exceptuant els carrers de la capital, Antananarivo, als de les altres ciutats el moviment de les persones es confia als sacrificats "pus-pus": homes que estiren un carretonet de dues rodes, proveït d'entoldat, amb capacitat per a dos passatgers, o la càrrega que convengui. Generalment, són pagesos apurats o sense feina al camp que lloguen els carretons, i fan feina de sol a sol per aconseguir algun guany. Sembla molt difícil: l'oferta és molt elevada, i els locals paguen l'equivalent a deu cèntims per una carrera ordinària. Per cert, els carretons passen ITV, i no es poden conduir sense un permís municipal, prèvia taxa. Una feina miserable, que de vegades ni tan sols permet arribar a obtenir la xifra del lloguer del carretó...

Quant al transport fluvial i la pesca, no deuen arribar a un deu per cent les embarcacions que hem vist proveïdes de motor. El rem, la crossa i la vela dominen de molt, per un motiu obvi: l'econòmic. Els malgaixs no es poden permetre pagar combustible al preu actual, amb una moneda de tan feble valor, i amb uns rendiments econòmics tan limitats.

Tot i això, la dependència del petroli és inevitable, i molt dramàtica: els aliments o els salaris poden situar-se per sota del 10% dels nostres, però la benzina o el gasoil costen pràcticament el mateix que aquí. És a dir, queden estrictament reservats als casos pels quals no hi ha ni la més remota alternativa. I, si s'usen, se'n treu tot el partit possible i una mica més. Un exemple (sobre)viscut per mi mateix: l'embarcació que ens havia de transportar a l'illa de Santa Maria (una travessia de tres hores a l'Oceà Índic), impulsada per dos forabordes més aviat modestos, va ser estibada amb setanta mortals, els seus equipatges i algunes canastres de plàtans, quan la seva capacitat teòrica era de trenta persones. Arribàrem, però no secs...

La fusta i la fibra

Ja hem dit que el 90% d'embarcacions no duen motor, però convé afegir que són piragües monòxiles (fetes d'una soca, buidada amb habilitat, paciència i cops d'aixa), simples en els rius, proveïdes de balancí lateral al mar. Piragües magnífiques, algunes, amb capacitat per sis o deu persones, altres precàries i diminutes, però que permeten als pescadors obtenir

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

La major part de la població no assumeix cap planificació familiar i les millores sanitàries generen una creixença demogràfica insostenible.

l'aliment de la família. També hem vist usar a les aigües interiors dels esculls els rais fets de bambú o de base foliar de palmera: el mariner els maneja amb una crossa, i sembla talment un Sant Pere ressuscitat, caminant sobre les aigües, ja que la precària embarcació queda pràcticament submergida amb el pes del mariner. Qualsevol d'aquestes barques seria una peça valuosa en un museu marítim: servir-se'n personalment ha estat ben emotiu.

No tothom sap que hi ha una paraula malgaix implantada al català (i a la resta de llengües del món): ràfia. La ràfia és la fibra que s'obté d'una gran aracàcia, concretament dels eixos de les seves palmes. (Damià Ferrà Pons ha recollit com els espardenyers de Campanet n'importaven, de ràfia de Madagascar, per a la seva artesania). A més de la ràfia, s'obtenen a l'illa moltes altres fibres. De fet, la major part de la població rural viu baix de fibres naturals (amb les quals cobreixen els habitatges), hi transporta els béns produïts (des dels plàtans al peix i l'arròs), es cobreix, dorm, ferma, etc. No ens hauria de sorprendre. El que és una monstruositat és el que feim nosaltres: hem substituït les fibres pels plàstics derivats del petroli, contribuint així al malbaratament d'un recurs escàs i car, i a la generació de grans quantitats de residus de mal reciclar.

Uns mots de carreteres

Cinc mil km de carreteres asfaltades, 45.000 de pistes... en una illa més gran que l'Estat Espanyol! Evidentment, també és una situació ben diferent de la nostra! Però tenim un paral·lelisme: també allà s'han pres decisions nefastes amb les carreteres! L'anterior govern mantenia fragments de trenta o quaranta km de pista, fora asfaltar, en els principals eixos. Resultat: a l'època de pluges, sols els grans camions dels cacics locals poden transitar, mantenint així un monopoli dels productes bàsics ben favorable als seus interessos... Avui, es considera que carreteres, escoles i hospitals són les prioritats del govern. En les circumstàncies de Madagascar, no pot ser més assenyat!

Els espais protegits

Madagascar disposa d'una bona xarxa d'espais protegits com a parcs nacionals, des de la costa a l'interior, sobre gran part dels ecosistemes valuosos: selves, esculls de coral i massissos de muntanya. Tanmateix, hi ha també paratges bellíssims i de gran valor natural que no tenen protecció formal. Desgraciadament, com dèiem, el foc i l'erosió afecten greument el país, de manera que la protecció esdevé urgent.

Els espais protegits tenen un paper econòmic molt important: la taxa d'entrada és elevada (molt més pels turistes, lògicament), és obligat contractar un guia, i generen serveis al seu entorn. La major part dels trescents mil turistes anuals visiten diversos parcs. Com en altres casos, el turisme pot ser un gran aliat de la conservació: els espais protegits generen rendes superiors a les que proporcionarien en forma de carbó o de conreu no permanent. El que cal és estendre la demanda i l'ús prudent i racional dels parcs, és a dir, un turisme sostenible i benèfic (que existeix!)

Una mostra que la conservació funciona, són les diverses reserves privades que hi ha a l'illa. Protegir, i obrir a les visites per un preu, és rendible, crea llocs de feina i guanys al propietari.

Consideracions finals

L'espai d'un article resulta limitat per evocar una realitat tan variada i complexa. No podem, però, deixar de banda els dos regusts bàsics que ens ha deixat l'estada al país: l'amabilitat de la major part dels naturals i la sensació agra de constatar un cop més la injustícia essencial del sistema econòmic mundial.

Quin és el futur dels cents d'infants que pul·lulen arreu? La major part de la població no assumeix cap planificació familiar i les millores sanitàries (ben insuficients encara: la mortalitat infantil segueix elevada, i l'esperança de vida no arriba als 60 anys!) generen una creixença demogràfica insostenible.

Dues notícies de diari, durant la nostra visita, hi tenen relació: hi ha dificultats per importar l'arròs que cobreixi el dèficit de la producció nacional; i se saluda amb esperança l'acord de la OMC de reduir les barreres a les exportacions agràries cap al primer món.

Simultàniament, el govern malda per arribar al mig milió de turistes (en una illa dues-centes vegades més gran que Mallorca!), evitar el contraban de pedres precioses i, com dèiem, millorar la xarxa viària, escolar i sanitària. Els recursos, i la cooperació, no semblen suficients.

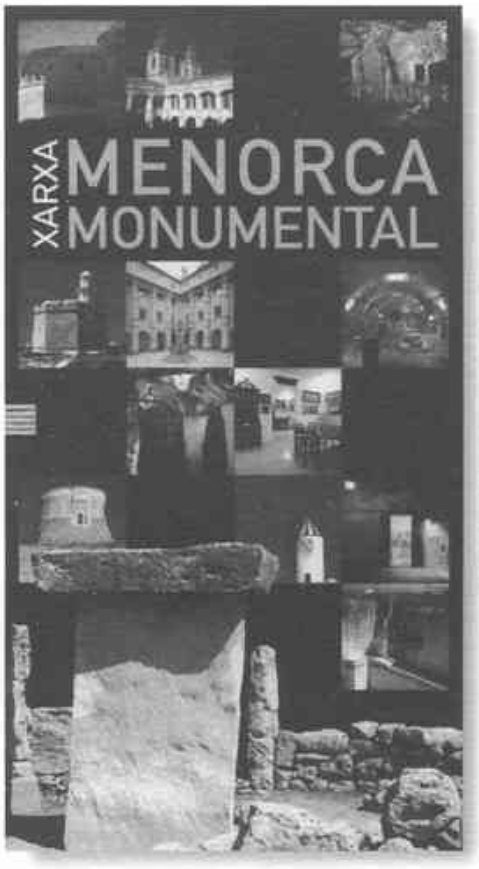
Un detall, tanmateix: molt poques embarcacions tenen nom, però en veiérem quatre o cinc batiades com *l'alegria* o *la felicitat de la vida.*

Aneu a qualsevol dels ports esportius de la costa, i constatareu que aquest esperit positiu hi és, aquí, molt més escàs!

* *Biòleg*

m' Xarxa menorca monumental

VISITA ELS TESTIMONIS DE LA NOSTRA HISTÒRIA

VISITA ELS MONUMENTS I MUSEUS DE MENORCA

CONSELL INSULAR DE MENORCA

Departament de Cultura i Educació

ACIÓN DEL
ROBLEMA DE LA CA

Jaume Cladera i Cladera
Una mirada sobre l'actual moment turístic

En Jaume Cladera i Cladera (Sa Pobla, 1941) no té el perfil d'un hoteler clàssic. Físic de formació, actualment és el conseller delegat d'Stil Hotels. Molts de nosaltres el recordam pels seus deu anys (1983-1993) al capdavant de la Conselleria de Turisme, des d'on desplegà un seguit de mesures per a regular el desenvolupament turístic illenc, entre les quals destaquen els decrets que porten el seu nom, els "Decrets Cladera", que establien un mínim de metres quadrats per plaça turística. També impulsà el Pla d'Ordenació de l'Oferta Turística (POOT), però no arribà a veure'l acabat perquè fou rellevat en el càrrec, principalment per la manca de sintonia entre les seves propostes d'ordenació turística i territorial, i la línia del Consell de Govern presidit per Gabriel Cañellas. Quedàrem amb ell perquè ens exposàs el seu parer sobre el present i el futur del model turístic de Mallorca.

P. Quin diagnòstic feis del present turístic de Mallorca?

R. Ens trobam en una època de transició. Durant molts d'anys hem estat la primera destinació de sol i platja, amb molta diferència. Hem estat la destinació líder des de l'abril a l'octubre durant prop de 35 anys, per l'actuació dels majoristes turístics (els coneguts "tour operators"). Els majoristes han estat manejant fins ara el flux turístic, amb unes dimensions molt grosses. L'activitat turística de masses ha consistit durant molts d'anys en un paquet turístic que incloïa el vol i l'estada. La gent de la Gran Bretanya o d'Alemanya no podia agafar un vol pel seu compte, perquè no hi havia vols regulars internacionals amb destinació Palma, només existien els vols xàrters internacionals, i si n'hi havia qualcun, de vol regular, era caríssim. En vol regular, existien els trajectes Palma-Barcelona i Palma-Madrid, i potser qualque Palma-Londres, però no hi havia un Palma-Hannover o un Palma-Hamburg. Per tant, el majorista oferia un paquet turístic a uns preus assequibles per a les classes mitjanes i treballadores nordeuropees.

P. Per què deis que estam en una etapa de transició?

R. Mallorca ha ocupat un lloc preeminent en el turisme de sol i platja i del viatge organitzat. Emperò, en els darrers anys dos fets han canviat la situació, tot debilitant el paquet turístic: primer, l'aparició i creixement de destinacions mediterrànies que ens fan la competència; i, segon, la desregulació aèria, la gent ja té la possibilitat de tenir vols barats, que era el que abans no tenia. El majorista perd força, i, com a conseqüència, entre la competència que tenim d'altres destinacions i la pèrdua de pes del paquet turístic, Mallorca ha perdut protagonisme d'una forma important.

P. Com evolucionarà aquesta època de transició?

R. No és fàcil saber-ho, però sí que s'apunta una cosa bastant clara: hi ha una reconducció de l'oferta turística i hi ha una reconducció de la demanda turística. És probable que les xifres de visitants que tenim no baixin molt accentuadament perquè pren força el turisme residencial. Aquest turisme ens pot agradar més o menys, però comporta uns ingressos, tot i que tengui una cama coixa pel fet de crear poca ocupació. Un establiment turístic per cada set clients té un empleat, un hotel de 500 places té aproximadament 72 empleats. 500 places de turisme residencial no creen 72 empleats, això és un tema a tenir en compte. Ara bé, la despesa sí que es produeix: en lloc de pagar una habitació d'hotel, paguen una habitació o una casa i després se'n van a restaurants i fan excursions, i fan la mateixa despesa pràcticament que pugui fer un turista dels altres.

P. A nivell d'oferta complementària, el turisme residencial gastaria un poc més?

R. No es pot dir exactament així, perquè el turisme residencial que ve del maig a l'octubre no és un turisme que vagi a llocs millors que la resta del turisme... Si em parlassis del turisme que ve a jugar a golf, aquesta gent sí, aquesta gent fa una despesa major.

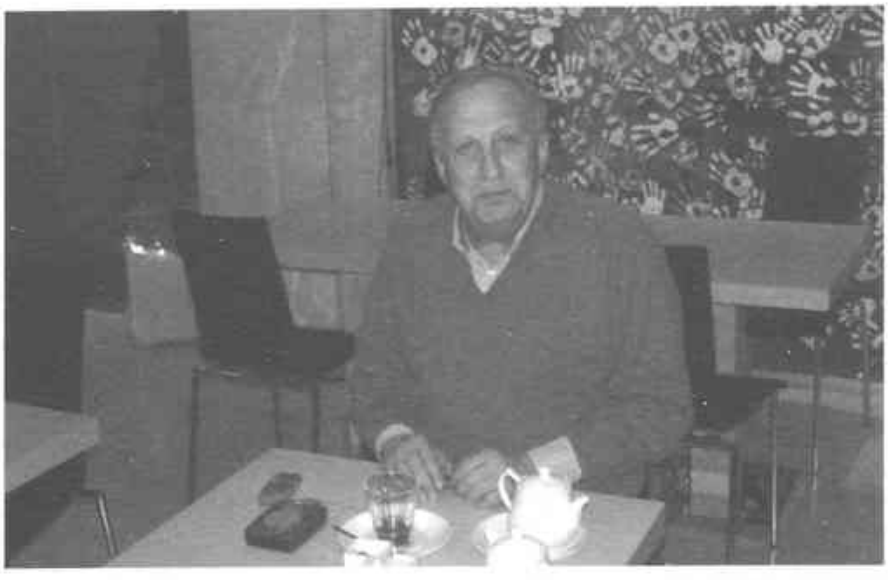
P. Quines són les vostres propostes per afrontar l'etapa de transició?

R. Cal ser capaços de reconduir les equivocacions que hem comès a determinats indrets, cal donar els serveis que toca donar pels preus que corresponguin, i hem de tenir en compte el gran nombre de vols regulars que hi ha ara cap Mallorca... Per exemple, ara des d'Anglaterra hi ha moltíssims vols, molts de majoristes intenten posar els xàrters com a vols regulars per no haver d'assumir ells els riscs. A un xàrter l'has de reservar tu, un vol regular a través d'internet està a l'abast de tot el món.

Hem passat uns anys difícils, es pot veure consultant el PIB: el 1999 i el 2000 creixíem el 6'8 % i el 7'2 %, i ara creixem l' 1'2 %... Jo crec que ja hem començat a passar el moment pitjor, amb encert. Hem estat els pioners, hem començat les activitats del turisme de sol i platja, som els pioners en tot, tant per les coses bones com per les xereques. Cometem equivocacions, feim les coses més absurdes, però després som els primers que reaccionam. Em referesc al conjunt de la societat, no només a un sector determinat.

P. Quin podria ser un exemple d'aquesta reacció que apuntau?

R. El cas de la Platja de Palma. Estic segur que serà una revolució, perquè segurament en quinze anys desfarem un munt d'equivocacions que s'havien fet. Jo pens que en deu o dotze anys a aquesta zona li donarem un gran canvi. He llegit que hi ha una sèrie d'hotels que voluntàriament s'enderrocaran, a canvi de donar-los una tercera línia, i es crearà una franja a darrera, que era el que deia el Pla d'Ordenació de l'Oferta Turística. Reconeixem s'Arenal com un dels llocs més mal concebuts urbanísticament. Imagina't que d'aquí deu anys allò sigui una cosa decent, que no sigui agressiva pel medi ambient, que sigui més adient amb el paisatge. Ens trobam en aquest punt, és una mostra de com som capaços de fer la volta a les equivocacions i al mateix temps no perdem mercat.

P. També haurem de veure si els mercats emissors assimilen els canvis que es puguin produir de s'Arenal/Platja de Palma...

R. A la vegada que es plantegen aquestes grans transformacions, s'ha de fer un estudi sobre la demanda. Convé tenir investigacions sobre la demanda de determinats mercats. Només faltaria que féssim unes reformes per millorar-la, per llevar edificis impactants –tot això té un pes econòmic important–, i que després no aconseguíssim els efectes que perseguim. Jo som optimista, perquè hem fet barbaritats, és cert, però aquestes queden petites quan es comparen amb les que es troben quan es fa el recorregut de la costa des de Catalunya fins a Huelva.

Hem fet equivocacions a determinades zones, i n'hi ha que difícilment es podran reparar, però n'hi ha que sí, hi ha zones que es poden millorar tot conjuntant coneixements tècnics, una important disponibilitat econòmica, i nous dissenys. Aquí fa cinquanta anys es feien hotels, i no s'hi miraven gaire en el disseny; i avui cada vegada que comencen un projecte l'autor hi posa un interès que va més enllà del fet que allò sigui una cosa útil.

Per tant, estam en una transició cap a una situació més positiva. Mai Mallorca no tornarà a ser allò que era, mai Mallorca no tornarà a ser la reina del mambo, tota soleta en el mercat i gairebé podent triar. Això no es repetirà perquè ara l'oferta mundial és enorme, però ens tornarem situar en un bon lloc, i jo crec que en una millor posició que la que hem tengut. Durant anys hem viscut una situació on ens limitàvem a rebre els turistes, perquè teníem molta demanda, no perquè tenguéssim un producte exquisit i uns serveis exquisits. Ara, tota aquesta transició no només durà una transformació de les zones turístiques, els productes també hauran de millorar i hauran de millorar els serveis. Avui ja no es regala res.

P. Comparant amb la costa peninsular, el percentatge de turisme residencial que tenim és molt inferior...

R. Jo crec que és inferior...

P. Tot aquest model de futur que heu apuntat, el pensàveu per al turisme hoteler, entenent que el turisme hoteler comporta una economia més productiva que el residencial?

R. No, jo crec que bàsicament acceptant la realitat del mercat, acceptant la combinació entre turisme hoteler (englobant-hi hotels, apartaments i càmpings) i el turisme residencial. Evidentment, al turisme residencial s'hi hauria de posar una miqueta d'ordre. El tema està en què tothom que competeixi dins un mercat estigui en igualtat de condicions. Què vol dir això? Que si tu pagues imposts i necessites quadrar uns preus, clar, el turisme residencial també ha d'estar en aquestes condicions, i jo crec que la via seria senzillament incloure en la llei d'arrendaments urbans que l'allotjament que es llogui per un període de set/quinze dies, doncs ha de reunir les condicions de la legislació turística. Si tu llogues cada setmana aquest pis, tu estàs fent una activitat turística. Seria tan senzill com posar que en els contractes que fossin inferiors als set o vuit o deu dies, l'allotjament hauria de reunir les mateixes condicions que els altres allotjaments turístics. En definitiva, han d'estar al mateix nivell de competitivitat que els altres.

P. Quina és la vostra postura envers el turisme residencial?

R. Hem d'acceptar que aquesta demanda de turisme residencial hi és, i si hi és hem de comptar amb ella. Al final el que hem d'intentar és que els ingressos per turisme siguin el més elevats possible, per totes les vies. Això no vol dir que haguem de fer més desastres dels que hem fet. No hem de tancar les portes al turisme residencial, el que s'ha de fer és ordenar-lo. Crec que no només a Mallorca, sinó a una destinació com a Espanya, és gairebé impensable que no hi hagi turisme residencial, per una raó: un senyor d'Alemanya decidirà demà que ve a passar aquí el pròxim cap de setmana i tendrà 32 avions per 60 euros.

P. Com creieu que viu la societat mallorquina el procés turístic?

R. Jo crec que la societat mallorquina en un moment determinat, en veure el consum indiscriminat del territori, es va allunyar del desenvolupament turístic. Va arribar un moment en què la gent es va demanar on ens duria tot plegat. Emperò, quan han vengut aquests darrers tres o quatre anys difícils, la gent se n'ha adonat que és difícil viure sense els ingressos que produeix una activitat tan grossa com la turística. Igualment, és cert que a la gent li agradaria que el procés de creixement acabàs aquí. Cal que hi hagi el sòl urbanitzable mínim necessari, per satisfer les demandes d'habitatge de la gent que necessita comprar un pis. Que es fes el mínim, però. Això és el que jo detect de les conversacions que tenc amb la gent: "Així, vivim tots? Idò basta". Jo crec que ara tenim l'oportunitat de fer-ho perquè pareix que coincidim tots.

P. En el canvi que va representar el turisme els anys seixanta, quin paper creis que va fer l'empresariat hoteler?

R. Jo crec que allò va ser una adaptació dels empresaris hotelers a les iniciatives dels majoristes turístics. En els anys cinquanta teníem aquí una hoteleria petita però increïble: l'hotel Mediterráneo, l'hotel Victòria, l'hotel Nacional... Hotels emblemàtics. Qui vivia d'això? Mil persones? Però de cop arriben els majoristes turístics amb l'invent del paquet turístic i fan vols

xàrter, i necessiten una oferta turística on allotjar els turistes, l'oferta existent no els serveix perquè és escassa i cara. Per tant, els majoristes turístics decideixen incentivar l'empresariat i l'ajuden a finançar establiments. El mallorquí fa l'hotel amb els doblers dels majoristes. Es comencen a muntar les zones turístiques i els hotels finançats pels majoristes. L'hoteleria clàssica s'enfonsa. Aquests grans hotels eren hotels de milionaris, i de cop es troben aquí amb turisme de masses. Uns senyors que venien aquí a tot luxe es troben pel carrer l'empleada de la seva fàbrica. Això no quadra i desapareixen tots els grans hotels. El més emblemàtic era l'hotel Mediterráneo.

Al mateix temps es crea aquesta oferta turística de sol i platja i de masses. Això té un avantatge molt gros respecte a l'altre oferta perquè representa una distribució molt gran de la riquesa, per a molta gent, crea molta ocupació i augmenta moltíssim el nombre de gent que viu del turisme. I tot això és benvingut, perquè s'ha descobert un tresor. La gent està contenta, la gent no s'ho acaba de creure. Els primers anys es desenvolupen sota un optimisme desmesurat. Però no és l'empresari mallorquí qui agafa la iniciativa, és el majorista turístic que li diu: "fes-me un hotel". La resposta del mallorquí és sí. Una resposta molt distinta a la de Canàries. Aquí els hotels són de mallorquins, a Canàries, llevat d'un 5%, tots els hotels són de gent de fora. A Mallorca els vàrem fer nosaltres. Si no hagués estat així algú altre hagués agafat la iniciativa. I això té el seu mèrit.

P. La societat potser espera més gestos de l'empresari hoteler, el que s'anomena la responsabilitat social de l'empresari, iniciatives com, per exemple, mecenatges...

R. Això ha estat un dels grans problemes del sector turístic, el no haver-se responsabilitzat una mica de liderar el món social, civil. Per què ha passat això? Jo crec que ha passat massa poc temps. La gent que participa de l'inici de la indústria turística comença als anys 60, i era gent que no tenia una formació, un coneixement, una responsabilitat, tot el seu esforç es destinava a treure tot allò endavant, en sortir-se'n, i no se n'ha sortit d'acabar-ho de muntar del tot fins pràcticament els anys 80. I entre que no hi havia la formació i hi havia la preocupació humana de tirar endavant, va fer que no hi hagués una responsabilitat social a nivell individual. Jo pens que quan es va crear la Federació Hotelera, o l'Associació d'Agències de Viatges, o altres sectorials turístiques..., aquestes associacions eren les que s'havien de posar al capdavant. I a les associacions sempre hi ha d'haver caps pensants que facin propostes, com instituir un premi al millor edifici turístic que es construeixi durant l' any, instituir vint beques perquè hem d'enviar gent nostra a universitats que són especialistes en temes turístics. Això és un tema que no hem sabut fer. Darrerament comença a haver-hi iniciatives d'empresaris privats importants que ja es plantegen fer, dins les seves empreses, coses d'aquest tipus. No és que no ho hàgim fet, és que no ens ho hem ni plantejat. Aquesta ha estat una de les grans errades, que ha contribuït a la manca de sintonia entre el sector turístic i la resta de la societat.

P. En relació a aquesta manca de sintonia que apuntau, en el sector turístic hi ha molta preocupació per les possibles actituds contràries al turisme que es poguessin desenvolupar en els sectors socials més aliens a l'activitat turística, hi ha molta preocupació per la imatge...

R. Jo crec que aquest distanciament o divorci entre sector turístic i la resta de la societat no anirà a més. El que va passar amb el tema de l'ecotaxa, el detonant que va produir més enfrontament, no es repetirà. Jo crec que tant el sector turístic com la societat se n'han adonat, sobretot el sector turístic, que no es pot viure en un entorn on tu no ets respectat, on no siguis acceptat. Per molt de poder econòmic, per molt de poder social que tenguis, si tu no et pots aturar pel carrer i dir: "hola Joan, hola Pep...", aleshores cal fer-s'ho mirar. Jo crec que el sector turístic ho ha entès. Cada vegada s'ha de tenir més en compte l'opinió del conjunt de la societat. A part que el sector turístic tengui els seus interessos i pugui dir: "és que a nosaltres ens convé més això altre", jo crec que ha de tenir en compte l'opinió de la societat, ha de saber per què la societat pensa el que pensa.

P. I el tema de les infrastructures de transport? Quin paper en teniu? Entre els hotelers sembla una opinió bastant unànime no voler més creixement residencial, però també són força partidaris de l'increment de capacitat de l'aeroport i de les transformacions de la xarxa viària que s'estan realitzant...

R. En el tema de l'aeroport no crec que els empresaris mallorquins estiguin per ampliar-lo. Saben que dóna de si suficientment. En el tema de les carreteres, sí. En el tema de carreteres hi ha una espècie d'idea generalitzada que els trajectes de Palmanova a Peguera, d'Inca a Sa Pobla i el desdoblament de Manacor són qüestions que s'han de resoldre. Si nosaltres tornàssim enrera i diguéssim: "farem unes infrastructures per a un determinat nombre de turistes i de població resident", però resulta que ens ha desbordat el nombre de turistes i la població. A més, les infrastructures viàries d'aquests eixos han quedat obsoletes. Hi ha un munt de carreteres secundàries que les arregles i ja basta, però el tema de la carretera de Manacor, això no pot seguir així, no hi pots circular, no vas còmode. Pareix que el desdoblament és una realitat, crec que ja s'està fent. El tema de la prolongació fins a Peguera, allò era un coll de botella. I el tema de la prolongació Inca-Sa Pobla potser és més discutible, però és cert que s'havia de fer la circumval·lació d'Inca. Jo no crec que això sigui dolent, sempre que ara ja tanquem definitivament el tema. I considerar que és un despropòsit molt gran l'autopista de Manacor a Inca. A més, ho dic amb molta rotunditat, perquè encara no he trobat ningú que me n'hagi donat un argument a favor.

P. Quina és la vostra proposta de futur pel que fa a l'ordenació del territori?

R. Primer, ens hauríem de llevar del cap durant molts d'anys el tema viari. Si desdoblam Manacor, arribam a Sa Pobla i feim el de Peguera, no anem a molestar més amb el tema de les carreteres. Deixam-ho anar, hem de viure així. Per què? Perquè pareix que és de sentit comú que es pugui viure en aquesta situació. Perquè tampoc no hem de pensar que el creixement poblacional de les illes, a no ser que la immigració sigui molt gran, hagi de créixer molt més. Sobretot si el pla territorial es duu endavant amb serietat, i si el creixement del sòl urbanitzable, com diu el pla, es fa seriosament i és de l'1%. Que sigui l'1% i no el 6%. Si tu tens control del territori és molt difícil que hi hagi més habitatges, més hotels, o el que sigui.

Si t'hi fixes, el gran debat aquí sempre, sempre, està al voltant de l'ordenació territorial, i també, com a conseqüència, al voltant de les infrastructures; perquè com més territori urbanitzes, més infrastructures necessites. I feim voltes i més voltes allà mateix.

Joan Amer i Fernàndez

País, esport i consciència nacional

Rafel Crespí Ramis

No hi ha dubte que l'esport, pel seguiment mediàtic que té o que arrossega, és un dels referents constitutius bàsics de l'imaginari col·lectiu, si més no, en aquelles societats estructurades i nacionalment homologades. Potser, per dir-ho metafòricament, a la manera de J.V. Foix, aquelles que tenen "pàtria i mester".

Per altra banda, i sense tenir gaire cosa a veure amb la idea anterior, es pot establir una correlació, que no sempre funciona matemàticament segons els axiomes de la regla de tres, entre desenvolupament econòmic i èxits esportius. Això pot explicar el fet que les Illes Balears comptin ara amb una nòmina considerable d'esportistes d'aquells que podríem denominar d'elit; per exemple, i si miram el futbol, no hi havia hagut un període tan continuat del Real Mallorca primera divisió, ni tampoc un període on tants de jugadors illencs militin en el futbol professional. Aquesta afirmació es podria fer extensiva a altres esports col·lectius, com el bàsquet i també en d'altres de caire individual: sense anar gaire lluny en el camí dels èxits: el tennis, la gimnàstica rítmica o el ciclisme en pista. Amb tot, no volem menystenir les figures llegendàries de l'esport illenc. No obstant això, no crec que fos gaire arriscat afirmar que els Guillem Timoner, Antònia Real o Rafel Rullan, per posar tres exemples extrets a l'atzar, foren casos excepcionals dins un planter no excessivament fructífer d'esportistes.

Tanmateix ens podríem plantejar la qüestió de fins a quin punt, en el nostre cas, l'esport és un element vertebrador del país i també fins a quin punt contribueix a enaltir aquells trets diferencials que conformen la nostra identitat col·lectiva. Convé de totes maneres no pecar excessivament d'ingenus i tenir ben present que a l'esport professional,, per tant, aquell que té un major ressò mediàtic, hi ha molts d'interessos –econòmics, majoritàriament– creats i no hem d'esperar dels nostres esportistes, ni tampoc en altres de societats més vertebrades nacionalment i amb un major grau de conscienciació, actituds, més que heroiques, de màrtirs. Mai no he sentit, per part de cap futbolista català o basc, cap comentari de ser reticent a defensar els colors de la selecció espanyola. Tampoc no hem d'esperar que cap motorista català rebutgi una bandera espanyola i faci la volta d'honor només amb la catalana. Per altra banda, segons informà una emissora de ràdio, els esportistes catalans participants en els darrers Jocs Olímpics estaven ben advertits de no poder realitzar cap acte "nacional" reivindicatiu.

Per tant, conscients que els marges de maniobra no són gaire balders, intentarem donar la nostra opinió sobre com l'esport, avui en dia i dins la realitat de les Illes Balears, pot contribuir a generar un sentiment de poble i també a potenciar alguns elements diferenciadors. Per això, en la nostra anàlisi, sense pretendre que sigui exhaustiva, tendrem en compte aquells esports que tenen una major incidència mediàtica.

El futbol

Mereix un epígraf particular pel fet de ser l'esport que compta amb més seguidors. Parlar de futbol és bàsicament parlar del RCD Mallorca SAD. La professionalització d'aquest esport ha fet desaparèixer eternes rivalitats entre els clubs mallorquins (At. Balears *versus* Mallorca; Constància *versus* Mallorca). Crec que aquestes rivalitats, en tant que es produïen dins un univers tancat, contribuïen a reforçar el concepte de mallorquinitat geògràfica o geopolítica; però això ja no és més que un reducte romàntic del passat. Per altra banda, el Mallorca, tot i la reticència a normalitzar-se el nom, fa una contribució a generar una adscripció de país: és l'equip representatiu de Mallorca –dubt que en esport, ja hi dedicaré un espai més endavant, el concepte de Balearitat sigui una realitat tangible–. A més de ser l'equip catalitzador dels sentiments futbolístics mallorquins, no convé menystenir una sèrie d'elements col·laterals a tenir en compte. En primer lloc, podríem parlar dels jugadors mallorquins o formats a Mallorca, que integren o han format part recentment de la primera plantilla del Mallorca: Moyà, Nadal, Campos, Tuni, Albert Riera, Marcos, I. Ramis, T. González... Aquest és un fet que contribueix a fer sentir el Mallorca com una entitat més mallorquina. Pensem que, per trobar una nòmina de jugadors de la terra com la que hi ha ara, ens hauríem de remetre als inicis de la dècada dels setanta amb en Vallespir, Sans, Taberner i companyia. En segon lloc, l'idioma vehicular de l'equip és el català. És el que s'empra a la megafonia de l'estadi i també el de l'himne mallorquinista. En aquest aspecte, l'avenç ha estat significatiu; en tercer lloc, s'ha d'esmentar que a l'entorn del Mallorca s'han generat algunes hores de ràdio setmanals en català: les transmissions esportives. No és només una emissora sinó que són un parell generós ja les que ofereixen els partits del Mallorca en la nostra llengua i sense una esponsorització directa de les institucions públiques.

Altres esports d'equip

Malauradament, cap club de les Balears no ha aconseguit entrar en l'elit d'aquest esport a nivell estatal. Com a molt hi ha alguns jugadors d'elit i també equips que han militat a la categoria d'argent. Aquesta temporada, l'equip illenc que milita en la categoria més elevada és el Menorca Bàsquet. No coneixem quin és el grau d'identificació del menorquins amb aquest equip. De totes maneres, podem afirmar amb una certa rotunditat que el seguiment que se'n fa des de Mallorca és més aviat minso. N'hi ha prou de pegar una ullada a les classificacions que surten els dilluns al diaris que es publiquen a Palma per adonarnos que el Menorca Bàsquet no figura destacat amb cap mena de tipografia (majúscules, negreta, etc.), cosa que pot il·lustrar el que hem afirmat suara sobre el concepte de balearitat a l'esport. L'esport, en general, també pateix també les mancances d'uns esquemes mentals que afecten altres facetes de la vida quotidiana en qualsevol societat: allò que no passa a la metròpoli, allò que no passa a la capital, sembla que passi menys, no té

tanta d'incidència. Una mica és el que li passa al Bàsquet Inca: és vist com un fenomen amb un prejudici de localista i, per tant, no genera les mateixes fílies que si fos un equip de la capital. Senzillament ho constatam, no en feim un judici de valor.

De semblant manera, podríem parlar d'altres esports, com és el cas del volei, el Son Amar, del bàsquet femení, dels esports femenins en general o també l'hoquei, que són, és la realitat indefugible, més tost minoritaris.

De totes maneres, quan algun d'aquests equips, especialment si són de Mallorca, tenen algun èxit (participació en un *play off*, una competició internacional), el grau de seguiment per part del públic en general augmenta. I també actuen com a referents d'un imaginari col·lectiu...

Els esports individuals

El grau de seguiment, per tant, el grau d'identificació possible entre el que suposa l'esportista i el país, depèn molt de l'èxit aconseguit o de l'esport que es practiqui. Així, ningú no sabia qui era n'Elena Gómez fins que va assolir el campionat del món de gimnàstica, mentre que el grau de coneixença d'en Rafel Nadal era molt més elevat abans que aconseguís els triomfs de tots coneguts. També, el fet que una competició tengui un ressò mediàtic superior fa que desperti l'interès i també un grau d'identificació major del públic. Estic segur que molta gent mallorquina, pel fet que la final de la Davis la jugassin Moyà i Nadal, va presenciar aquesta competició i per ventura molts no són assidus televidents dels partits de tennis.

A mode de conclusió

En primer lloc, i pel que fa al concepte de balearitat, pens que l'esport tampoc no aconsegueix unir allò que la mar ens separa. Els èxits esportius són, majoritàriament, èxits d'una illa concreta i, molt subsidiàriament, de la resta de les Illes. D'altra banda, segurament les Illes Balears no havien gaudit d'un moment tan dolç pel que fa a èxits de primera magnitud i, n'estam convençuts, aquests èxits formen part de l'imaginari col·lectiu i ajuden a conformar la idea de poble, de col·lectivitat singularitzada, malgrat alguns intents –el president Matas en va donar un exemple clar després que es guanyàs la Davis, quan afirmà que se sentia orgullós que dos mallorquins contribuïssin a glorificar Espanya– d'empetitir la nostra realitat dins un concepte major: Espanya, per tant, de difuminar l'orgull del terrer propi dins unes coordenades presentades com a més universals. Finalment, aquests èxits esportius poden, en el grau que sigui, contribuir a acréixer la consciència nacional diferenciada, ja que poden guanyar espais de normalitat per a la nostra llengua (intervencions en català dels esportistes en ràdios i televisions locals); per exemple, ho hem vist en el cas del Mallorca. I com un epíleg del que acabam de dir, les institucions poden, o millor dit, podrien, aprofitar l'estela de la fama d'aquests esportistes per dissenyar campanyes publicitàries dinàmiques encaminades a promocionar l'ús social de la llengua catalana.

Nou disc ja a la venda

Amb el sentir que ens caracteritza amor fora mida per la nostra terra, la nostra llengua i la nostra cultura, hem enregistrat aquest disc per deixar constància, com els antics joglars i trobadors d'una manera crítica i a la vegada burlesca dels esdeveniments que com a poble ens ha tocat viure. La llibertat fa les persones cultes

Al-Mayurqa

música tradicional

TRADICIÓ I COMPROMÍS

CIUTAT DE MALLORCA
ILLES BALEARS

TELÈFONS CONTACTE
971 797041 - 971 713131

www.al-mayurqa.org

e-mail: al-mayurqa@illes-balears.com

DISCOGRAFIA

Projecte roig - 1995
De poetes i altres codolades - 1997
Anem de gresca - 1998
Fent camí - 2001
amb Coherència - 2004

Els dèficits de l'anomenada Constitució Europea

Tomeu Martí

© Ferran Aguiló

Amb el nom de "Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa" els estats que conformen la Unió Europea signaran un tractat internacional que comprèn i unifica la doctrina que han establert tots aquests anys els tractats anteriors.

Aquest tractat dissenya, a més, el futur de la Unió Europea, i el fet que per a ser revisat sigui necessària la unanimitat dels vint-i-cinc estats membres, ja demostra que, a la pràctica, esdevindrà irrevisable.

Certament, la Unió Europea parteix d'una idea inicial molt lloable: la d'acabar per sempre amb els conflictes entre els països que la conformaren inicialment i, en especial, França i Alemanya, constantment enfrontades al llarg de la història. També és cert que a aquestes intencions inicials se n'hi han d'afegir d'altres, com ara la voluntat de recuperar el poder perdut davant les dues superpotències d'aleshores, Estats Units i la Unió Soviètica. Però en aquest lent i complex camí d'unitat europea hi han anat guanyant terreny una sèrie de valors molt allunyats d'aquella voluntat inicial de pacificació. I aquests valors són els que, precisament, guanyen pes amb el nou tractat.

Tot i compartir el sentiment de pertinença a la comunitat política europea i la necessitat de bastir un sistema institucional i legal comú, es pot discrepar de la manera de conduir el procés i del resultat final, un resultat –aquest tractat amb funcions de constitució– que presenta molts dèficits, alguns dels quals pretenem enunciar a continuació.

Dèficits democràtics

El Tractat no estableix mecanismes per tal que la Unió Europea funcioni de manera democràtica i transparent (paradoxalment, la Unió Europea, en conjunt, té mancances democràtiques que no tolera, per exemple, als països que pretenen entrar al seu si).

El mateix procés d'elaboració del tractat constitucional és una mostra de com s'ha prescindit de la ciutadania i només a darrera hora hi ha hagut una sèrie d'estats que han decidit sotmetre el Tractat a referèndum entre els seus ciutadans.

L'anomenada Constitució Europea institueix un règim que prescindeix de la divisió de poders: el Parlament, l'únic òrgan triat per la ciutadania, no hi farà les llei i, a més a més, no s'estructura l'activitat pública al nivell polític més eficaç i proper al ciutadà d'acord amb el principi de subsidiarietat.

Drets fonamentals

La carta dels drets fonamentals està mancada de tota eficàcia, perquè no es pot imposar a les legislacions estatals.

Benestar social

El tractat no estableix uns nivells mínims de protecció i benestar social per als ciutadans de la Unió. Constitucionalitza la versió més liberal (en el sentit econòmic del terme) d'Europa i, a la pràctica, redueix l'espai de la UE a una zona de lliure canvi. Priva Europa dels instruments de poder pressupostari, monetari i fiscal, tant en l'àmbit econòmic comú com en la seguretat comuna. Estableix una sèrie de mesures tendents a afeblir els serveis públics. Tot allò que va en la línia socialdemòcrata és voluntari, mentre que tot el que va en la línia liberal és obligatori. Instaura legalment la precarietat: no reconeix ni regula el dret a un treball digne i estable, discrimina les dones, no protegeix els col·lectius més indefensos davant el mercat laboral actual: estudiants, joves, gent de mitjana edat, immigrants... I no garanteix el dret a les persones a gaudir d'un medi ambient sa.

Drets col·lectius

El tractat constitucional europeu blinda els estats, que esdevenen la unitat preeminent dins els sistema institucional europeu. En aquest sentit, és fa més evident que mai allò que "qui no és estat, no compta". S'ha de tenir en compte, també, que el projecte de tractat constitucional no permet als Països Catalans, ni a la resta de pobles d'Europa, decidir lliurement el seu futur, perquè no recull ni el dret democràtic a l'autodeterminació, ni el dret a la unitat territorial de les nacions sense estat com la nostra, ja que ni tan sols les reconeix, i perpetua les fronteres estatals vigents.

Drets lingüístics

L'article IV.10, que enumera les vint-i-una llengües oficials de la UE, no inclou la nostra llengua, la llengua catalana, la llengua pròpia de més de nou milions d'europeus. Aquest greuge es traduirà, entre d'altres coses, en què la còpia de la Constitució en la nostra llengua no serà una còpia vàlida; els catalanoparlants no tendrem mai garantits els nostres drets a la Unió Europea; la llengua catalana quedarà exclosa de la regulació europea sobre usos lingüístics, tant econòmics i comercials (etiquetatge, retolació...) com culturals (música, literatura, exposicions...); el català no comptarà per res quan es dissenyin actuacions d'intercanvi lingüístic a nivell europeu; Els catalanoparlants serem considerats ciutadans de segona, i quedarem sense drets davant una institució que es posiciona clarament contra la nostra realitat lingüística.

Tot això és més greu si tenim en compte que els drets lingüístics són una part molt important dels Drets Humans i, a més a més, el català és llengua pròpia a quatre estats europeus, tres dels quals són integrants de la Unió Europea, La Unió Europea és l'única institució que engloba tots els territoris de llengua catalana, tretze milions de persones viuen al domini lingüístic català, una terra amb més habitants que Finlàndia, Dinamarca, Suècia, Lituània o Malta, i el català ocupa un lloc destacat en el rànquing mundial de llengües més usades a àmbits tan significatius com Internet, producció literària o nombre de grups musicals.

Fa molts anys que des de la societat civil dels Països Catalans es reclama el reconeixement de la nostra llengua com a idioma oficial de la Unió Europea. Als anys vuitanta, una iniciativa de la Crida a la Solidaritat va fer arribar al Parlament Europeu cent mil signatures amb aquesta demanda i en dues ocasions centenars de persones es manifestaren davant la seu d'aquesta institució a Estrasburg.

L'any 2000 una delegació amb setanta voluntaris de Joves de Mallorca per la Llengua es traslladà fins a Brussel·les per dur aquesta mateixa reivindicació a les màximes autoritats europees.

El Parlament de les Illes Balears, el Parlament de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans, la Federació Llull, totes les entitats cíviques importants dels Països Catalans i milers de ciutadans a títol individual han demanat a les institucions de l'estat espanyol i a les institucions europees el reconeixement del català com a llengua oficial de la UE i, de moment, la resposta sempre ha estat la mateixa que ens dóna aquest tractat constitucional: no.

En definitiva, l'anomenada Constitució Europea és un tractat entre estats que pretén consolidar la pitjor versió de l'Europa unida, on a les Illes Balears ni tan sols se'ls reconeix la insularitat, discriminant-les enfront a altres territoris insulars que tendran un tractament específic, no se'ls reconeix els seus drets nacionals, ni la seva llengua i se'ns reserva el paper de parc temàtic d'oci a l'estiu i de segona residència per a la tercera edat a l'hivern.

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT
Pça. Cort, 1
Cp 07001

BLANQUERNA
Sant Joaquim, 9
Cp 07003

S'ARENAL
Gaspar Rul·lan, 5
Cp 07006

MOLINAR
Xadó, 7
Cp 07008

RAFAL VELL
Pere Ripoll i Palou, 9
Cp 07008

SANTA CATALINA
Fàbrica, 34
Cp 07013

ESTABLIMENTS
Pça. Immaculada, 3
Cp 07010

SON RAPINYA
Catalina March, 4 A
Cp 07013

SON FORTEZA
St. Isidre Llaurador, 25
Cp 07005

SON GOTLEU
Regal, 105
Cp 07008

GÈNOVA
Barranc, 22
Cp 07015

EL TERRENO
Nigul, 1
Cp 07015

COLL D'EN RABASSA
Albuera, 1
Cp 07007

POLÍGON DE LLEVANT
Ciutat de Querétaro, 3
Cp 07007

CASAL SOLLERIC
Passeig del Born, 27
Cp 07012

L'OLIVAR
Mercat de l'Olivar, 104
Cp 07002

SON XIMELIS
Cap Enderrocat, s/n
Cp 07011

GABRIEL LLABRÉS
Antoni Planas i Franch, 4
Cp 07001

SON CLADERA
Cala Serena, 3
Cp 07009

SA INDIOTERIA
Gremi de Tintorers, 2
Cp 07009

SIOPJ
Pere d'Alcàntara Penya, 11
Cp 07006

Ajuntament de Palma

COORDINACIÓ DE BIBLIOTEQUES DE BARRIADA DE L'AJUNTAMENT DE PALMA:
C/ DE L'ALMUDAINA, 7 A - CP 07001 - TEL. 971 71 87 95

Els llibres d'història de l'educació a les Balears (2000-2004)

Bernat Sureda Garcia
Xavier Motilla Salas*

La historiografia educativa a les Illes Balears, que tingué precedents notables al començament del segle XX amb les obres de Rafel Ballester Castell (1904) i Jaume Pomar Fuster (1904), a Mallorca, i de Jaume Ferrer Aledo (1911-13), a Menorca, es va consolidar de manera especial a partir de la instauració dels estudis universitaris a les Balears, el 1967, i de la creació dels estudis complets de la llicenciatura de Pedagogia el 1976. La presentació de tesis doctorals sobre diversos aspectes de la nostra història educativa, la creació de grups de recerca en aquesta temàtica i la participació d'investigadors illencs en les Jornades d'Història de l'Educació dels Països Catalans, que es feren a partir de 1977, i en la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, nascuda el 1979, impulsaren aquest camp de recerca.

A les Illes, al llarg d'aquest darrer quart del segle XX la historiografia educativa es va caracteritzar per l'acostament a la història general, el compromís amb la renovació dels mètodes de la ciència històrica i l'obertura a nous camps de la recerca. Durant aquells anys fou evident la influència de la història social de l'educació, que es decantava per l'estudi del fet educatiu en el marc del seu context social i per establir la relació dels esdeveniments educatius amb la resta de fenòmens històrics de cada època.

Pel que fa a la producció bibliogràfica en història de l'educació, al llarg d'aquests primers cinc anys del segle XXI es poden observar distintes tendències. En primer lloc, es constata un interès creixent per la recuperació de la memòria historicoeducativa que supera els estrictes cercles acadèmics i universitaris, i es manifesta entre els col·lectius lligats a la docència, grups d'investigadors, com el col·lectiu Teranyines de Sant Joan, institucions d'estudis locals, com l'Institut Menorquí d'Estudis, associacions, com les ciutadellenques Cercle Artístic i Casino 17 de Gener, etc., que han donat lloc a monografies d'alt nivell. D'altra banda, s'han publicat també algunes obres de síntesi que han estat possibles gràcies a l'abundància de monografies que ja existeixen. Finalment, s'observa també que perviu l'interès per obrir nous camps i espais de recerca.

La recuperació de la memòria històrica de mestres i institucions

Són nombrosos els llibres publicats aquests primers cinc anys del segle XXI que estudien mestres, autors o institucions que han fet aportacions significatives a la nostra història educativa. Entre els llibres dedicats als educadors es poden destacar el de P. Alzina i M. Mantecón (2001), dedicat al pedagog i antropòleg menorquí Joan Comas Camps, que ocupà càrrecs de responsabilitat política durant la II República i es va haver d'exiliar a Mèxic, on fou catedràtic d'antropologia a la Universitat Autònoma de Mèxic. La tasca dels mestres renovadors ha merescut diversos llibres, com el del col·lectiu Teranyines de Sant Joan (2002) que ha estudiat la tasca de Josep Rosselló Ordines, o el de M. Coll (2000) dedicat al mestre de Santa Eugènia Gabriel Coll i Mulet, o el de M. Jaume (2001) que analitza la labor de Miquel Deyà Palerm a la seva escola de Consell entre 1930 i 1940. Altres obres han donat a conèixer les biografies i aportacions de personatges lligats a la política educativa, a la formació de mestres o a l'educació popular, com ara els treballs de F. Comas (2001) sobre l'inspector del segle XIX Francesc Jaume Riutort, que tanta incidència tingué en la consolidació del sistema educatiu liberal a Mallorca; el de X. Motilla (2004) sobre l'actuació que en el camp de l'educació popular tingué al començament del segle XX el catedràtic de l'Institut de Maó José Pérez de Acevedo, un dels impulsors de l'Extensió Universitària menorquina i que formà part del grup d'intel·lectuals que creà l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó; el de F. Comas i M. I. Miró (2001) que dóna a conèixer la important tasca desenvolupada per la professora de l'Escola Normal de Palma Rosa Roig; o l'estudi biogràfic que ens va oferir J. M. Llaurador (2003) sobre la figura del que fou rector de la Universitat de les Illes Balears, Nadal Batle.

A la divulgació del pensament pedagògic d'autors illencs, hi han contribuït algunes antologies, com la d'I. Vilafranca (2002), que ens acosta al pensament de Joan Benejam i Vives, un dels mestres i pensadors més importants de l'educació menorquina, precursor de la renovació educativa illenca del segle XX, o la que M. Bernal i F. Comas (2001) dedicaren a Margalida Comas, una de les capdavanteres en la defensa de la coeducació i en la renovació de l'ensenyament de les ciències en el primer terç del segle XX. Sobre el pensament i l'activitat de Joan Benejam cal esmentar també l'obra col·lectiva que dedicà a aquest mestre i pedagog el Cercle Artístic de Ciutadella (2001), amb aportacions de J. F. López Casasnovas, d'I. Vilafranca, de G. Julià, de P. Alzina, de M.À. Limón o d'À. Mifsud.

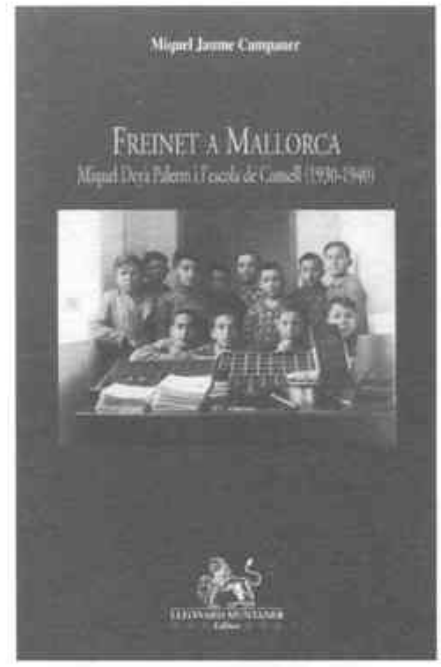
Algunes institucions d'ampli abast educatiu i social han estat també objecte d'estudis monogràfics. Cal destacar en aquest apartat el llibre *Sant Josep Obrer (1951-1997)*, una crònica d'aquest centre escrita per S. Arrom (2004), que en fou l'inspirador i el director, completada amb una àmplia documentació gràfica, i que tracta no tan sols de la història del col·legi sinó també de tota l'activitat educativa que en el camp escolar, del lleure, dels joves i de l'esport s'ha desenvolupat fins a l'actualitat entorn de la parròquia de Sant Josep Obrer de Palma. Altres estudis dedicats a institucions educatives són el que va publicar M. González (2002), dedicat al col·legi públic Verge del Carme de Maó, o el de M. Miralles (2002) dedicat al Col·legi Beat Ramon Llull d'Inca. Al coneixement de la tasca desenvolupada en el camp de l'educació femenina a Mallorca per les congregacions religioses, hi ha contribuït el llibre de P. Fullana (2003) dedicat a l'estudi de la història de la Congregació de les Filles de la Misericòrdia, des de mitjan del segle XIX fins a 1921.

En aquest apartat d'estudis sobre institucions, s'hi ha d'incloure també el llibre de M. L. Canut i J. L. Amorós (2000), publicat per l'Escola Universitària Alberta Giménez, en col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears i l'Institut d'Estudis Menorquins, i que és una aproximació a la història de l'Escola Normal femenina de mestres des de la seva creació fins a la conversió en un centre estatal. Amb abundant documentació gràfica, l'obra de M. L. Canut i J. L. Amorós dedica molta atenció als llibres que formaren part de la biblioteca del centre i que donen a conèixer les influències pedagògiques que va tenir aquesta institució a l'època estudiada.

Les obres globals sobre la història de l'educació de les Illes Balears

La bibliografia d'història de l'educació d'aquests darrers cinc anys inclou algunes visions de conjunt que s'han pogut fer gràcies als nombrosos estudis monogràfics que s'han anat publicat al llarg de més d'un quart de segle sobre diversos aspectes del nostre passat educatiu. En aquest apartat es pot fer referència al llibre publicat per B. Sureda (2000), a la col·lecció Quaderns d'Història Contemporània de les Balears, de l'editorial Documenta Balear, amb el títol de *L'educació a les Balears en el segle XX*, que és una continuació del publicat el 1998 sobre l'educació a les Illes al segle XIX. L'obra ofereix en poques pàgines els trets fonamentals que han marcat l'evolució de l'educació a les Balears en el segle XX, tant en el seu vessant escolar com en el que es dóna fora de l'escola. El llibre analitza les característiques de la modernització educativa del primer terç del segle XX, amb el desenvolupament d'un pensament pedagògic innovador que va tenir com a representants més destacats mestres com ara Miquel Porcel, Gabriel Comas, Joan Benejam o Joaquim Gadea, i professors de secundària com Rafel Ballester, i que va ser impulsat per l'inspector Joan Capó i rebé el suport d'altres professionals, com l'arquitecte escolar Guillem Fortesa, o de polítics, com Gabriel Alomar i Emili Darder. A l'obra s'analitza també la incidència que tingué en l'educació de les Illes la II República i les resistències que la política educativa republicana trobà entre els sectors conservadors i clericals. L'obra continua analitzant el trencament del procés de modernització educativa que es va produir amb la victòria de les tropes franquistes i els intents de controlar l'educació escolar i la formació dels joves d'acord amb la ideologia del nou règim. Finalment es revisen les forces renovadores emergents que es donen al final de l'època franquista tant en el camp escolar com en el dels moviments juvenils i en l'educació del lleure.

Fruit de la col·laboració entre investigadors de les universitats de Barcelona, València, Girona i les Illes Balears es va publicar l'any 2002 l'obra *Tradició i renovació pedagògica 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*, editada conjuntament per l'Institut d'Estudis Catalans i l'Abadia de Montserrat, i de la qual són autors J. González-Agàpito, S. Marquès, A. Mayordomo i B. Sureda. El llibre ofereix un estudi comparat de l'evolució del pensament i dels esdeveniments educatius que es donen als distints territoris de parla catalana en el període estudiat, que coincideix amb una època de renovació i de profundes transformacions. Cal destacar la importància que dedica l'obra a l'educació fora de l'escola –educació popular, familiar, moviments juvenils, etc.–, temes que no sempre han tingut l'atenció que mereixen en la història de l'educació. Més centrada en el nivell d'ensenyament secundari, però

també amb referències al conjunt del sistema educatiu eivissenc, és l'obra de M. N. Garcia (2000), que recull la tesi doctoral de l'autora i que ens dóna una visió dels orígens del sistema educatiu liberal a les Pitiüses, la qual suposa un aportació fonamental per completar el panorama de la història educativa de les Illes Balears. Finalment, l'obra d'I. Martín Jiménez (2000) ens ofereix també una visió de conjunt de l'evolució del sistema escolar menorquí tot aportant dades fins llavors poc conegudes.

Els nous camps d'estudi

Com en èpoques anteriors, també en aquests darrers cinc anys s'ha demostrat l'interès de la investigació historicoeducativa illenca per abordar nous camps d'estudi. Aquesta orientació s'ha manifestat en diverses obres que aporten informació sobre els processos de socialització i l'associacionisme cívic i cultural, així com dels aspectes educatius de les organitzacions juvenils. En aquest apartat es pot fer referència als treballs de M. Santana (2002) sobre mutualitats, cooperatives, societats obreres i recreatives a Mallorca, entre 1868 i 1936, que mostra la incidència que en el camp de l'educació social varen tenir aquestes associacions o el de X. Motilla (2004), que tot i no ser l'objecte central del seu estudi aporta àmplies referències a l'associacionisme i l'educatiu social i popular menorquina; així com també l'obra de P. Alzina i F. Carreres (2002) sobre el Casino 17 de Gener de Ciutadella.

L'obra *Els joves a l'època contemporània*, coordinada per S. Serra i B. Sureda, recull les ponències i comunicacions de les XXI Jornades d'Estudis Històrics Locals de l'Institut d'Estudis Baleàrics i inclou aportacions sobre els models educatius de l'ampli moviment d'associacionisme juvenil que s'ha donat a les Illes a l'època contemporània. A més, el llibre de J. A. Cañabate (2004) suposa una molt treballada i rigorosa aproximació a la política juvenil del règim franquista i és clau per entendre el model educatiu i de socialització d'aquestes organitzacions. La monografia de J. Serra *Documents sobre el magisteri nacional a Menorca arran de l'ocupació de l'illa per les tropes franquistes (1939)*, publicada l'any 2002 per l'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears, ha aportat noves dades per al coneixement de la repressió franquista que patí el magisteri després de la Guerra Civil. Finalment, i com un exemple interessant de recuperació de la memòria històrica en l'àmbit de l'educació fora de l'escola, cal esmentar el llibre i CD publicat per l'Agrupament Escolta i Guiatge de Sant Josep Obrer que recull una crònica dels quaranta anys d'aquest agrupament i una recopilació de material fotogràfic que abasta dels anys setanta fins al 2001.

Referències bibliogràfiques

ALZINA SEGUÍ, P.; CARRERAS JAUME, F. (2002): *El Casino 17 de Gener: una part de la nostra història*. Ciutadella de Menorca: Casino 17 de Gener.

ALZINA SEGUÍ, P.; MANTECÓN, M. (2001): *Joan Comas Camps, de pedagog a antropòleg*. Maó: Institut Menorquí d'Estudis, Consell Insular de Menorca [Cova de Pala, 16].

ARROM COLL, S. (2004): *Sant Josep Obrer (1951-1997). 46 anys d'il·lusions i de treballs*. Palma: Fundació Col·legi Sant Josep Obrer-Corpus Christi.

BALLESTER CASTELL, R. (1904): *Bosquejo histórico sobre la Instrucción Pública en Mallorca*. Palma: Est. Tipográfico de Francisco Soler y Prats.

CANUT, M.L.; AMORÓS, J.L. (2000): *Maestras y libros, 1850-1912. La primera normal femenina de Baleares*. Palma de Mallorca-Maó: Universitat de les Illes Balears, Institut Menorquí d'Estudis.

CAÑABATE VECINA, J. A. (2004): *Les organitzacions juvenils del règim franquista (1937-1960)*. Palma de Mallorca: Edicions Documenta Balear.

COL·LECTIU TERANYINES (2002): *Josep Rosselló Ordines (1882-1966). Pedagogia innovadora, curiositat científica, creació artística*. Sant Joan: Col·lectiu Teranyines [Monografies santjoaneres, 12].

COLL CANYELLES, M. (2000): *Gabriel Coll i Mulet, "Mestre Guillemet"*. Santa Eugènia: Ajuntament de Santa Eugènia.

COMAS RUBÍ, F. (2001): *La consolidació del sistema educatiu liberal a Mallorca. L'aportació de Francesc Jaume Riutort i Feliu (1812-1885)*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears.

COMAS RUBÍ, F.; MIRÓ MONTOLIU, M.I. (2001): *Rosa Roig, biografia d'una pedagoga*. Palma de Mallorca: Documenta Balear.

COMAS, M. [Edició de José M. Bernal Martínez i Francesca Comas Rubí] (2001): *Escritos sobre ciencia, género y educación*. Madrid: Biblioteca Nueva.

FERRER ALEDO, J. (1911-13): *La enseñanza superior en Mahón*. Maó: Ateneu Científic, Literari i Artística [Separata de la *Revista de Menorca*].

FULLANA PUIGSERVER, P. (2003): *Història de la Congregació de les Filles de la Misericòrdia (1856-1921)*. Volum I. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner Editor.

GARCIA FERRER, M.N. (2000): *Historia de la educación en la Ibiza contemporánea. Orígenes de la segunda enseñanza y las primera manifestaciones de carácter burgués en la isla*. Eivissa: Edicions Can Sifre [Victor Books, 8].

GONZÁLEZ GÁLVEZ, M. (2002): *De Davall Sa Plaça a Mare de Déu del Carme. Una visión personal del Colegio Público "Virgen del Carmen"*. Maó: Editorial Menorca SA.

GONZÁLEZ-AGÀPITO, J.; MARQUÈS, S.; MAYORDOMO, A.; SUREDA, B. (2002): *Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939. Història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

JAUME CAMPANER, M. (2001): *Freinet a Mallorca. Miquel Deyà Palerm i l'escola de Consell (1930-1940)*. Palma de Mallorca: Edicions Lleonard Muntaner.

LLAURADÓ, J.M. (2003): *Els anys incomplets. Biografia pública de Nadal Batle (1945-1997)*. Palma: Edicions Documenta Balear.

MARTÍN JIMÉNEZ, I. (2000): *El sistema educatiu a Menorca (1800-1939). Una visió estructural*. Maó: Institut Menorquí d'Estudis.

MIRALLES GILI, M. (2002): *Col·legi Beat Ramon Llull: educació, història i societat*. Palma de Mallorca: Documenta Balear.

MOTILLA SALAS, X. (2004): *Regeneracionisme i educació popular a Menorca. La contribució de José Pérez de Acevedo (1903-1917)*. Menorca: Institut Menorquí d'Estudis, [Cova de Pala, 18].

PALMER MARQUÉS, F.J. (2002): *Apuntes de historia de las enseñanzas náuticas en Mallorca (1802-2002)*. Palma de Mallorca: Imprenta Politécnica (amb el suport del Ministeri de Treball i Assumptes Socials i de l'Institut Social de la Marina).

POMAR FUSTER, J. (1904): Ensayo histórico sobre el desarrollo de la Instrucción Pública en Mallorca. Palma: Estudio Tipográfico de Fco. Soler.

SANTANA MORRO, M. (2002): *El forjament de la solidaritat. Mutualitats, cooperatives, societats obreres i recreatives a Mallorca (1868-1936)*. Palma de Mallorca: Edicions Cort [Col·lecció Els Ullals, 8].

SERRA BARCELÓ, J. (2002): *Documents sobre el magisteri nacional a Menorca arran de l'ocupació de l'illa per les tropes franquistes (1939)*. Inca: Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Cultura [Quaderns d'Història de l'Educació de les Illes Balears, Seqüència 1].

SERRA BUSQUETS, S.; SUREDA GARCIA, B. (2003): *Els joves a l'època contemporània*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics.

SUREDA GARCIA, B. (2000): *L'educació a les Balears en el segle XX*. Palma: Documenta Balear, Quaderns d'història contemporània de les Balears, 25.

VILAFRANCA MANGUÁN, I. (2002): *Mestre Joan Benejam Vives. Antologia d'un compromís pedagògic*. Menorca: Institut Menorquí d'Estudis [Col·lecció Capcer, 16].

* *Grup d'Estudis d'Història de l'Educació. Universitat de les Illes Balears*

Notes sobre l'activitat educativa i cultural de Baltasar Champsaur Sicilia a Mallorca (1882-1911)

Cristina Martí Úbeda*

Tot i la importància del personatge a Mallorca i la seva integració en grups de rellevància reconeguda en la vida cultural mallorquina, Baltasar Champsaur Sicilia, ideòleg i pedagog d'origen canari que desenvolupà una important activitat intel·lectual a les Illes Balears, ha estat fins avui un vertader desconegut per a nosaltres. Curiosament, es tracta també d'un pensador gairebé sense investigar a la seva terra d'origen, l'illa de Gran Canària. Amb aquest treball voldríem apropar-nos, tot i que de manera general, a la seva activitat a Mallorca, força important des del punt de vista historicoeducatiu.

Nascut a Las Palmas de Gran Canaria l'any 1856 al si d'una família burgesa, Baltasar Champsaur aviat desenvolupà un gran interès per la cultura i l'educació. La posició benestant de la família possibilità a Champsaur una formació acurada en diversos camps de la cultura, la ciència i l'art. Així mateix, l'origen del progenitor, que havia arribat a la Gran Canària procedent de Toulon, França, li permeté un coneixement exhaustiu de la llengua i la cultura franceses, que més tard es convertirien en la seva professió, atès que en fou docent durant la resta de la vida. Hem de dir que el fet insular i la condició de canari marcaren profundament la personalitat de Champsaur, el qual, i malgrat que els avatars de la vida el dugueren a residir i desenvolupar-se laboralment i intel·lectualment en diferents ciutats i països –Palma, Barcelona, Girona, La Laguna de Tenerife o França–, manifestà repetidament la intenció de retornar a l'illa d'origen. Home extremadament culte, polifacètic i de tarannà progressista residí a Mallorca al llarg de dues etapes de la seva vida, compreses entre els anys 1882 i 1897 i 1906 i 1911, en les quals participà en nombroses iniciatives culturals i educatives molt relacionades amb els seus interessos ideològics i pedagògics, i que el relacionaren amb diferents cercles intel·lectuals d'importància cabdal en el panorama cultural de la Mallorca d'entre els segles XIX i XX, i en les quals va tenir la incidència que avui volem constatar.

Poc temps després de la primera arribada a Mallorca, a partir de l'any 1885, Baltasar Champsaur ingressà com a professor de Francès en el claustre de la Institució Mallorquina d'Ensenyança al costat d'Alexandre Rosselló i Mateu Obrador. Gràcies a l'òrgan d'expressió d'aquest centre, el *Boletín de la Institución Mallorquina de Enseñanza*, avui gaudim dels escrits de l'autor, així com d'una dada interessant: el nostre home pronuncià el discurs d'inauguració del curs 1886-87, darrer de la vida d'aquest centre i inacabat, fet que corrobora la seva importància al si de la Institució i que ens apropa de manera directa al seu pensament educatiu. Tot i el curt període en què Champsaur hi exercí com a professor –entre els anys 1880 i 1886–, aquest influí de manera decisiva en la formació del seu ideari pedagògic, de tarannà marcadament krausista i laïcista, que mantindria durant una bona part de la vida.

Al llarg d'aquests primers anys de residència a Mallorca i fins el 1897, en què partí cap a Girona per incorporar-se com a catedràtic numerari de Llengua Francesa a l'Institut General i Tècnic d'aquesta ciutat, fou també membre de l'Ateneu Balear a partir de 1888, en el qual exercí fins i tot com a secretari de la Secció de Ciències Exactes, Físiques i Naturals, així com també del Cercle Mallorquí, com a membre de la Secció de Literatura, de la qual Joan Alcover era el director. En aquestes dues organitzacions destacà com un membre actiu i participà en els diversos esdeveniments que s'hi organitzaven –tertúlies, conferències, homenatges, publicacions, etc.–, fins i tot exercí, en algunes ocasions, com a cronista. Així també, col·laborà com a «insensat» en la campanya crítica iniciada l'any 1890 i dirigida per Miquel dels Sants Oliver anomenada *Per Mallorca*, recolzada per personatges de la talla d'Enric Alzamora, Mateu Obrador, Pere d'Alcàntara Penya, Bernat Calvet, Eusebi Estada o Lluís Martí. La majoria eren coetanis, majoritàriament amb estudis universitaris i exercien professions liberals, per la qual cosa la sensibilitat cívica, social i cultural d'aquests era similar. Els Insensats iniciaren una estratègia combativa a través de la publicació a la premsa mallorquina –més concretament en publicacions de conegut renom com *La Almudaina* o *El Isleño*– de tot un seguit d'articles en què denunciaven els defectes i les mancances socials de la societat illenca. Tal com ha afirmat Damià Pons (1998), ells mateixos s'autodenominaren *Els Insensats* d'acord amb el caràcter combatiu dels seus escrits, amb els quals volien despertar la consciència de l'actitud conformista dels mallorquins. Champsaur participà en aquesta cam-

panya en dues ocasions al llarg de l'any 1891, concretament al diari *La Almudaina*. En les dues intervencions tractà dues temàtiques ben diferenciades: d'una banda, a «Por Mallorca. Una necesidad real»[1] proposà la creació d'un Museu d'Història Natural a Palma, i, de l'altra, a «Por Mallorca. La canalización de las aguas y el alcantarillado»,[2] instà l'Ajuntament de Palma a resoldre el problema de la canalització de les aigües i de la xarxa del clavegueram.

Emperò tal vegada l'activitat més interessant duta a terme per Baltasar Champsaur des del punt de vista ideològic i pedagògic durant aquest primer període a Mallorca fou la implicació amb l'educació popular illenca, com a impulsor, promotor i fundador del Centre Instructiu Obrer de Palma. Aquest centre, que obrí les seves portes a partir de l'any 1897, fou una de les primeres institucions educatives obreres creades a Mallorca. Es configurà, bàsicament, com a escola obrera i com a centre d'activitats culturals i de divulgació política, amb un objectiu fonamental: la formació de la classe obrera mallorquina. Tot i així, el nostre home no es limità únicament a finançar aquest projecte. La tasca del professor va incloure l'elaboració d'un projecte de directrius bàsiques de les característiques que havia de reunir un centre d'aquest tipus; en la configuració de l'espai educatiu, així com també en la selecció dels materials didàctics i altres aspectes de caire pedagògic, hi tingué molt a veure la idea d'una persona relacionada amb el món de l'educació, amb certa formació pedagògica. No debades, en l'estudi de les característiques ideològiques i pedagògiques d'aquest centre es fa palesa la influència del krausoinstitucionisme, ideari amb el qual Champsaur havia tingut un estret contacte de la mà d'Alexandre Rosselló i la Institució Mallorquina d'Ensenyança, tot i que la finalitat era ben diferent: mentre que aquesta fou dirigida bàsicament a la formació d'una elit burgesa benestant, el Centre Instructiu Obrer intentà aconseguir una vertadera educació popular, dirigida a les classes que normalment, i per les seves característiques socioeconòmiques, no podien accedir a l'educació que en aquests moments s'oferia des de les institucions. Així mateix, volem remarcar que la constitució d'un centre com aquest suposà la primera evidència que tenim del fet que Champsaur s'apropà a les idees sorgides arrel de l'internacionalisme. Champsaur, com altres ideòlegs del moment, veié en la idea de l'institucionisme que l'educació podia ser un instrument de transformació social clau per assolir l'anhelat canvi social que proclamaven les ideologies sorgides de les Internacionals.

Voldríem remarcar que els anys posteriors a la creació del Centre Instructiu del carrer de la Pau a Palma, altres centres de característiques similars es constituïren arreu de l'illa per al foment de la instrucció de la classe obrera mallorquina, probablement influenciats per l'experiència de Palma iniciada per Baltasar Champsaur i per altres d'anteriors; un exemple que cal destacar fou l'escola dels socialistes de Llucmajor, proposada pel conegut socialista mallorquí Joan Monserrat i Parets.[3] D'aquí la importància d'aquesta iniciativa.

Així mateix, el nostre home fou un actiu col·laborador entre 1893 i 1897 del diari *La Última Hora*, i codirector d'aquest a partir de l'any 1893, del qual Josep Tous Ferrer fou fundador i director fins l'any 1950. A més, cultivà el gènere periodístic en publicacions mallorquines de l'índole més diversa, en les quals tractà tot tipus de temàtiques. D'aquesta etapa hom pot trobar articles seus a diaris de gran repercussió social a Mallorca, com la ja mencionada *La Última Hora* o bé a *La Almudaina*, i també en revistes com *El Ateneo. Revista Científica, Literaria, Artística y Bibliográfica*, publicació de l'Ateneu Balear.

En la mateixa línia, el nostre professor inicià a Mallorca la seva producció bibliogràfica, activitat que mantingué al llarg de la vida. Champsaur publicà durant aquest període les obres *Álbum de las cuevas de Artá y Manacor* (1885), en col·laboració amb Sebastià Gay, i *Crestomatía Francesa. Trozos recopilados* (1898), obra que utilitzà com a manual en les classes al llarg de la seva carrera docent. Així, també va promoure la publicació de l'àlbum *Limosna* (1896), amb motiu de la tragèdia del polvorí de Sant Ferran, a Palma, el 25 de novembre de 1895, a benefici dels familiars de les víctimes. Antoni Maura, Damià Isern i el mateix Baltasar Champsaur, entre d'altres, foren els encarregats de promoure la participació d'uns tres-cents intel·lectuals, escriptors i artistes en aquest àlbum. Aquest fet ens deixa entreveure la profunda estimació del professor pels mallorquins.

L'estiu de 1897, aprovades les oposicions a Madrid, Baltasar Champsaur va prendre possessió del càrrec de catedràtic numerari per oposició de Llengua Francesa a l'Institut General i Tècnic de Girona, on va romandre un espai de nou anys exercint aquesta ocupació, més concretament fins el 1906. Cansat, i amb el desig de retornar el més aviat possible a la terra natal, finalment Champsaur sol·licità un trasllat de centre i, encara que no pogué complir el seu desig, fou traslladat a la nostra illa per exercir com a catedràtic a l'Institut General i Tècnic de Balears.

Aquesta segona etapa de Champsaur a Mallorca es perllongà fins a l'estiu de 1911. Va prendre possessió del càrrec com a catedràtic de Llengua Francesa i així inicià el curs 1906-07. En principi, el professor impartí la docència als cursos tercer i quart dels estudis de batxillerat. Com a manual per impartir aquesta assignatura utilitzà *Crestomatía Francesa. Trozos*

recopilados, anteriorment mencionada, que havia escrit durant l'estada a Girona i que havia estat publicada per una impremta mallorquina. Aquest llibre seria utilitzat pel nostre home per impartir les classes al llarg de la seva carrera professional com a docent. Durant aquest temps fou nomenat bibliotecari de l'Institut, tasca que desenvolupà amb molta dedicació, ja que fou un tema que el preocupà força al llarg de la seva vida. L'organització, la disponibilitat i l'actualització de les biblioteques com a espais educatius fou una de les temàtiques en les quals incidí amb més rotunditat, tot promovent la conversió d'aquests espais en vertaders centres d'educació popular als quals tothom hi tingués accés, i no restringits únicament a algunes minories benestants. No debades Champsaur fou un visitant assidu de la biblioteca provincial de Palma, tal com ell mateix afirmà.

Hem d'assenyalar que el professor reservà part del seu temps a consolidar l'estreta relació que mantenia amb el moviment obrer mallorquí. Durant aquest temps Champsaur oferí a la Federació Socialista Balear el seu recolzament en diversos aspectes. En primer lloc, organitzà i pronuncià conferències instructives per a obrers, en les quals remarcà sempre la importància de la instrucció per a l'alliberament de la classe obrera. En aquesta línia d'actuacions, col·laborà a partir de 1906 en la publicació *El Obrero Balear*, òrgan d'expressió de la Federació Socialista Balear, inexistent quan ell partí de Mallorca per primera vegada l'any 1897. Així mateix, el nostre professor ajudà econòmicament al sosteniment del Centre Instructiu Obrer, alhora que assessorà la junta directiva quant a temes de tipus pedagògic. El professor Champsaur freqüentava els locals de la Federació de Societats Obreres i, més concretament, l'escola de la seva creació, on mantingué converses i tertúlies amb els membres de la junta directiva, amb els mestres i amb els obrers. Proposà canvis d'organització de l'espai de l'escola, com ara la unificació de les dues aules per tal d'obtenir un espai més ample i còmode, o l'aixecament del sostre del Centre, per tal d'aconseguir una millor lluminositat, i, d'aquesta manera, una major atenció i comoditat dels alumnes a les classes. També fomentà en els mestres del Centre l'ús de mètodes no coactius a l'aula i l'aplicació de pràctiques que facilitassin l'aprenentatge i el desenvolupament autònom per part de l'infant, tal com havien assenyalat el principis institucionistes que defensà en èpoques anteriors.

Tot i així, de la seva activitat política en aquest període, en desconeixem molts aspectes. Això no obstant, el professor Champsaur probablement reforçà en aquesta etapa la vinculació amb els cercles de pensament socialista de l'illa; volem apuntar que posteriorment militià activament a l'Agrupación Socialista de Las Palmas, a la Gran Canària, de la qual fou president, i propicià la constitució de la Liga Laica Canaria. Fonts socialistes assenyalen que durant aquest període, cap a l'any 1909, també promogué la creació d'una Casa del Poble on integrar aquest centre educatiu i altres serveis propis de l'associacionisme de caràcter obrerista, emperò aquesta iniciativa no va ser possible fins uns anys més tard, el 1924, quan Champsaur ja no era a les nostres illes. En la mateixa línia de pensament socialista i clarament posicionat a favor del republicanisme i en contra de la monarquia, Baltasar Champsaur col·laborà a *El Ideal*, setmanari republicà aparegut entre el 1910 i el 1913.

Champsaur reprengué aleshores la col·laboració periodística amb el diari *La Última Hora*, al qual havia estat tan pròxim durant els seus primers anys a Mallorca, tot i que aquesta vegada no com a codirector. Amb els seus articles, compartí sovint portada amb un personatge que seria un dels seus amics més pròxims a Mallorca i a la Gran Canària: l'escriptor canari Miguel Sarmiento, que alhora fou també el seu cunyat, atès que aquest era germà d'Elisa, la muller de

Champsaur. Gran amic del nostre professor, Miguel Sarmiento havia arribat a Palma als catorze anys, l'any 1890, procedent de les Illes Canàries, quan el nostre professor ja residia a Mallorca. La mort del pare d'Elisa i de Miguel Sarmiento, Miguel Sarmiento y Cabrera, fou el motiu desencadenant del trasllat de tota la família a Palma, ja que la mare, Esperança Salom i Villalonga, era d'origen mallorquí. Arribat a Palma molt jove, Miguel Sarmiento va cursar el batxillerat a l'Institut Balear, posteriorment, després d'haver estudiat durant alguns anys a Barcelona, s'introduí en els nuclis regeneracionistes de la mà del seu cunyat Baltasar Champsaur, i participà en les famoses tertúlies i reunions literàries que s'organitzaven els diumenges a la residència de Joan Alcover, juntament amb Miquel dels Sants Oliver, Lluís Martí, Santiago Rusiñol, etc. Champsaur i Sarmiento eren coneguts com «els dos canaris» entre la intel·lectualitat mallorquina.

D'aquests anys, en guardem a la nostra illa la col·lecció d'articles més àmplia i tal vegada més interessant publicada per Champsaur, atès que els seus escrits al diari no foren tant cròniques locals, tal com havia estat en l'etapa anterior, sinó articles d'opinió, per la qual cosa a través d'aquests podem esbrinar alguns dels trets més importants del pensament champsaurià. La producció periodística del professor en aquest temps fou espectacular, arribà a publicar més de cent articles en menys de cinc

anys. Hem de dir que alguns són d'especial interès des del punt de vista pedagògic, ja que tracten temes educatius importants del moment. Alguns dels escrits més significatius de l'autor són els titulats «Bibliotecas»,[4] «Protección á la infancia»,[5] «La asamblea de la enseñanza»,[6] «Cultura y miseria»,[7] «Independencia de la escuela»,[8] «Pensiones para el extranjero»,[9] «Pacifismo»,[10] etc. Com podem comprovar, el títols són força descriptius; un d'ells, l'escrit «La coacción en la escuela»,[11] li valgué la felicitació personal del mateix Francisco Giner de los Ríos, fundador i director de la Institución Libre de Enseñanza de Madrid. El nostre home hi defensà la necessària assumpció que l'Estat havia de fer de l'ensenyament a tots els nivells educatius, i advocà per concebre el treball, l'activitat del mateix alumne, com a eix fonamental de qualsevol aprenentatge, tot atorgant molta importància als darrers descobriments en el camp de la psicologia, considerada ja com a ciència, que permeté conèixer millor el procés d'aprenentatge en l'infant. En contraposició a les pràctiques de l'ensenyament tradicional, criticà també durament la violència i la coacció que per part de mestres i educadors s'exercí sobre els infants. Tot i que aquest no fou l'únic escrit en el qual Champsaur evidencià el seu desacord amb les pràctiques educatives de l'època, sí que és un dels que amb més claredat hi podem observar els ideals educatius de Champsaur, certament moderns per al seu temps.

Després de cinc anys exercint com a catedràtic i de tres desenvolupant el càrrec de bibliotecari, cap a l'any 1911, Baltasar Champsaur sol·licità diverses vegades una permuta amb un professor de les Canàries per tal de retornar a les seves illes. Finalitzada l'època estival del 1911, un dimarts de setembre, més concretament el dia 12, el professor, als cinquantacinc anys, embarcà definitivament amb la seva esposa cap a l'arxipèlag canari i abandonà les Illes Balears. Allà continuà la tasca docent a l'Institut de les Canàries i a l'Escola Normal femenina de Tenerife, fins l'any 1919, en què passà al tot just creat Institut de Segon Ensenyament de Las Palmas, a la Gran Canària, la seva illa natal. Cansat i desil·lusionat, Champsaur iniciava el retir de la vida social canària entorn del 1926. Finalment, el 24 d'agost de 1934, Baltasar Champsaur morí en soledat a l'edat de setanta-vuit anys, a la que havia estat la casa familiar de la seva infantesa, a Las Palmas.

Hom sap que les històries de les persones contribueixen també d'alguna manera a configurar el panorama d'un marc històric més general i complet. La nostra intenció amb aquest treball ha estat recuperar la memòria d'un dels personatges més complexos i interessants del període d'entre els segles XIX i XX a les nostres illes, i aprofundir en una figura que promogué i participà en tot un seguit d'iniciatives, algunes dirigides a la burgesia liberal local, d'altres, en canvi, adreçades a la població obrera de l'illa. Baltasar Champsaur mantingué un ideari comú en uns casos i dispar en d'altres amb personalitats destacades del panorama cultural d'aquells anys, com ara Alexandre Rosselló, Miquel dels Sants Oliver, Joan Alcover o Eusebi Estada, per la qual cosa finalment volíem, tot i que modestament, aportar algunes dades d'interès per al complex estudi global de la intel·lectualitat illenca del canvi de segle, que tants investigadors ja han tractat.

A mode de conclusió voldríem remarcar que, tot i la gran quantitat d'iniciatives i organitzacions amb les quals el nostre personatge col·laborà a Mallorca, la seva importància rau en el fet que, a pesar de la condició de burgès benestant, Champsaur emprengué una tasca de vertadera educació popular: la creació del Centre Instructiu Obrer de Palma. No deixa de ser paradoxal, i a la vegada podem dir que es tractà d'un fet comú entre alguns intel·lectuals burgesos, que, sobretot al final del XIX i començament del XX, accediren i assimilaren les idees procedents d'un moviment obrer naixent que demanava un canvi de la situació bipolaritzada entre classes benestants i classes populars, així com també les idees del regeneracionisme sorgides, que abanderaren, des de la seva situació de privilegi, un canvi, tot participant en iniciatives que promogueren l'accés de les classes populars a camps que abans li havien estat vedats: en aquest sentit, un dels més importants fou la instrucció. Ateneus, cercles obrers, cases del poble, o bé cicles de conferències, xerrades o altres actuacions iniciaren un camí que possibilità l'accés d'aquest sector de població majoritari a l'educació que les administracions públiques no oferien de manera accessible. Malgrat que no totes aquestes iniciatives coincidiren en els mateixos objectius, i que aquests depenien del tipus de col·lectiu que les fomentava, un sector important anaren encaminades a la formació de la classe obrera amb un únic objectiu: la seva emancipació. En aquesta concepció de l'educació com a instrument de canvi social és on pretenem situar avui Baltasar Champsaur Sicilia. Volem remarcar, per tant, el paper i la influència d'aquest professor d'origen canari en la formació de la classe obrera mallorquina a través de les diferents iniciatives que va dur a terme en favor de la seva instrucció.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

CHAMPSAUR SICILIA, B. *Álbum de las cuevas de Artá y Manacor.* Barcelona: Imp. de Luis Tasso Serra, 1885 (en col·laboració).

CHAMPSAUR SICILIA, B. *Limosna.* Madrid: A. Maura, 1896 (en col·laboració).

CHAMPSAUR SICILIA, B. *Crestomatía Francesa. Trozos recopilados.* Palma: Est. Tip. del Comercio de F. Soler, 1898.

PONS I PONS, D. *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905).* Palma: Lleonard Muntaner, 1998.

[1] CHAMPSAUR, B. *La Almudaina,* Palma, 18 de gener de 1891.

[2] CHAMPSAUR, B. *La Almudaina,* Palma, 11 d'octubre de 1891.

[3] Sobre la figura de Joan Monserrat podeu consultar GARCERÁN AULET, R. «Ideología del educador socialista Juan Montserrat Parets». *Educació i Cultura. Revista Mallorquina de Pedagogia,* núm. 13, Palma, Universitat de les Illes Balears, 2000, pàg. 51-61; així com també, del mateix autor «Joan Monserrat Parets: correspondencia ideológica de un socialista». *Educació i Cultura. Revista Mallorquina de Pedagogia,* núm. 15, Palma, Universitat de les Illes Balears, 2002, pàg. 43-61.

[4] CHAMPSAUR, B. *La Última Hora,* núm. 5077, Palma, 19 d'abril de 1909.

[5] CHAMPSAUR, B. *La Última Hora,* núm. 5114, Palma, 1 de juny de 1909.

[6] CHAMPSAUR, B. *La Última Hora,* núm. 6154, Palma, 4 de novembre de 1910.

[7] CHAMPSAUR, B. *El Obrero Balear,* núm. 425, Palma, 1 de maig de 1910.

[8] CHAMPSAUR, B. *El Ideal,* núm. 16, Palma, 13 d'agost de 1910.

[9] CHAMPSAUR, B. *La Última Hora,* núm. 6337, Palma, 8 de juny de 1911.

[10] CHAMPSAUR, B. *El Ideal,* núm. 60, Palma, 17 de juny de 1911.

[11] CHAMPSAUR, B. *La Última Hora,* núm. 6305, Palma, 2 de maig de 1911.

* *Grup d'Estudis d'Història de l'Educació*
Universitat de les Illes Balears

Transició democràtica a les Illes Balears des de la revista Lluc. Un punt de vista educatiu (1974-1978)

Joan J. Burgués Mestre*

1. Introducció

La Transició democràtica, a les Illes Balears pot situar els seus inicis l'any 1974 i no pot donar-se per acabada fins al 1983, amb l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia. Aquest article correspon als cinc primers anys d'aquesta etapa.

És un moment especialment interessant a les Balears puix que és l'etapa en què s'estaven creant les bases d'un nou estat democràtic; situació que impregnava amb gran força tota la vida política del moment, però que també és ben palesa en altres aspectes de la vida de la nostra societat, com la cultura, els moviments socials, i la pròpia educació. Miquel Payeras comenta en el seu llibre *Les utopies esvaïdes* com les Balears passà, entre el 1974 i el 1978, de l'atonia institucional de la dictadura a gaudir de la primera institució d'autogovern. Molt, en molt poc temps.

Per altra banda, en aquest període es posa en marxa la quarta etapa de la revista *Lluc* (gener de 1974 – desembre de 1986). *Lluc*, com a publicació de difusió cultural, té la seva importància en aquest moment de la nostra història, atès que "acompanya les esperances suscitades per l'agonia de la dictadura i per les primeres passes de la democràcia"[1]. És important recalcar el paper que la revista jugà aquells anys com a publicació de tendència crítica amb la situació que s'estava vivint. G. Seguí comenta que ja des de l'any 1972 se mostrà aquesta visió problemàtica del món illenc. Ens explica com *Lluc*, a partir d'aquesta data, va oferir una visió de la realitat allunyada de la perspectiva aproblemàtica i lírica que l'havia impregnat en el passat; presentant-se com a defensora d'un plantejament crític amb la realitat a tots els nivells.[2] La revista *Lluc* esdevindrà, doncs, una plataforma molt important de difusió d'una visió crítica de la realitat illenca del moment.

Un fet important per a la revista és que l'Obra Cultural Balear (d'ara endavant OCB), es fa càrrec de l'edició i l'administració de la publicació des del gener de 1974. Això implicà que *Lluc* incorporàs temes de més actualitat. Els seus articles començaren a fer referència especialment a temes en els quals l'OCB estava participant activament. És oportú recordar ara que és a la dècada dels anys 70 quan l'OCB s'estén i es va popularitzant a totes les Illes, fruit de la seva voluntat d'influir en la nostra societat. El que fou el seu president, Antoni Mir, comentava en un article sobre les tres dècades de la institució que en tota aquella etapa predemocràtica tot el procés de lluita pel reconeixement de la personalitat històrica del poble de les Illes Balears, pel reconeixement oficial de la llengua catalana com a pròpia, per un Estatut d'Autonomia, per a la instauració dels símbols propis, etc., va tenir en l'OCB una part integrant i molt activa.[3]

Dins el món educatiu, el període que va de 1974 a 1978 és també especialment interessant a les Illes Balears. A nivell general, aquests anys es caracteritzen per una creixent politització dels moviments de renovació pedagògica i per ser un moment en què el professorat es mostra especialment actiu. Tendran gran difusió i jugaran un paper molt important de dinamització de l'educació, les Escoles d'Estiu. Recordem que els Moviments de Renovació Pedagògica, en aquest període, esdevenen plataformes de difusió de vertaderes alternatives a l'ensenyament, i especialment de defensa d'una nova escola pública (al respecte cal destacar la importància que tingué la X Escola d'Estiu de Barcelona com a impulsora d'aquest debat)[4]. En aquests anys, a les Balears, Ramon Bassa i Pere Ríos emmarquen les Escoles d'Estiu en una segona etapa (1971 – 1977).[5]

La creació del Secretariat Pedagògic, el setembre de 1974, és una fita de gran importància pel món educatiu illenc d'aquests cinc anys, ja què aquesta secció de l'OCB tingué el poder d'aglutinar molts dels esforços que mestres i professors realitzaven per canviar l'educació del moment. La seva responsabilitat en l'organització de la segona Escola d'Estiu, el 1975 (juntament amb el Col·legi de Doctors i Llicenciats de les Balears i l'Escola Normal de Magisteri), serà la seva contribució més important a la dinamització de l'educació d'aquest període.

Enfocat en aquest sentit, la perspectiva educativa que volem donar al període de la nostra història, la revista *Lluc* esdevé un instrument prou interessant per a l'estudi de la Transició democràtica a les Illes Balears des d'un punt de vista educatiu, tal i com veurem a continuació.

2. *Lluc*: plataforma de crítica dels grans temes educatius illencs entre 1974 - 1978.

2.1. El conflicte de l'Escola pública: reivindicacions a favor d'una escola arrelada a la terra.

La revista *Lluc* presenta en molts dels seus articles una visió crítica de

l'educació d'aquests anys i mostra una veu reivindicativa a favor d'una escola arrelada a la nostra terra. Articles editorials com el titulat: «Contrareforma i Trauma» de 1974 mostren la gran pregunta del moment: "quin tipus d'educació pot exigir el nostre poble?". Aquesta pregunta enceta tot un debat de crítica amb el tipus d'educació que, fins aleshores, se venia duent a terme ("el consum d'educació –en aquell temps en què les senyoretes estudiaven solfeig i magisteri– ha passat a la història"[6], comenta al respecte). Des de les pàgines de *Lluc*, es defensa l'obertura de l'escola a la Comunitat. Gabriel Janer Manila creu, en aquests anys, que la solució a la situació de l'educació del moment estava en una escola del poble, i no en una escola per al poble, parla de "retornar-li a la comunitat allò que és ben seu i esborrar les barreres que s'alcen entre el poble i l'escola."[7] Veiem com les reivindicacions a favor de la democratització de l'escola comencen a mostrar-se amb força en els articles d'aquests anys.

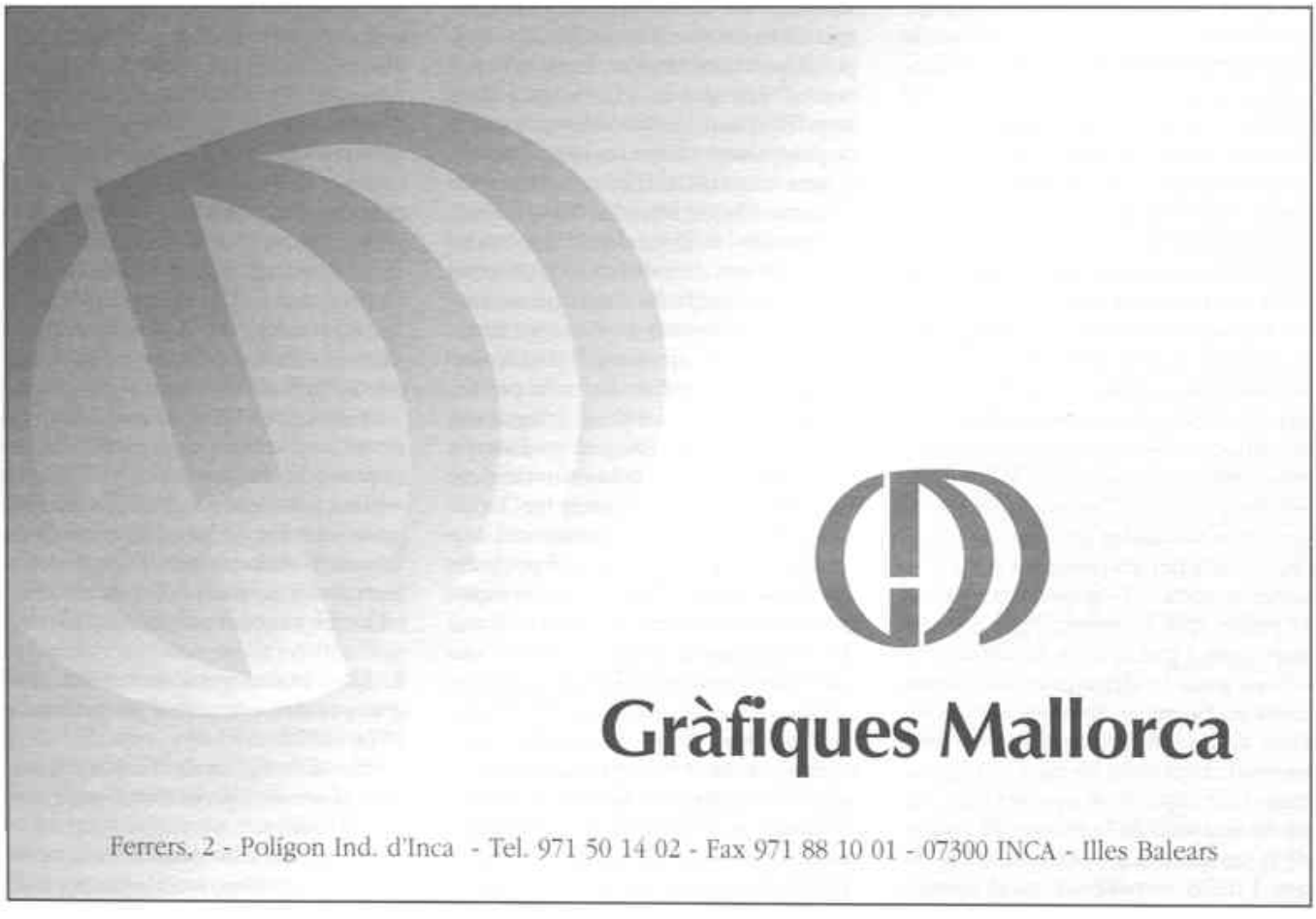
La crítica a la Llei General d'Educació del 70 (a partir d'ara LGE) és ben clara en molts d'articles (Gabriel Janer Manila parla de l'EGB titulant un article: «La ignorància general bàsica»[8]). La manca de places escolars, el favoritisme que va tenir l'església catòlica en l'educació mitjançant els centres privats, la manca de guarderies, els molts problemes que patia el professorat, la poca coherència dels objectius de la LGE amb les seves possibilitats d'aplicació, l'escepticisme que reflectia la mateixa llei entre el professorat... són exemples dels temes que a les Balears eren causa de gran preocupació per al món de l'ensenyament. S'entreveu, en nombrosos articles d'aquests anys, una crítica al tecnocraticisme d'aquesta llei educativa i a la seva excessiva normativització. Janer Manila comentava a l'article abans citat, que "al concepte d'una educació com a *permanente tarea inacabada*, i a la meta d'una formació *para el uso responsable de la libertad*, s'hi ha afegit una caterva de decrets, ordres ministerials, circulars, oficis, telegrames i disposicions verbals que han arribat periòdicament d'una forma confusa i moltes vegades contradictòria amb la mateixa llei"[9].

La problemàtica que patien les guarderies municipals també queda reflectida a la revista. Aquests anys l'ensenyament infantil pateix les conseqüències d'una manca de planificació administrativa, però les seves crítiques més ferotges s'enfoquen cap a la manca de contingut pedagògic de l'atenció a aquestes edats i especialment a la manca de guarderies, especialment a Palma. Des de la Coordinadora de guarderies es demanava si era possible que, en les condicions en què es desenvolupava l'ensenyament preescolar, es pogués complir amb els fins de la LGE.

És també molt interessant veure com la revista reprodueix les veus d'associacions com les Escoles d'Estiu o els Col·legis de Doctors i Llicenciats que ofereixen aquests anys alternatives d'ensenyament públic i democràtic.

2.2. Activitats educatives promogudes des de l'OCB

La revista *Lluc* es fa ressò en aquests anys de moltes de les iniciatives que, a nivell educatiu, desenvolupa l'OCB. La gran importància que el tema de la llengua pren en aquests moment a les Balears, especialment quant a la formació de mestres, queda reflectida en la gran quantitat de cursets de català que s'impartien sota

la responsabilitat de l'OCB. *Lluc* mostra un gran nombre d'iniciatives a favor del coneixement i la difusió de la nostra llengua.

A nivell pròpiament educatiu, cal destacar la importància del gran nombre d'activitats que des de l'OCB dugué a terme el Secretariat Pedagògic. La importància del Secretariat dins el món educatiu d'aquests anys està en què era un espai on es trobaven molts de mestres un pic per setmana per debatre temes relacionats amb l'educació. La revista *Lluc* és un instrument de difusió de totes aquestes iniciatives i activitats; mensualment podem trobar una crònica de les seves activitats.

La primera notícia que podem veure al respecte parla de la posada en marxa d'un Seminari de Sociologia de l'educació. L'objectiu de crear aquest seminari té molt a veure amb les preocupacions que envoltaven l'educació del moment, així veiem com des del propi Secretariat se comenta: "el Seminari pretén analitzar la realitat de l'educació a Mallorca i posteriorment, i partint de la plataforma sòlida que ens dóna una anàlisi d'aquest tipus, determinar les possibilitats d'acció."[10] Aquest Seminari és una prova de la gran inquietud que mostrava el professorat per "repensar" una nova forma d'ensenyar. Mitjançant el gran nombre d'activitats que es duen a terme dins el Secretariat Pedagògic podem donar constància de què en aquests anys, a les Illes Balears, el professorat fou un col·lectiu molt actiu.

Una altra iniciativa de gran importància la podem trobar en la difusió que des del Secretariat es donà a la figura de Freinet; i com, a partir del cursets i seminaris organitzats des d'aquesta secció de l'OCB, entra amb força dins el món educatiu illenc aquest corrent pedagògic (en la revista *Lluc*, el Secretariat Pedagògic hi troba un instrument per donar a conèixer les "tècniques" Freinet): "avui, dins l'àmbit de l'ensenyament ja es parla per tot arreu de les "revolucionàries" tècniques Freinet. Sabem que el dia que Freinet entri per la porta gran a les escoles és encara lluny, mes ara Freinet es quelcom així com la reforma."[11] (així s'inicia aquest interessant article sobre el curset intensiu que el Secretariat Pedagògic organitzà a Ca'n Tàpera l'any 1975). Veiem, doncs, que no és gratuït que el Secretariat Pedagògic parli de Freinet a través de *Lluc*, respon aquest interès a la concepció crítica que en aquell moment es tenia de l'educació: "la tasca fonamental de tots els ensenyants és la d'anar creant una escola democràtica lligada a la vida, al canvi, a la realitat, a la mida dels al·lots. Rebutjam la nostra escola, que correspon a un estudi de formació purament ideològica i deformadora". Podem entreveure en aquestes inicia tives els inicis de la futura reforma educativa.

Al llarg d'aquests anys, mensualment podem trobar dins la revista una crònica de les activitats duites a terme dins el Secretariat Pedagògic de l'OCB.

2.3. El Secretariat Pedagògic, impulsor de les Escoles d'Estiu

Hem de recordar que l'aparició del Secretariat Pedagògic en aquests anys va fer possible que les Escoles d'Estiu reprenguessin la seva activitat després de quatre anys d'interrupció. Això fou possible juntament amb la participació del Col·legi de Doctors i Llicenciats i de l'Escola universitària de professors d'EGB. La importància que té la intervenció de l'OCB, a través del seu Secretariat Pedagògic, en l'organització de les Escoles d'Estiu, està en què fins l'any 1977, les Escoles d'Estiu necessitaven de l'aixopluc d'institucions com l'OCB a l'hora de demanar permís al govern civil per poder convocar-les.

Per altra banda, el Secretariat troba en les Escoles d'Estiu (especialment en la de 1975), una plataforma per consolidar el moviment de mestres que havia aconseguit aglutinar. Ja en una ressenya que la revista fa de la memòria de les activitats de l'Escola d'estiu de 1975 veiem la importància que té el Secretariat en l'organització: "si aquesta Escola d'Estiu ha estat possible, és gràcies a la feina ininterrompuda que durant aquest any passat ha fet el Secretariat Pedagògic de l'OCB. Els responsables d'aquests Secretariat amb la seva feina callada han duit a terme una tasca meritòria d'aglutinar el magisteri estatal i privat, i de totes aquelles persones que es dediquen a l'ensenyament"[12].

Posteriorment, quan els partits i sindicats surten a la llum, les Escoles d'Estiu ja no necessitaran d'aquest suport institucional per a la seva organització. Això justifica que el Secretariat desaparegui el 1977.

És important veure com existeix un paral·lelisme entre els temes que es desenvolupaven dins el Secretariat Pedagògic i el temes que són objecte de cursets els dies que se desenvolupen

les Escoles d'Estiu. A mode d'exemple, aquests anys, dins les Escoles d'Estiu, podem trobar temes com: "el preescolar i els mètodes Freinet dins l'EGB" (temes de cursets de l'Escola d'Estiu de 1975). Com podem observar, els temes eren de gran interès per al món educatiu d'aquests anys i manifestaven les preocupacions del col·lectiu de mestres i de professors.

De la "II Escola d'Estiu" cal destacar que se centrà en desenvolupar activitats arrelades a la nostra realitat, en tots els sentits. Va fer participar el màxim de gent de les Illes, i intentà que els temes anassin encaminats a donar informació sobre la situació educativa del moment a les Illes. Un altre objectiu primordial d'aquest any fou reivindicar l'esperit dels Moviments de Renovació Pedagògica. Al respecte cal destacar quina era la visió que es tenia del mestre: "el mestre és abans de tot un professional, i que com a tal s'ha de preparar ja que creim que és essencial el constant estudi i renovació pedagògica."[13].

Veiem així com el professorat té en aquests anys especial interès per trobar unes directrius per a la configuració de l'escola arrelada al poble que persegueix.

2.4 El problema de l'ensenyament en català

Des de la revista *Lluc* es reivindica la llengua catalana com la llengua vehicular d'ensenyament al centres de les Illes. «La llengua vehicle d'una cultura» es titula una editorial de 1974, on es defensen uns canvis a fons en el plantejament de la qüestió a l'hora de fer de la llengua catalana la pròpia del nostre món educatiu.

Aquesta editorial reprodueix la idea que al respecte es tenia de l'ensenyament del català a les escoles: "en primer lloc, creiem que l'escola, si vol tenir un sentit vital dins el món d'avui, ha de servir a la societat per a la qual treballa i ha de plantejar els seus suports en el desenvolupament del poble... és ben hora de superar la fase de consignes «mallorquí o català a l'escola»"[14]. L'enfocament que prendrà la qüestió de la llengua dins els centres escolars serà cap el coneixement de les tècniques, els mètodes i els recursos per al seu ensenyament. Aquest plantejament queda constatat per l'opinió de Francesc de Borja Moll en un dels seus articles a *Lluc*, on es demanava: «quina llengua ensenyam?». Per contestar la pregunta, aborda el gran problema en què es trobaven la majoria de mestres que pretenien introduir progressivament l'ensenyament de la nostra llengua a les escoles. Borja Moll indica al respecte que la solució al problema d'aquests mestres havia de passar per un canvi de perspectiva: "no condueix a res, en la pràctica, demanar «quina llengua hem d'ensenyar». Cal formular diferents preguntes: ¿quina pronúncia hem d'ensenyar? ¿quina morfologia verbal...? ¿quines combinacions de pronoms...? ¿quin lèxic...?"[15]. Molts articles d'aquests anys s'enfocaran a resoldre aquestes preguntes.

L'Escola Universitària d'EGB argumentava al respecte que el problema de la introducció de la llengua materna dins l'escola girava al voltant de tres punts: "1) la inexistència fins ara de la possibilitat d'integrar l'escola dins la realitat que l'envoltava; 2) es tenia conseqüentment una escola no atenta a la realitat que havia de servir, i per tant deformadora; i 3) l'ensenyament d'una llengua és quelcom pueril si no es demostra la seva utilitat."[16]

Cal destacar com molts dels autors d'aquests anys publiquen articles que donen una visió crítica de l'Ordre 1433/1975, de regulació de la incorporació de les llengües no oficials als programes dels Centres d'Educació Preescolar i General Bàsiques, apareguda el 1975. Aquesta llei sorgí com un intent d'obertura de la LGE cap a les demandes de les distintes nacions de l'Estat amb idioma propi per a introduir dins l'ensenyament l'aprenentatge de la llengua pròpia. El Secretariat Pedagògic titularà un dels seus articles crítics envers aquesta norma: «L'ordre ministerial de "las lenguas nativas" curt i provisional», per postular-se en contra del tractament "voluntari" d'una llengua vehicular, i de les poques garanties de la pròpia norma, fruit de la manca de formació del professorat en temes de didàctica del català, i perquè aquesta norma no s'estenia més enllà de l'ensenyament bàsic.[17]

3. Conclusions

La Revista *Lluc* va ser una plataforma de difusió de moltes, i molt variades, activitats i iniciatives que es donaren dins el món educatiu de les Illes Balears, especialment entre 1974 i 1975; i, en menor mesura, entre 1976 i 1978 (especialment el 1978, atès que a partir d'aquest any la revista passà a tenir un periodicitat bimestral). La raó que podem donar a aquest fet és que durant els primers anys l'OCB va ser el motor de moltes iniciatives de gran envergadura per al món educatiu illenc (especialment a través del Secretariat Pedagògic i per la seva labor d'impulsor de l'Escola d'Estiu de 1975); mentre que en anys posteriors enfocà les activitats cap a iniciatives de reivindicació més política que no pròpiament educativa.

Referències bibliogràfiques

Lluc. 1974 a 1978.

AGUILÓ SUREDA, F. (1987): «La Renovació Pedagògica a Mallorca». A: *Mallorca, ara*. Palma: Antiga Impremta Soler.

BASSA I MARTÍN, R. (1978): «Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968 – 1977)». A: *II Jornades d'Història de l'Educació en els Països Catalans*. Palma.: Universitat de les Illes Balears.

BASSSA, R. I OLIVER, M. F. (1997): *Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968 – 1996)*. Palma. Ed. Ferran Sintes.

MIR I FULLANA, A. (1992): «L'Obra Cultural Balear. Tres dècades fent país». *El Mirall*. Núm. 58. Palma.

PAYERAS FEMENÍAS, M. (1999): *Les utopies esvaïdes*. Palma: Ed. Cort.

RÍOS, P. (1986):«El Movimiento de Renovación Pedagógica (Islas Baleares)». *Cuadernos de Pedagogía*. Núm. 136.

SEGUÍ TROBAT, G. (2002): «La revista *Lluc* 1921 – gener – 2001. Vuitanta anys d'història.». *Lluc*. Núm, 826.

Transició a les Illes Balears; Simposi 25 anys. Institut d'Estudis Baleàrics: Palma, 16 a 18 d'octubre de 1996. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1998

X ESCOLA D'ESTIU (1975): «Por una nueva escuela pública». *Cuadernos de Pedagogía*. Núm, suplemento 1.

[1] SEGUÍ TROBAT, G. (2002): «La revista *Lluc* 1921 – gener – 2001. Vuitanta anys d'història.». *Lluc*. Núm. 826. Pàg. 6

[2] Ibídem. Pàg. 5.

[3] MIR I FULLANA, A. (1992): «L'Obra Cultural Balear. Tres dècades fent país». *El Mirall*. Núm. 58. Palma. Pàg. 86

[4] El text de la seva declaració el podem trobar a: X ESCOLA D'ESTIU (1975): «Por una nueva escuela pública». *Cuadernos de Pedagogía*. Núm, suplemento 1.

[5] Per a l'aproximació al Moviments de Renovació Pedagògica i a les Escoles d'Estiu ,a les Illes Balears, us remetem al llibre: BASSSA, R. I OLIVER, M. F. (1997): *Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968 – 1996)*. Palma. Ed. Ferran Sintes. I els articles: RÍOS, P. (1986):«El Movimiento de Renovación Pedagógica (Islas Baleares)». *Cuadernos de Pedagogía*. Núm. 136., BASSA I MARTÍN, R. (1978): «Les Escoles d'Estiu de Mallorca (1968 – 1977)». A: *II Jornades d'Història de l'Educació en els Països Catalans*. Palma.: Universitat de les Illes Balears., i AGUILÓ SUREDA, F. (1987): «La Renovació Pedagògica a Mallorca». A: *Mallorca, ara*. Palma.: Antiga Impremta Soler.

[6] *Lluc*. 1974. Pàg. 61.

[7] «L'escola del poble». *Lluc*. 1974. Pàg. 62 a 64.

[8] *Lluc* 1976. Pàgs. 203 i 204.

[9] Ibídem. Pàg. 203.

[10] *Lluc* 1975. Pàg. 53: hi ha una relació de les activitats programades per al primer trimestre.

[11] «Freinet a Mallorca»: *Lluc* 1975. Pàg. 108.

[12] «Memòria de les activitats de l'Escola d'estiu 1975»: *Lluc* 1975. Pàgs. 248 i 249.

[13] *Lluc* 1976. Pàg. 255 i 256.

[14] «La llengua vehicle d'una cultura».: *Lluc*. 1974. Pàg. 203.

[15] *Lluc*. 1974. Pàg. 204 a 206

[16] *Lluc* 1975. Pàg. 154. L'article està firmat per l'Escola Universitària del Professorat d'EGB.

[17] *Lluc* 1975. Pàg. 158.

* *Grup d'Estudis d'Història de l'Educació. Universitat de les Illes Balears*

El *Butlletí Informatiu d'Història de l'Educació* (2002-2004)

Francesca Comas Rubí*

Butlletí informatiu d'història de l'educació

Presentació

El *Butlletí Informatiu d'Història de l'Educació* és una publicació digital, en format pdf, que trimestralment es distribueix gratuïtament via correu electrònic entre centenars de subscriptors d'arreu del món. Partint d'un projecte inicial ideat pel professor Bernat Sureda, director del butlletí, la seva edició i distribució corre a càrrec del Grup d'Estudis d'Història de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears, integrat pel propi Bernat Sureda Garcia (com a investigador responsable), Francesca Comas Rubí, Xavier Motilla Salas, Pere Fullana Puigserver, Maria Antònia Roig Rodríguez, Cristina Martí Úbeda, Joana Estelrich Blanch, Joan Josep Burgès Mestre i Manel Santana Morro. Aquest grup de recerca, des de la seva constitució fins avui, ha centrat les seves línies d'investigació en diversos àmbits temàtics de la història de l'educació:

- La història escolar de l'educació (institucions educatives, mestres i educadors, manuals escolars, materials, etc.)
- Socialització i educació a nivell històric (moviments juvenils, associacionisme i educació)
- Història del pensament pedagògic: producció i recepció.
- Història de l'educació com a disciplina i camp d'investigació.

Difondre, compartir i intercanviar amb possibles interessats tota mena d'informació entorn a la investigació, el debat científic i la producció escrita sobre aquestes temàtiques fou el que motivà la creació del butlletí, que va eixir el seu primer número a inicis de l'any 2002. D'aleshores fins avui ja se n'han editat 12 números, i s'ha consolidat així com a vehicle de difusió i intercanvi del grup de recerca esmentat. Si bé la realitat actual ha superat les expectatives inicials, el cert és que aquest butlletí va néixer amb la intenció d'arribar de forma ràpida i atractiva a un públic d'àmbit local, molts de cops dispers i llunyà, dels cercles universitaris, format per persones –investigadors en actiu o no– de Balears interessades en la història de l'educació. Se'ls oferia, de forma ràpida i actualitzada, informació d'utilitat sobre publicacions recents, investigacions en curs, trobades, congressos, seminaris, etc., referida principalment –però no exclusivament– al context de les Illes Balears. No obstant això, l'èxit dels primers números, unit a l'interès de col·lectius afins d'altres indrets de l'Estat i de l'estranger, ha permès d'ampliar progressivament el seu radi de difusió.

En aquests moments, endemés de l'àmplia xarxa integrada pels interessats en la història de l'educació a les Illes Balears, reben el butlletí centenars de persones, entre els membres de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, de la *Sociedad Española de Historia de la Educación*, i de la *Sociedad Española para el Estudio del Patrimonio Histórico Educativo*, amb la qual cosa la difusió s'estén sense excepció a totes les universitats espanyoles i institucions dedicades a l'estudi i/o difusió de la història de l'educació. Endemés, fora de l'estat Espanyol, també reben el butlletí nombrosos investigadors d'universitats europees i sud-americanes, els membres –provinents dels cinc continents– de l'*International Standing Conference for the History of Education*, totes les cases catalanes arreu del món, i algunes associacions de descendents d'espanyols exiliats (entre els quals, no cal dir-ho, hi havia molts de mestres).

Malgrat l'ampliació i diversificació de lectors, el butlletí ha mantingut des dels inicis el seu objectiu inicial: difondre tot allò que es considera que pot interessar als estudiosos de la història de l'educació de forma ràpida, actualitzada i atractiva.

Al llarg d'aquests tres anys el *Butlletí informatiu d'història de l'educació* ha anat informant de publicacions, ha donat notícia i ha fet crònica de jornades, trobades, congressos, seminaris i altres esdeveniments ocorreguts a les Illes Balears, a la resta de l'estat i a altres països, ha intentat crear consciència sobre la importància de mantenir el patrimoni i la memòria històrica sobre el nostre passat educatiu, ha donat a conèixer experiències didàctiques per a l'ensenyança de la història de l'educació, etc.

Endemés, ho ha fet combinant sempre text amb imatges, i mantenint una estructura oberta quant a seccions i continguts. Si bé es cert que algunes seccions, com ara les adreçades a informar sobre publicacions o jornades i congressos, hi són presents a tots els números, altres s'activen intermitentment, amb la qual cosa es romp, per una part, la monotonia de les publicacions periòdiques (on gairebé se sap per endavant el que hi trobarem) i possibilita, per l'altra, la incorporació constant de noves aportacions i l'obertura cap als interessos més diversos. Així doncs, en el butlletí hi poden cabre exposicions, curiositats, experiències didàctiques, intercanvis i fins i tot felicitacions, res no limita la incorporació de qualsevol notícia i/o informació que es consideri interessant. De fet, diferents números del butlletí s'han fet ressò d'exposicions locals i/o nacionals, com ara *Exposició sobre la docència de Ca'n Seda de Lloseta* (butlletí núm. 10), *Un segle d'Escola a Barcelona: L'acció municipal i popular (1900-2003)* (butlletí núm. 9), *La força d'una utopia jove: 75è aniversari de l'escoltisme català*

(butlletí núm. 9), o l'exposició de publicacions i presentació de l'Institut Menorquí d'Estudis a la Facultat d'Educació de la UIB (butlletí núm.12); també s'han explicat experiències didàctiques en l'ensenyança de la història de l'educació dutes a terme no sols a la Universitat de les Illes Balears, sinó també a altres universitats. Així doncs, s'han compartit experiències per a l'ensenyament de la història de l'educació a persones majors a través de treballs de memòria i record (butlletí núm. 7), pràctiques transversals sobre el magisteri durant la Guerra Civil i l'exili (butlletí núm. 9), seminaris d'intercanvi docent entre universitats catalanes (butlletí núm. 10), pràctiques a museus d'educació (butlletí núm. 10), o visites en grup a espais de conservació pedagogicopatrimonial (butlletí núm.11 i 12)

Les pàgines de portada han intentat crear consciència de la importància de conèixer, preservar i difondre el patrimoni històric educatiu a través de temàtiques molt properes al nostre context geogràfic i/o humà, i d'interès específic en el moment. Si bé l'objectiu d'aquestes portades és sempre divulgatiu, el tractament de la informació que aporten s'ha fet sempre de forma científicament rigorosa. Així doncs, a través de les portades del butlletí s'han descobert espais amb significació historicoeducativa, com l'enderrocament de les muralles de Palma i la creació de la primera escola municipal graduada de Palma (*Ara fa 100 anys...*, butlletí núm. 2), la projecció, per a una funcionalitat pedagògica, de la plaça de les Columnes de Palma (*Mallorca i el patrimoni historicoeducatiu: la plaça de les columnes*, butlletí núm. 7), l'Escola Normal sueca per a l'ensenyança de l'Slöjd, en la qual estudià Miquel Porcel (*Llocs per descobrir*, butlletí núm. 3) o l'escola graduada de Sa Pobla, aprofitant el seu 75è aniversari (*Sa Graduada de Sa Pobla*, butlletí núm.12); s'ha recordat la importància educativa de la joguina al llarg de la història, així com l'obra de Joaquim Torres (*Bon Nadal*, butlletí núm. 4); s'ha recuperat la memòria dels orígens del pestalozzianisme a Mallorca (*Primers indicis de pestalozzianisme a Mallorca*, butlletí núm. 11), i s'ha retut homenatge a companys amb nom propi, com Jordi Monés i Pujol-Busquets, president de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana (*Homenatge a Jordi Monés*, butlletí núm. 10), Encarna Viñas i Rosa Roig (*Combats contra l'oblit*, butlletí núm. 9), o a col·lectius de mestres com els que visqueren la Guerra Civil i l'exili (*La memòria perduda...*, butlletí núm. 5).

El valor i l'atractiu de la imatge com a font gràfica, la importància d'una divulgació seriosa i científica de la nostra història de l'educació més propera, la rapidesa de circulació d'una edició digital, la capacitat d'intercanvi i obertura d'horitzons d'un butlletí d'àmbit local difós de forma universal, o la simple possibilitat de crear una xarxa de persones amb interessos compartits i potenciar l'intercanvi de coneixements i experiències en docència i investigació historicoeducatives entre elles, són arguments que avalen la continuïtat d'un butlletí que, número rera número, volta arreu del món.

Si voleu subscriure-vos i rebre gratuïtament el *Butlletí Informatiu d'Història de l'Educació*, poseu-vos en contacte amb Bernat Sureda (bernat.sureda@uib.es) o Francesca Comas (xisca.comas@uib.es).
Per consultar els números anteriors: http://www.uib.es/depart/dce/theducacio/gedhe/butlleti.html

* *Grup d'Estudis d'Història de l'Educació. Universitat de les Illes Balears*

BOLLETÍ DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i llinatges: .....

Adreça: .....

C.P.: ..... Població: .....

Tel.: ..... Fax: ..... e-mail: .....

Professió: ..... Edat: .....

Es fa subscriptor de la revista Lluc per un any, prorrogable si no hi ha ordre en contra i per un import de 21€

PAGAMENT DE LA SUBSCRIPCIÓ: XEC BANCARI ☐ DOMICILIACIÓ ☐

CODI ENTITAT	CODI AGÈNCIA	D.C.	NÚMERO DE COMPTE

OMPLIU AQUESTA TARJA I ENVIAU-LA A:

Lluc
C/ Joan Bauçà, 33 - 1er – 07007 Palma (Mallorca)
Tel. 971 25 64 05 – Fax: 971 25 61 39
e-mail: coc33@infonegocio.com

DATA I SIGNATURA:

Pere Capellà a dues passes de la mort. Els dies anteriors i posteriors a l'estrena d'*El rei Pepet* (1954-1955)

Francesc Perelló*

Poc abans que la companyia Artis estrenàs al Teatre Principal de Palma *El rei Pepet*, el llavors jove dramaturg Joan Mas Bauzà[2] entrevistava Pere Capellà Roca «Mingo Revulgo» (Algaida, 1907-Palma, 1954) per a un dels diaris illencs de l'època. Capellà definia aquesta obra com «una rondalla escenificada, no una adaptació d'una rondalla mallorquina, sinó un argument original que té totes les característiques d'aquelles populars narracions.» L'esmentada entrevista anava encapçalada pel següent titular: «Pere Capellà a dues passes de l'estrena d'*El rei Pepet*.» Aleshores ningú no devia presagiar el que va succeir poc temps després. Ja feia dies que els diaris *La Última Hora*, *Baleares* o *Diario de Mallorca*, entre altres publicacions, anunciaven per al dimecres 15 de desembre de 1954, a partir de les deu i mitja de la nit al Teatre Principal de Palma, la posada en escena per primer cop de la darrera obra escrita per Mingo Revulgo.

L'estrena

Al voltant d'aquesta nova estrena s'havia creat una gran expectació. Els aparadors dels magatzems La Primavera i Bauzà, ambdós de Palma, exposaven dies abans quatre dels setze vestits que els actors i les actrius de l'Artis havien de dur per a l'ocasió. Confeccionats per Berta a partir d'uns esbossos de l'escenògraf i figurinista Antoni Cortès Forteza-Rey, molta gent acudí a veure'ls. Els decorats, en canvi, foren fets per Gabriel Palmer, però també a partir d'uns esbossos del mateix Cortès. Pere Capellà, poc abans de l'estrena, feia unes declaracions a la premsa tot esperant que l'obra tengués una bona recepció: «Animat per la bona acollida que tengueren totes les meves produccions, esper, relativament tranquil, que una vegada més seré ben acollit.» Però els diaris del 16 de desembre ja informaven de la indisposició que Capellà havia tengut durant el darrer assaig: «Al capvespre mentre presenciava el darrer assaig de l'obra es va sentir sobtadament indispost i sofrí un atac al qual de moment no se li va donar molta importància. Temps després i quan faltava poc per a l'estrena va sofrir un altre atac més fort. Assistit pels facultatius senyors Jiménez i Aguiló, el pronòstic ja fou seriós i va ser traslladat al seu domicili.»

«Triomfa *El rei Pepet* quan Mingo Revulgo sofreix»

Mentre la totalitat dels periòdics publicats a Mallorca elogiaven i donaven compte de l'èxit de l'estrena d'*El rei Pepet*, el seu autor es debatia entre la vida i la mort. Un titular d'un diari recollia també aquestes sensacions: «Triomfa *El rei Pepet* quan Mingo Revulgo sofreix». Els mals auguris desgraciadament es compliren i Pere Capellà Roca va morir el divendres 17 de desembre de 1954. El diari *Baleares*, en el qual col·laborava d'una manera regular amb una secció de gloses titulada *Coplas sin malicia*, se'n féu ressò amb el titular «Ha mort Mingo Revulgo», mentre que a l'interior de la notícia donava detalls dels seus darrers moments: «Immediatament, els facultatius determinaren que, donada la seva elevada pressió sanguínia, era necessari practicar una sagnia. En principi li foren extrets 250 grams i durant la matinada del dimecres al dijous el jove doctor Munar efectuava una segona sagnia de 450 grams, sense que baixàs la pressió.» Els metges no tenien gaires esperances, per la qual cosa «el doctor Munar va aconsellar la presència d'un sacerdot... El reverend Sr. Gili acudí a la primera cridada... Ahir a les 3 del capvespre... deixava d'existir».

La Última Hora[3] i el *Diario de Mallorca*[4] també se'n feien ressò. Aquell 17 de desembre l'elenc d'actors i d'actrius[5] de la companyia Artis no pujaren a l'escenari del Teatre Principal de Palma per representar *El rei Pepet*. Amb bon criteri, se suspenia la funció. A partir d'aleshores, els articles i les cartes al director a la premsa sovintejaren. Destacam un escrit del redactor i crític teatral del *Baleares*, Joan Bonet Gelabert: «Es fa difícil fer-se la idea que avui, avui mateix, Senyor, Mingo Revulgo no entrarà a la redacció, fumant tabac negre, amb els seus ulls vivíssims darrere les ulleres i el seu somriure net d'home de terra endins, per treure's de la butxaca, com qui es treu un tros de pa moreno, una *Copla sin malicia*, o a l'escriure-la, en qualsevol tros de paper, assegut a qualsevol racó. És ara, a partir d'ara, quan ja no podem fer res més que

enyorar-lo.» El seu enterrament constituí una gran manifestació de dol. El fèretre fou duit pels actors de l'Artis i pels redactors del *Baleares*, i abans de dur-lo a enterrar a Montuïri el cotxe fúnebre passà per l'interior del municipi d'Algaida, on el clero parroquial li cantà un respons.

Eren dies de dol per al teatre mallorquí. Les mostres de condol se succeïen dia rere dia. La revista *Cort* publicà la seva trajectòria teatral, i també donà sortida a una carta que amb el títol «En record de Pere Capellà» li dedicava Joan Mas Bauzà: «Lluitares els teus començaments i foren aspres. Perquè els conec t'admir més i ets millor amic. Tengueres, per fortuna, un suport eficaç i l'aplaudiment cordial del públic més senzill. L'únic, tal vegada, que aplaudeix encara amb el cor.» Mentrestant, l'Artis omplia cada dia, amb *El rei Pepet*, el pati de butaques del Teatre Principal de Palma. Fins a finals de 1954 l'Artis féu quinze funcions d'aquesta rondalla teatralitzada: dotze al Teatre Principal de Palma i una al Teatre Mataró de Llucmajor (26 de desembre), al Teatre Meravelles de Muro (29 de desembre) i al Teatre Principal d'Algaida (30 de desembre).

Funcions d'homenatge

El 1955 s'encetava prosseguint la posada en escena, com a homenatge pòstum a Pere Capellà, de l'obra *El rei Pepet*. L'1 de gener l'Artis la representava al Teatre Argentí d'Andratx, mentre que el 3 de gener de nou repetia al Teatre Meravelles de Muro[6]. El 6 de gener la companyia es va traslladar fins al Teatre Recreatiu de Campos. Al final de la representació, l'actor Joan Vives llegí una dècima que Miquel Roig Adrover havia escrit «a la bona memòria del malaguanyat poeta Pere Capellà i Roca»:

El Parnàs vesteix de dol.
Plora en desconhort Talia,
hem restat sense alegria
i ens pesa greu desconsol.

Ha emmudit un rossinyol,
aucell de ferma volada,
ja mai serà oblidada
dins el cercle popular,

la musa del qui cantà,
amb humor, l'illa Daurada.

Les representacions d'*El rei Pepet* continuaven[7]. Però menció a part mereix la Setmana d'Homenatge a Pere Capellà «Mingo Revulgo» que va tenir lloc al Teatre Principal de Palma del 26 al 31 de gener[8]. L'Artis posà en escena *L'amo de Son Magraner* (26 de gener), *Sa madona du es maneig* (27 de gener), *Es marquès de sa Rabassa* (28 de gener) i *El rei Pepet* (29, 30 i 31 de gener). La funció del 31 de gener fou dedicada a benefici de la família de Pere Capellà. Durant la primera part s'escenificà *El rei Pepet*, mentre que en la segona actuà la Capella Clàssica de Mallorca dirigida per Joan Maria Thomàs. Tancà la funció el ballet de Nadine Lang. Gaietà Cortès, gerent de l'Artis, publicava a la premsa al cap d'uns dies de la celebració de la Setmana d'Homenatge a Pere Capellà l'article «Ecos de l'homenatge a Pere Capellà», en què, en nom de la família Capellà i en nom de la companyia Artis, agraïa a tota la gent que havia fet possible tan sentit homenatge: «És per a mi un deure expressar públicament l'agraïment de la companyia Artis a tots els que directament o indirectament han contribuït amb la seva col·laboració al seu èxit. Però d'una manera especial al públic de Palma, a aquest públic que durant els sis dies de la nostra actuació ha omplit el nostre primer coliseu, demostrant amb els seus aplaudiments l'afecte i simpatia alhora que el seu sentiment per la mort del plorat autor i *coplero* Pere Capellà.»

L'Artis, tot i estrenar altres obres[9], no deixà de representar la darrera obra escrita per Pere Capellà. A l'arxiu de la companyia Artis consta que la representaren al Cinema Coliseum de sa Pobla (8 de febrer), al Teatre-Cinema Alcázar de Sóller (10 de març), de nou al Teatre Principal de Palma (2 i 3 d'abril), al Teatre Principal d'Inca (15 d'abril), al Cinema Fantasio de Sóller (28 d'abril) i, per petició general, un altre cop en sessió de capvespre i vespre al Teatre Principal de Palma (16 de maig). El mes de març, el setmanari *Sóller* reproduïa una llarga glosa de Miquel Bennàssar titulada «La casta de Can Capellà». En destacam aquestes dues estrofes:

Déu no volgué que pogués
veure el seu èxit tan net
de l'obra d'*El rei Pepet*
que hi posà tant d'interès.

Ha mort, ja més no escriurà
el nostre admirat autor;
Mallorca el recordarà
com un expert escriptor.

Entre els mesos de juny i setembre, l'Artis actuà amb *El rei Pepet* a molts d'indrets de Palma, i també de Mallorca, sobretot a festes patronals[10]. El mes de desembre, reposà al Teatre Principal de Palma *L'amo de Son Magraner* (14 de desembre) i *De tot i molt* (15 i 23 de desembre). Els dies 17 i 18 de desembre, amb motiu del primer aniversari de la mort de Pere Capellà, s'organitzaren al mateix Teatre Principal de Palma unes funcions d'homenatge. S'hi representà *El carrer de les tres roses*, amb lletra de Pere Capellà i música de Pere Deyà Palerm. Els cors i els balls anaren a càrrec de l'agrupació Alboradors de Palma. El diari *Baleares* també se sumà al recordatori publicant aquesta nota: «Quan es compleix el primer any de la mort del nostre estimat col·laborador Mingo Revulgo, desaparegut quan la seva producció literària estava arribant a la plena maduresa, tots els qui elaboram el *Baleares* dedicam el millor dels nostres records al col·laborador entranyable i elevam la més fervent de les pregàries perquè Déu li hagi atorgat el seu etern descans.»

El rei Pepet va culminar l'any 1955 amb dues funcions (capvespre i vespre) al Cinema Iris de Palma. Era el 26 de desembre. En total, durant aquell any la companyia Artis havia fet les següents funcions de les obres de Capellà: *El rei Pepet*, 48; *L'amo de Son Magraner*, 8; *De tot i molt* i *Sa madona du es maneig*, 5; *El carrer de les tres roses*, 4; i *Es marquès de sa Rabassa*, 2. En paraules de Maria Magdalena Alomar, «després de mort, els reiterats homenatges a la seva persona i les continuades reposicions de les peces, fins avui mateix, són una prova del gran respecte cap a ell i la seva obra.»[11] Capellà no solament va enllaçar amb la millor tradició de la comèdia mallorquina, sinó que va contribuir a fer-la pujar un graó qualitatiu (en temes, en extensió, en llenguatge teatral...). Fou un innovador que, entre molts altres mèrits, contribuí a dignificar i mantenir el teatre mallorquí, aleshores molt pròxim a ser substituït pel castellà. Amb la seva desaparició començà un declivi en la comèdia mallorquina que només els bons oficis d'un Joan Mas, bon coneixedor de l'obra de Capellà, permeteren dissimular.

---

[1] Vull agrair a Sebastià Estelrich Valls que m'hagi deixat consultar l'arxiu de la companyia Artis que el seu pare Joan Estelrich Frau confeccionà amb tanta de cura i dedicació, i que

a hores d'ara constitueix un material d'un incalculable valor documental. Sense tenir en compte això, aquest article no hauria estat possible.

[2] El 1953 l'Artis li havia estrenat amb força èxit la comèdia de costums Sa padrina i un any després Anar per llana i romandre tos i Mumare és una fadrina.

[3] «Ha mort Pere Capellà Mingo Revulgo», n'era el titular, mentre que el subtitular deia: «Aquest capvespre s'ha produït el temut desenllaç».

[4] Entre altres coses, s'hi podia llegir: «El sentiment que la seva mort ha causat acreix davant la coincidència amb l'últim, i un dels majors, dels seus èxits teatrals.»

[5] El repartiment d'El rei Pepet era el següent: Joan Vives (paper de Pastor), Manel Tubert (Arxiduc), Joan Forteza (Manel), Cristina Valls (Maria), Joan Maria Melis (Pepet), Paquita Riera (Catalina), Francesc Forteza (Lluc), Juanito Valls (Baró), Francisca Mateu (Comtessa), Bernat Morey (President), Nativitat Alemany (Rusó), Antoni Ferrer (Un home del poble), Catalina Valls (Una dona del poble) i Maria Felani (Blanca Flor).

[6] Es repetia la funció perquè molta de gent no havia pogut adquirir una localitat el 29 de desembre de 1954.

[7] Teatre Principal de Felanitx (20 de gener), Teatre Recreatiu de Campos (23 de gener. Es repetia la funció perquè molta gent no havia pogut adquirir una localitat el 6 de gener) i Teatre Principal de Manacor (25 de gener. Es feren dues funcions d'homenatge a Pere Capellà, una d'El rei Pepet l'horabaixa i una altra de L'amo de Son Magraner el vespre).

[8] Coincidint amb l'inici dels actes, els autors de teatre regional celebraren una missa el dimecres 26 de gener a l'església de les Caputxines de Palma en sufragi de la seva ànima.

[9] S'estopa ran des foc (16 de març), de Martí Mayol; Mon pare és un bon partit (11 de maig), d'Antoni Mus; En Tià Taleca (4 d'octubre), de Joan Mas; i Carrer del Remei, número 7 (9 de novembre), també d'Antoni Mus.

[10] La Soledat (25 de juny), Consell (2 de juliol), recinte El Dau de Montuïri (17 de juliol), la Vileta (25 de juliol), Establiments (26 de juliol), Valldemossa (29 de juliol), el Coll d'en Rabassa (31 de juliol), el Terreno (12 d'agost), s'Alqueria Blanca (21 d'agost), Capdepera (24 d'agost), Pòrtol (28 d'agost), Banyalbufar (7 de setembre) i Son Sardina (12 de setembre).

[11] Alomar Vanrell, Maria Magdalena (2004): «Aproximació al teatre català de Mallorca durant el franquisme. Introducció a l'obra dramàtica de Pere Capellà», en Capellà, Pere: Obres completes. Volum I (1949-1951), pàg. 7-118.

* Filòleg i coordinador del *Diccionari del teatre a les Illes Balears*.

No vull renunciar a la qualitat.

Idò no ho faci.

Pot disposar del millor que hi ha en el mercat. Mobles, infrastructures i complements que el faran sentir còmode, segur, orgullós del seu espai.

El sentiment d'estar en un lloc creat especialment per a noltros, amb tot el que exigim i desitjam, no té preu. I si el té, el pagam satisfets, perquè per damunt de tot hi ha un concepte que tenim clar: **qualitat de vida.**

La que volem que es projecti, es materialitzi a qualsevol àmbit de la nostra existència. Quan no hi ha discussió sobre aquest aspecte tan important, només queda saber triar l'opció més encertada i anar cap a ella amb decisió i una absoluta confiança.

Perquè l'autèntica qualitat de vida no es compra enlloc, neix d'un mateix.

Estem oberts als qui han arribat en aquesta conclusió.

Roldan
Cream espais per conviure

Eusebi Estada, 66-68
07004 Palma de Mallorca
Tel 971 763 666 - Fax 971 763 667
www. roldan.es
e-mail: comercial@roldan.es

Certificat de Qualitat

De laïcitat, confessionalitat, església i estat. Parlem-ne!

Bartomeu Bennàssar*

Aquests últims temps hem assistit a nous-vells fronts o episodis de batalla entre l'Església i l'Estat, la Conferència Episcopal Espanyola i el Govern. Motius? Les modificacions legislatives: matrimoni de parelles homosexuals i la possibilitat d'adopció, el divorci-exprés, l'eutanàsia, la religió i l'escola, l'ampliació de la llei d'avortament...

Les arrels de la guerra quasi sempre rauen en les confusions entre laïcitat- laïcisme ("el laïcisme que ve", crida Mons. Fernando Sebastián) i confessionalitat-confessionalisme, entre opinió de l'Església i opinió de la jerarquia de l'Església Catòlica. Així, el 18 de juny del 2004, Joan Pau II parlà de "les mal anomenades <<conquestes socials>>", referint-se a aquestes qüestions relacionades amb la sexualitat, a l'ambaixador espanyol davant la Santa Seu, Jordi Dezcallar. Convé anar aclarits. Més que escatir els temes, n'escoltarem la música de fons.

Un pecat d'origen

Una pinzellada només respecte de la religió a l'escola. Un sol punt del debat. M'ha semblat sempre, i em sembla encara, un absurd inadmissible una assignatura alternativa a la religió –i els bisbes tan feliços!– de "valors cívics o democràtics". L'absurd podria resumir-se en aquest dilema: alumnes bons o catòlics, com els voleu? El Govern "haurà" de dir "bons" i, per tant, tots. I els bisbes "haurien" de dir "bons" i, també, tots. De catòlics, ja mirarem d'ajudar a ser-ho, a les parròquies, les comunitats, els moviments de base i amb les activitats catòliques.

Tant de bo la jerarquia eclesiàstica deixi l'actitud d'ingerència i respecti la laïcitat de l'escola; tant de bo les administracions garanteixin l'aprenentatge per part de tots dels valors bàsics per a la convivència social. Això tan senzill no sembla bo d'arranjar, perquè roman el pecat d'origen: la incoherència entre la aconfessionalitat consagrada en la Constitució i els Acords entre l'Església Catòlica i l'Estat Espanyol. Joan Pau II ho recordava suara a l'ambaixador davant la Santa Seu: "Es tracta de dos àmbits autònoms que no poden ignorar-se... Això és el que plasmen els Acords parcials entre l'Església i l'Estat, establerts immediatament després de l'aprovació de l'actual Constitució Espanyola".

Dos poders: el polític i el religiós

Més a prop nostre m'esgarrifa la confusió entre els poders civils i eclesials. M'inquieten la festa "civil" del Corpus, les processons, peregrinacions i romeries..., en una societat que diu: "Església, no; Jesús, no; Déu, no"; però afirma: "religió, sí", perquè vol la funció social de l'Església i la seva resposta a necessitats emocionals, socials. La religió és plurifuncional i permet que participin en els seus rituals, devocions i festes persones que ni tan sols són creients. Poden coexistir l'agnosticisme i formes d'ateisme amb la religió però perdent els símbols cristians i la identitat cristiana força i significació. Quan es perd relleu cristià la religiositat pot omplir-se de rutines, costums i tradicions. "Com més els homes s'allunyen de Déu, més avancen en el coneixement de les religions" (Cioran), i més religiosament es condueixen.

En l'actualitat els components psicològics i terapèutics de la religió són molt més importants –per altra part sempre presents– que els elements dogmàtics, morals o ètics. En les manifestacions religioses se cerca i es vol més salut que "salvació", és clar. I també es vol i se cerca pes i empara per a la política i per als polítics.

Per això moltes pervivències tradicionals religioses gaudeixen de bona salut i són protegides per les mateixes autoritats civils. Es tracta –diguem-ho així– d'una tolerància (de Déu) i d'una acollida (de l'església) més perilloses pel cristianisme, així, neutralitzat i buidat de contingut, que les enceses lluites antireligioses o anticlericals d'antuvi. La religió, amb les seves manifestacions més folklòriques o estètiques, en la societat de consum és un bé més que es pren o es deixa a gust, i en tant i quant respon a les pròpies necessitats emotives o polítiques i partidistes.

Hauríem de ser tots més lúcids i sincers, els eclesiàstics i els polítics. "Caldria no oblidar mai que, tant en l'antigor com en el moment present, tota religió sempre té apetències polítiques (control de l'"ordre públic") i tota política mai no deixa de posseir, dissimulats o no, anhels de poder religiós (control de les "consciències")" (Ll. Duch).

Tres o més raons

Fent un salt en el camp ètic, que no crec gens ni mica fora del sembrat, fora de la secció "L'Església nostra", confessam que en tots els desgavells que pateix la societat, i per aquests mateixos desgavells, sembla que se'ns esmunyi el seny i es perdi fins i tot l'honorabilitat.

Però el país, espoliat i despullat mostrant les vergonyes, mostra també en la mateixa operació les seves raons:

- la raó patrimonial i arqueològica, la raó sentimental, per conservar les anelles que ens lliguen a llocs i maneres que ens identifiquen;
- la raó poètica i imaginativa, que ens salva de l'estretor estèril i de les dependències esgotadores;
- la raó "monacal" –religiosa de fons– que posa fre a construccions especulatives destructores de silencis i espais eloqüents del Transcendent;
- la raó "pedestre" i social per a moure'ns en una ciutat erosionada pel transport privat i els aparcaments intraurbans;
- la raó marginal i immigrada que crida que hem de viure d'una altra manera, solidària;

- la raó "animal" que ens recorda que podem ser més respectuosos i no menjar-nos els uns als altres, ni el territori ni el futur.

Quan la raó individualista, de rendibilitat econòmica i de prepotència política, amenaça d'engolir-se les raons socials, històriques, mediambientals, estètiques i ètiques, aquestes s'aixequen des de les clavegueres del pensament, per a vergonya de governs i consistoris. Pren força la participació civil i ciutadana per a mantenir la llibertat electiva i controladora, la dignitat personal i de poble, la responsabilitat del destí. D'ací a uns anys –és curiós, vergonyós, però repetit– els disbarats els haurem fet "nosaltres", no "ells". Ens culpabilitzaran o dissoldran la culpa en un abstracte i universal "tots". Fotuts i banyuts! Així ho veim i patim, per exemple, en el camp hotelerconstructor, en el camp escolar-educatiu, etc.

Quatre recomanacions

En qüestions ètiques –i totes ho són– enraonar significa raonar amb algú. A aquesta necessitat, i tant de bo sigui també desig, li haurem de donar sortida. Quan mútuament no s'escolten les raons, els encontres necessaris es tornen topades doloroses i estèrils. Tot plegat, poc ètic, poc humà. Gens polític. És curiós que els polítics parlin en els passadissos i s'insultin des dels escons. És deplorable que el diàleg seriós –i ja sabem el que això suposa i comporta– en política es consideri un fracàs. La descomposició d'una manera de fer política arrossega una evident manca d'ètica. I en qüestions ètiques –i totes ho són, dèiem– no totes les raons tenen el mateix pes. No s'està contra l'atenció al malalt i que aquest sigui hospitalàriament acollit i atès. Però ben bé es poden discutir llocs, circumstàncies rellevants, alternatives, costos ambientals i també econòmics... Tampoc no es pot confondre l'estat de la comunitat amb l'estat dels comptes propis.

Per afegitó els qui aixequen la bandera d'idees o d'ideals religiosos, o d'inspiració cristiana, fan figa en el punt crucial dels doblers i de la fraternitat. És fàcil dir el nom de Déu en va o en fals. L'Església així ho ha fet o ho fa amb freqüència. Però això no exonera del pecat els altres. Mirau com van de plegats agressivitat ecològica, societat repressiva, horitzons culturals de sentit ben baixos, capitalisme insolidari –és clar, inhumà–, i ateisme pràctic.

La política consisteix a congriar i malavejar, engrescar i facilitar una vida participativa. El millor fa mal de garantir, però entre un pessimisme cultural sistemàtic i un optimisme cultural global hem de trobar el camí que deixa a una banda, per exemple, la mediocritat de la negativa "cultura turística", o, en altres paraules, que ens han deixat de fets culturals el turisme i els seus promotors hotelers i constructors, restauradors i operadors de viatge, i de l'altra, la tendència anímica i cultural que des de la utopia baixa en picat a l'abisme dels "no hi ha res a fer perquè tot està perdut".

Una pregunta: ¿per les retxilleres de tantes qüestions se'ns escola el país i es fan invisibles els pobres? Una pregunta final: ¿o tal volta per aquestes retxilleres obertes passarà la llum?

** Prevere i escriptor*

SUBSCRIVIU-VOS A SERRA D'OR

Una revista que us posarà al corrent de moltes coses i que us farà sentir batejar el pols de la vida cultural dels Països Catalans, inseparable de la llengua i de la política en el sentit més ampli i més noble.

Subscripció per a un any (11 números), al preu de 47 €, IVA inclòs, a partir del mes ..... de l'any ....(A l'estranger: Europa, 61,80 €. Resta del món, 99 $)

SERRA D'OR

Nom i cognoms .....

adreça .....

codi postal ..... població .....

telèfon .....

Se subscriu a **SERRA D'OR** a partir del mes de ..... de l'any .... amb la quota anual de 47 €, Europa: 61,80 €, resta del món: 99 $, que pagarà per:

☐ Gir postal (Adjunteu fotocòpia del resguard) ☐ Taló bancari adjunt

☐ Pagament amb targeta de crèdit. Data de caducitat ../.....

Núm. |_|_|_|_| |_|_|_|_| |_|_|_|_| |_|_|_|_|

☐ Domiciliació bancària: Banc/Caixa .....

Població del Banc/Caixa .....

Titular del compte .....

Signatura

ESCRIVIU AMB MAJÚSCULES

Entitat |_|_|_|_| Oficina |_|_|_|_| DC |_|_| Compte |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

Mínims i *Intermínims*

Miquel Bezares
info@miquelbezares.com

quina frescor!
per l'ull de la llanterna
es veu el mar
Shiki (1867-1902)

Resultaria impossible al lector virtual parlar de literatura digital sense assumir la seva ignorància. El tema li és, tanmateix, d'un interès relatiu, i quan s'acosta a la introducció que sobre el tema podem trobar al portal *Lletra* accepta que hi pot haver reserva però no indiferència. Que queda enrere l'inici, l'esclat, d'una possibilitat expressiva que no sembla que hagi de tenir límits, i que potser serà només en aquest espai insinuada mentre duri la sèrie d'articles amb què es vol la incitació, que no el rigor de l'estudi.

No es pot deixar de parlar, si de literatura i hipertext en català es tracta, de l'obra de Ramon Dachs. L'any 1996 encetà a casa nostra l'experiència hipertextual en introduir dos dels seus llibres, *Poemes mínims* i *Cima branca*, en una web tècnicament realitzada per Josep-Àngel Borràs que proposa la lectura dels seus textos mitjançant l'hipertext. La inicial versió catalana fou posteriorment enriquida amb els textos en espanyol, francès i anglès. La lectura lineal és substituïda pel text radial, circular, i sota el títol d'*Intermínims de navegació poètica* es presenta com la primera obra estrictament hipertextual del nostre país. Dachs ha continuat conreant la literatura més lliure. L'editorial Moll li publicà l'any 1998 *Blanc*, un reversible llibre de poemes d'un sol vers, i no fa gaire que aparegué als *Llibres de l'índex* l'obra *Eurasia. 30 anys d'insubordinació literària als mandarinatges (1974-2003)*, una crònica en què el poeta explica sintèticament el seu procés d'aprenentatge, creació i edició des del primer poema, escrit als catorze anys, fins al moment actual en una entrevista de José Antonio Martínez Muñoz.

Un canvi de rumb radical porta el lector virtual a anotar dues pàgines sobre una altra literatura mínima en català a la xarxa; car una de les seves preferències es troba en una proposta associada als premis literaris Ciutat d'Olot, que convoquen des de fa tres anys a un singular concurs de poesia en la modalitat del *haiku*, aquesta petita peça de mètrica oriental que han cultivat molts autors catalans, des de Salvat-Papasseit a Joan Alcover. La pàgina del premi *Joan Teixidor de Poesia dels Ciutat d'Olot* recull cada any els originals presentats al certamen en una web de disseny magnífic que juga amb les tipografies i les cal·ligrafies orientals animades amb *flash*: una delícia a la xarxa que esperem que tengui continuïtat.

I aquell qui tengui interès en el tema pot visitar també la pàgina que manté Llorenç Vidal sota el títol de *Haikai/Haiku a Mallorca (Poesia mallorquina)*, amb una brevíssima però curiosa antologia del gènere en la veu escrita de poetes de l'illa com l'esmentat Alcover o Llorenç Moyà.

Una altra de les pàgines imprescindibles per al lector virtual és la que diverses institucions posaren a la xarxa amb el nom d'*Els entra-i-surts de Brossa*. Potser una part important del poeta és metapoesia i metallengua, i la web és una completíssima enciclopèdia Brossa que proposa un viatge visual acuradament elaborat, també amb animacions *flash*. La pàgina presenta obra visual i tipogràfica, a més d'algunes entrevistes a l'autor i d'alguns jocs que inviten a la interacció. És tracta de la realització d'un projecte de Glòria Bordons i de la *Fundació Joan Brossa*, que a més de participar en *Els entra-i-surts* manté una pàgina en català, espanyol i anglès que és d'obligada referència per als lectors i per als amants del poeta barceloní. Brossa és, probablement, un dels autors catalans amb més presència (i més rica) a la xarxa. Per exemple, Abraham Clotet ret un particular homenatge al poeta amb una web que en repassa l'obra en diversos apartats, des de la poesia visual a la poesia urbana, passant pels poemes objecte. Completa aportació a la biblioteca virtual que no fa sinó confirmar el que deia abans sobre la riquesa dels llocs Brossa. Encara tres pàgines més sobre el nostre poeta, en aquest cas més acadèmiques i menys interactives: la de l'*Associació d'Escriptors en Llengua Catalana* (AELC), la del portal *Lletra* i, finalment, el racó que li dedica Mag Poesia, que compensa la discreció del disseny gràfic amb una interessant antologia de textos i d'imatges, a més d'una completa informació sobre les diverses activitats realitzades a la UIB entorn de l'obra del poeta.

Per tancar el cercle, i tornant als haikus, el lector virtual recull finalment la curiosa informació d'una web que genera (en anglès) automàticament *pseudociberpoemes* amb la forma de l'haiku, així com l'adreça d'una web que demostra l'interès internauta per aquestes mínimes obres d'art.

Literatura digital a Lletra: www.uoc.edu/lletra/tematica/litdigital/index.html
Intermínims de navegació poètica: www.llibreweb.com/interminims/
Haikus en línia: www.olot.org/cultura/haiku/
Haikai / Haiku a Mallorca: http://es.geocities.com/kirigirisu2002/
Els entra-i-surts de Brossa: www.uoc.edu/lletra/especial/brossa/
Fundació Joan Brossa: www.fundacio-joan-brossa.org/
Joan Brossa – Poeta: www.joanbrossa.org/index.htm
Brossa a l'AELC: www.escriptors.com/autors/brossaj/comentaris.html
Brossa a Lletra: www.uoc.edu/lletra/noms/jbrossa/
Brossa a Mag Poesia: www.mallorcaweb.com/Mag-Teatre/brossa/
Generador de Haikus: www.everypoet.com/haiku/default.htm
Links to Haiku Sites: http://my.execpc.com/~ohaus/haiklink.htm

2004: Notes d'un espectador teatral desidiós

Joan Arrom Nadal

© Ferran Aguiló

La veritat és que aquest any poques nits he considerat justificada la dèria de sortir al teatre. Les altres han estat nits de mortificació i de cilici mental per no haver estat capaç de vèncer la desídia. El problema, direu, és meu, però ja em permetreu que pensi que alguna cosa hi deu tenir a veure, també, la programació, quan tan poques propostes teatrals m'han aixecat del sofà. Segurament me n'he perdut de molt bones, no ho sé, darrerament no tenim els mateixos referents, la cartellera i jo, i, a més, feia temps que no hi havia una presència tan regular de teatre en castellà a Palma, especialment a l'Auditòrium (*Cómicos, Confesiones de mujeres de 30, La cena de los idiotas, Centrifúgame, Noche de reyes, ¡Mamaaa!, El retablo de las maravillas, Marionetas del pene, La ratonera*, el *Macbet* de Poncela, *Despedida de soltero, Yo Claudio*...). I també en feia uns quants que la iniciativa privada no tenia tantes benediccions institucionals. Això, com comprendreu, m'exculpa una miqueta. És pot justificar la presència d'un grup madrileny com La Cuarta Pared, un grup amb un segell de qualitat i de compromís amb la nova dramatúrgia, i amb *27/4*, una obra que fa part de "La trilogía de la Juventud", que iniciava amb *Las manos*, programada a Escenaris del Món del 2003 al Teatre del Mar; però la majoria de les altres obres que s'han pogut veure no responien més que a interessos comercials, ben legítims, tanmateix. És una evidència, però cal recordar la situació dels espais públics de teatre a Palma: actualment només podem parlar dels dos teatres de l'Ajuntament, el Municipal i el Xesc Forteza, i prou. Ni el Consell ni el Govern disposen, en aquests moments, de cap espai teatral amb els recursos tècnics i amb la capacitat de públic que la ciutat reclama. El panorama és decebedor, i sembla que ho serà fins al 2008, quan, si déu vol, obrirà les portes el renovat Teatre Principal. Pel que fa al Teatre Municipal, la seva indefinició ja és crònica, la seva programació continua sent un mostrari variat i multicolor de tot el gènere teatral, des del teatre escolar fins al teatre amateur i professional més comercial. Ara que el Teatre Xesc Forteza comença a funcionar, convendria definir més clarament quina ha de ser la funció de cadascun d'aquests espais municipals. El Xesc Forteza, amb el conveni signat amb la Fundació Teatre Principal, ha cobrat un poc de vida, i s'hi han pogut veure algunes bones produccions, però la capacitat d'atreure públic encara és una assignatura pendent de la regidoria de cultura. I pel que fa als altres espais, si descomptam els de l'Auditòrium, on ja hem vist quin teatre s'hi dóna, només en queden dos, el Teatre del Mar i el Teatre Sans. La programació del Teatre del Mar d'aquest passat 2004 no ha estat de les que es recorden. Tret de la producció de la casa, *El malalt imaginari*, poques propostes interessants hi han passat. La meva opinió és que la desaparició d'Escenaris del Món i l'acord de la FTP de Palma amb el Teatre Xesc Forteza l'ha perjudicat. El Teatre Sans, per la seva part, després de la reobertura encara no ha trobat el ritme d'abans, tot i la reposició, una altra, de *Vol en picat dins la sala*.

El que no m'he perdut són les obres dels grups mallorquins més interessants, així que com espectador de la nostra producció teatral he fet els deures. De les que s'estrenaren abans de l'estiu, ja en vaig parlar en el seu moment (*Memòries d'un reclam, El malalt imaginari, El bosc de la senyora àvia, Mozart i Salieri*). Només caldria recordar el bon treball de Mateu Grau amb la jove companyia Doblefons a *El bon doctor*, de Neil Simon, que vàrem poder veure al Teatre Sans; *L'home de demà*, una divertida, però lenta i repetitiva historieta de dos clowns, dirigida per Andreu Segura, i l'estrena de cada any de Morgana Teatre, *La taronja mecànica*, una altra dramatúrgia basada en un text narratiu, l'especialitat de la companyia. La resta d'estrenes es concentren al voltant del mes d'octubre, mes de la Fira de Manacor, però abans vàrem poder veure *Medea, Medea*, estrenada a l'Auditòrium sa Màniga el mes de juny, amb direcció de Rafel Duran, escenografia i vestuari de Rafel Lladó i un repartiment de luxe amb Caterina Alorda de protagonista. Aquesta producció va ser iniciativa de l'Auditòrium sa Màniga, després s'hi afegiren la Fundació Pública Teatre Municipal de Manacor i la Fundació Teatre Principal de Palma, una fórmula de coproducció entre els teatres municipals que s'hauria de repetir cada any. La proposta era interessant també per altres aspectes, primer per l'obra: poques vegades tenim ocasió de veure un clàssic com Eurípides als escenaris de Mallorca; després pel director, que venia d'estrenar *Casa de nines* a la sala gran del TNC, on des de fa uns anys s'ha responsabilitzat de la direcció de clàssics catalans, amb títols com *La dama enamorada* o *El cafè de la marina*, sempre amb l'escenografia de Rafel Lladó, que acabava de guanyar el premi Butaca 2003, per tant, un tàndem de luxe. La inclusió de Vivian Caoba en el repartiment ens feia sospitar que la posada en escena de Duran no es limitaria a la simple reproducció del text, cosa que es confirmà en veure que el públic pujava a l'escenari i es disposava a contemplar l'espectacle a banda i banda de la carretera de Corint. El muntatge s'ajustava a la perfecció a les dimensions i a les característiques de la tramoia de la caixa escènica. La il·luminació, el vestuari, la música, els colors, les olors i fins i tot els sabors crearen una màgia dels sentits, amb referències subliminars a un imaginari mitològic i religiós amb arrels mediterrànies. La versió, molt eclèctica i personal, estava dins

la línia d'actualització radical d'alguns dels directors catalans més prestigiosos d'aquests darrers anys. Si l'infanticidi de Medea ja escandalitzava el públic atenenc, la sofisticació de la forma amb què el duu a terme en la versió de Duran, amb referències contundents al terrorisme internacional, al meu parer, distorsionava les intencions de la protagonista d'Eurípides, li donava una dimensió social exagerada i d'aquesta manera les motivacions, inexplicables però personals, d'aquest acte tan terrible quedaven una mica en segon pla. Una altra plantejament distorsionador d'aquesta versió, per a mi, era el joc brechtià del teatre dins el teatre, la tragèdia dins el cabaret, amb una Vivian Caoba fent d'amfitriona, de narradora i de corifeu tot a la vegada, que es guanyava el públic amb la seva presència escènica, però que trencava el fil i la concentració de la tragèdia. Emili Gené ho va dir ben clarament: "Despojada de su dimensión catártica por el tratamiento distanciador, la tragedia se resiente." I això explica, en part, que una interpretació tan excel·lent com la de Caterina Alorda es perdi, es difumini dins la globalitat de l'espectacle i, en canvi, sigui Lluqui Herrero, precisament per la varietat de registres del seu personatge, qui es posi el públic dins la butxaca. Tot plegat, però, un treball ben fet, ben acabat, exquisit en els detalls, amb un espai escènic senzill però suggeridor i d'una plasticitat impressionant. Després de passar pel teatre romà d'Alcúdia, on curiosament va perdre bona part de la seva màgia, *Medea, Medea* passà per la Fira de Manacor i acabà fent temporada al Teatre Xesc Forteza. Llàstima que la política de projecció exterior de l'actual govern no hagi sabut fer les passes que hauria de fer perquè espectacles com aquest puguin ser vists fora de les Illes.

El mateix mes de juny, i dins el Cicle de Teatre de Text de l'Auditori d'Alcúdia, En Blanc estrenava *Mira'm*, escrita i dirigida per Biel Jordà, el segon text que puja a l'escenari d'aquest actor, autor i director. Recordem que el primer, *El ball de les balenes*, premi Teatre Principal 1997, publicat a Tespis, duia un pròleg de José Sanchis Sinisterra, que és com una marca de la casa, una denominació d'origen, que es nota també en aquest segon text, però que, sempre al meu parer, no aporta cap novetat destacable, ni en el tema ni en la forma; només l'agilitat i el ritme de la direcció, molt minimalista, aconsegueixen donar forma a un text basat en la fragmentació, la reiteració i la simetria.

Les iniciatives de l'Auditori d'Alcudia i del Teatre d'Artà, amb el seu Cicle de Teatre Íntim, són molt importants, perquè poques vegades trobam cicles de teatre de text a les programacions dels teatres municipals. Aquestes iniciatives contribueixen a crear un públic més divers i, a la vegada, representen una oportunitat per als joves autors mallorquins. Per això cal vetllar per la seva continuïtat. Abans de la Fira de Manacor i dins el Cicle de Teatre i Literatura, una altra interessant proposta de la III Fira de Teatre Infantil i Juvenil de Vilafranca, vaig tenir ocasió de veure *Calidoscopi V*, que el passat mes de juliol s'havia estrenat en la versió reduïda a la Casa Museu Llorenç Villalonga. La producció de Gom Teatre, dirigida per Joan Gomila i interpretada per Luca Bonadei i Antoni Gomila, em va semblar una bona forma de presentar Villalonga al públic d'avui, sobretot al públic escolar, lluny de la manera com s'havia presentat fins ara, amb un bon treball de direcció que, amb un mínim d'elements escènics, recolzant-se només en el pes de la magnífica interpretació dels dos actors que es multipliquen en una roda constant de personatges, sap donar un ritme àgil i viu a tota la variada gamma de registres dels textos seleccionats. Tota selecció és discutible, ja ho sabem, però la ignorància no pot servir d'excusa a l'hora de jutjar-la, com feia algun crític.

La Fira de Manacor és l'espai privilegiat per veure quasi totes les estrenes de l'any en una setmana, especialment aquesta darrera edició, que es proposava precisament posar atenció a les produccions teatrals dels principals grups illencs. A més de les ja comentades, vaig tenir el plaer de veure la coproducció de la casa, *Les dones sàvies*, de Molière, amb trezte Capsigranys dirigits per Frederic Roda, que va saber treure tot el suc a un grup tan nombrós de gent de formació i d'experiència tan diverses, sense fer cap concessió a un text en vers tan estricte i tan divertit com aquest. Hi destacava la interpretació de Joan Carles Bestard, una de les millors que li hem vist, en el paper del bon burgès Crisal, d'una comicitat feta a mida. També vaig veure *Chinamen*, de Michael Frayn, una coproducció de la FTP de Palma amb el grup Elàstic Nou dirigit per Andreu Segura, però no em va convèncer. El resultat era el mateix de quan es regala a un infant una joguina massa sofisticada per a la seva edat i no en fa un ús correcte. La joguina de Frayn és diabòlica, i tot i els esforços de n'Aina Gimeno i en Camil Casanovas, posava en evidència les diferències conceptuals entre l'autor i la direcció. Una altra sorpresa agradable de la Fira va ser l'espectacle *La vida difícil* del grup manacorí Neo-Rural, dirigit aquesta vegada per Carles Pujol. El treball, no sé per què, em va recordar el de n'Oriol Broggi de l'any passat a *Cyranos*, tal vegada per l'entusiasme, la fe i les ganes dels seus intèrprets o perquè, tot i les diferències, tots dos sembla que són el resultat d'un taller creatiu i participatiu, el resultat del qual és aquest producte farcit de detalls, d'imaginació, de músiques, de personatges nocturns i estrafolaris d'una mena de tronat cabaret literari on el director hi encabeix, de vegades una mica forçats, textos de procedència diversa, com els de Prevert, els d'Allais o el de Mrozek que li dóna el títol. Però la sorpresa més agradable va ser *Un enemic del poble*, de Teatre de Què, amb direcció de Josep R. Cerdà, per a mi, sense cap dubte, el millor treball d'aquesta companyia. Va ser curiós observar com aquest text d'Ibsen de 1883 provocava en el públic de la Fira l'entusiasme i la sorpresa que, segurament, devia provocar en el seu temps, senyal que el fons de la qüestió que planteja l'autor noruec no ha envellit i pot aplicar-se a la situació sociopolítica actual: la moralitat de la vida pública, el dret de l'individu a realitzar-se plenament sense atendre les imposicions de la societat, la crítica dels plantejaments partidistes i liberals que fan de la majoria una raó suficient de la veritat, amb la connivència dels poders fàctics i mediàtics, etc. Però, com també han assenyalat els especialistes, a més d'aquestes preocupacions socials, Ibsen tenia la capacitat de "proporcionar més vida a un personatge que la que posseeix un mateix", obsessionat com estava pel tema del caràcter i la personalitat. No cal insistir en els mèrits del dramaturg noruec, però sí en els d'aquesta posada en escena. El referent rigolià és inevitable (*Woyzeck, Suzuki, Juli Cèsar* o *Santa Joana dels Escorxadors*, per exemple). Però això no és un retret: també el director català té els seus referents, Thomas Ostermeier, sense anar més lluny; el que importen són els resultats: un acostament dels textos clàssics a la sensibilitat del públic actual, utilitzant tots els recursos teatrals i parateatrals que calguin per a la seva actualització (músiques contemporànies, cançons

en directe, coreografia o, en aquest cas, recursos propis del protocol electoralista de la política més demagògica). El que realment importa és el treball seriós d'un grup mallorquí que, sense els recursos econòmics adequats, és capaç d'oferir un producte d'una gran dignitat i qualitat, en la línia de les darreres dramatúrgies catalanes i europees. El resultat és un muntatge d'una gran netedat, tant en la interpretació com en la concepció de l'espai i del vestuari, amb una clara visió del ritme i de les possibilitats del text, amb una interpretació que accentua el discurs directe dels personatges, buscant el públic, enfrontant-s'hi, mirant-lo als ulls. En definitiva, un treball excel·lent, que podrem tornar a veure aquest any al Teatre del Mar.

Després de la Fira i fins a final d'any no hi ha hagut cap altra estrena remarcable, només *Patera*, de Juan Pablo Vallejo, premi Born 2003, pel tàndem Rafel Oliver-Pitus Fernàndez, estrenada a Ciutadella amb motiu de la concessió dels premis d'aquest any, representada en una única funció a l'Auditori d'Alcúdia, que no vaig poder veure, però que esper poder veure aviat a Palma.

La desídia de què parlava abans i l'espai que em concedeix el director de la revista m'obliguen a tancar aquestes notes sense dir res d'altres notícies teatrals que mereixen un comentari, com la producció infantil i juvenil *He vist Moby Dick*, dirigida per Luca Bonadei, que ha recorregut molts escenaris des de la seva estrena el mes de març i que ha passat les festes de Nadal a la Sala Mozart; l'estrena de *La petita balanguera*, del tàndem Joan Guasp-Miquel Suau al Teatre de Lloseta; la darrera de Voramar, un grup que ja ha fet quinze anys, *El misteri de l'assassinat*, al Teatre Municipal de Palma; o la notícia de la concessió del premi Butaca al millor espectacle de la temporada a *El mestre i Margarida*, de Bulgàkov, dirigida per Xicu Masó i Pep Tosar. En tot l'any no havia sentit xerrar d'en Pep Tosar. És clar que jo, darrerament, no surt gaire de casa. Per això, quan vaig llegir la notícia del premi a l'*Avui*, em vaig sentir feliç i vaig pensar en la curiosa trajectòria d'aquest muntatge, de la productora L'Estona Opaca, on en Pep, a més de codirigir, hi feia, crec, el dimoni. *El mestre i Margarida* va ser, en opinió de Marcos Ordóñez, el millor espectacle del Grec del 2003 i, poca gent deu recordar-ho, amb la producció hi va col·laborar la Conselleria de Cultura del nostre govern anterior.

PREMI DE NARRATIVA MEDITERRÀNIA PARE COLOM

2005

L'Ajuntament d'Inca, a través de l'Àrea de Cultura i Educació, estableix el *Premi de narrativa mediterrània Pare Colom* amb la finalitat d'enaltir la figura del pare Colom, il·lustre poeta i lingüista de les nostres lletres. Aquesta nostra iniciativa, que dóna suport a una de les activitats que el pare Colom més s'estimà, el conreu de la nostra llengua escrita, volem que honori el seu record, amb l'esperit mediterrani, esperit cultural singular, que afaiçonà la seva tasca.
Amb aquesta finalitat, el plenari de l'Ajuntament d'Inca convoca el *Premi de narrativa mediterrània Pare Colom 2005*, d'acord amb les bases següents:

1. OBRES
Les obres aspirants al *Premi de narrativa mediterrània Pare Colom 2005* han de ser escrites en llengua catalana, i cal que siguin originals i inèdites. Cada autor només podrà concursar-hi amb una sola obra, la temàtica de la qual és lliure. Aquesta obra no podrà haver-se presentat a cap altre concurs literari.

2. PRESENTACIÓ DE LES OBRES
Les obres han de tenir entre 80 i 125 folis DIN A4 d'extensió, mecanoscrites a doble espai i per una sola cara, en tipus Time o semblant, de cos dotze. Els autors participants han de trametre cinc còpies de l'original en suport paper i una còpia en suport informàtic, realitzada en un programa estàndard, com ara Word o WP, per a PC. A la portada només es consignarà el títol de l'obra. Als cinc exemplars de l'obra s'adjuntarà un sobre tancat, al damunt del qual també constarà el títol de l'obra, i dins el qual figuraran les dades de l'autor (nom i llinatges, DNI, adreça i telèfon). Els autors que ho desitgin podran participar-hi sota pseudònim, que figurarà devora el títol de l'obra a la portada de les còpies i juntament amb les dades de l'autor dins el sobre.

3. ADMISSIÓ DE LES OBRES
El termini d'admissió de les obres acabarà dia 31 de maig de 2005, a les 14 h. Les obres es podran presentar a l'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca, al Claustre de Sant Domingo d'Inca (avinguda de les Germanies, s/n, 07300, Inca; tel. 971 501 580), de dilluns a divendres, de 8 a 15 hores. Hi seran admeses les obres que es lliurin personalment o que hi arribin per correu, si la data d'emissió no és posterior a dia 31 de maig de 2005.
L'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca lliurarà a l'autor un rebut de recepció de l'obra. En haver estat presentada al Premi, cap obra no podrà ser retirada per l'autor per tal de fer-hi correccions, ampliacions o per renunciar al concurs.

4. JURAT
El jurat estarà format per persones de reconegut prestigi dins l'àmbit de la cultura de parla catalana: pel regidor de l'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca, com a president del jurat, amb veu i sense vot; per un tècnic de l'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca, com a secretari del jurat, amb veu i sense vot. La composició del jurat es farà pública abans que acabi el termini de presentació de les obres. El veredicte emès pel jurat es farà públic dia 30 de juliol de 2005. El jurat podrà declarar desert el premi, però en cap cas no podrà atorgar-lo de manera compartida. El jurat podrà recomanar les publicacions que cregui oportunes de les obres finalistes. El jurat resoldrà tots aquells aspectes que no contemplin aquestes bases. El veredicte del jurat serà inapel·lable.

5. DOTACIÓ ECONÒMICA I EDICIÓ DE L'OBRA PREMIADA
El *Premi de narrativa mediterrània Pare Colom 2005* dota amb 5.000 € l'obra guanyadora, a compte dels drets d'autor. L'obra serà publicada per Lleonard Muntaner, Editor, a la col·lecció *Pare Colom*. La presentació d'aquesta edició es farà dia 21 d'octubre de 2005, data de commemoració del naixement del pare Miquel Colom.

6. CUSTÒDIA I RETIRADA D'EXEMPLARS
L'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca posarà esment en la custòdia dels originals mentre estiguin en poder seu, encara que no se'n farà responsable de la pèrdua o del deteriorament. Els treballs que no hagin estat premiats podran ser retirats de l'Àrea de Cultura i Educació, sempre que se'n presenti el rebut corresponent, fins al 31 d'agost de 2005. Transcorregut aquest termini, els originals seran destruïts.

7. ACCEPTACIÓ D'AQUESTES BASES
La participació al *Premi de narrativa mediterrània Pare Colom 2005* suposa la total acceptació d'aquestes bases.

Hi col·laboren:

Ho organitza i ho patrocina:

Ajuntament d'Inca

Per a més informació:
Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Inca
Claustre de Sant Domingo - Centre Cultural
Av. de les Germanies s/n - 07300 Inca
TEL. 971 501 580

Per una poesia humanista

Vicenç Llorca

CALA DE LLUM

T'he vist, illa, no pas com un punt
dibuixat en el mapa d'un atles,
ni la tela d'un quadre molt bell,
sinó l'ànima fràgil d'una hora
que il·lumina d'immens un camí.
Per això no et sé sola en la mar,
sinó forta en la vida que inventes
amb el pas de la vela pels ports
i les noies rient a les places.
T'he vist, illa, la pedra que dorm
entre els pins; el conreu que perdura
sense rius, la dolçor entre la pols
quan l'amor resplendeix a la tarda
i és de mel tota cala de llum.

Per una poesia humanista

Quan m'aturo a pensar quin sentit tenen els poemes que, lentament, van forjant el camí de la meva obra, no puc deixar de pensar que, primerament i finalment, sóc i em sento un poeta humanista. En certa mesura, en el context del segle XXI, em trobo a prop dels qui creuen que, per damunt de les ideologies, cal reinventar l'humanisme i la figura de l'humanista. I en això intervé un doble compromís. En primer lloc, amb la tradició dels artistes i intel·lectuals que, en un moment o un altre de la seva creació o del seu pensament al llarg de la història, han cregut en l'art com una via d'avenç de la humanitat, del conjunt dels seus valors estètics i morals. I, en segon lloc, amb el present, amb el moment històric que ens ha tocat de viure per renovar-hi una acció creativa i cívica, alhora que de fidelitat a la nostra llengua i a la nostra cultura.

Per aquesta raó, crec que allò que defineix millor una poètica avui dia no és un manifest, sinó una actitud. En el marc de la cultura del que s'ha anomenat el postnihilisme; en plena revolució cibernètica i davant la física del caos, em plantejo l'humanisme com l'actitud que porta al valor de la confiança en l'ésser humà i en la paraula que ha creat; a la defensa de la sensibilitat com un valor tan necessari com ho puguin ser els valors d'igualtat, llibertat i fraternitat que han il·luminat els temps moderns. Això es pot resumir a través de tres paraules clau desenvolupades en la meva obra: el paper de l'entusiasme en l'art; la poètica del pacte i el símbol de la plaça, tal i com vaig proposar en el llibre d'assaig *L'entusiasme reflexiu* (1997).

He intentat escriure no per acumulació, sinó per intenció, per la voluntat de fer obres, de manera que cada vers es comprometés amb un poema; cada poema amb un llibre i cada llibre amb els altres. El resultat és l'intent de forjar una obra total. Aquest objectiu és present en l'antologia *Paraula del món* (Tres i Quatre, 2004), on es pot resseguir una primera etapa que anomeno poesia del ser, i on plantejo el tema central de la recerca de sentit mitjançant els llibres *La pèrdua* (1987), *Places de mans* (1989) i *L'amic desert* (1992). En un segon estadi, passo al que podríem dir poesia del ser-hi, on el fil conductor és l'hàbitat de l'ésser: la seva construcció històrica compresa com una relació amb l'espai que ocupa. D'aquesta manera, proposo una relectura dels elements als poemaris *Atles d'aigua* (1995) i *Cel subtil* (1999).

Sempre m'he sentit un autor dialèctic, situat en el territori on es troben la realitat i el somni, la voluntat i el sentiment; lliurat al combat entre raó i follia, entre l'assaig de dominar l'expressió i la resistència sagrada de la paraula. Utilitzant un símil present a la meva obra, diria que el poeta és com un cartògraf que traça els mapamundis de l'ànima amb l'esperança d'obrir algun camí dins el misteri de la vida. La paraula és el seu compàs, i la metàfora són els dibuixos resultants. I, en fer-ho, el poeta esdevé la paraula del món: la paraula de la consciència del món que, per això mateix, retorna al món en forma de sensibilitat i humanitat.

Restaurant
SA FONDA
ESPECIALITATS
CABRIT DE MUNTANYA
PORCELLA
ARRÒS BRUT
PAELLA
Tel. 971 51 70 22 • LLUC

On brilla el sol. Encara...

Joan Buades: *On brilla el sol. Turisme a Balears abans del boom* (2004). Eivissa. Res Pública Edicions, 253 pàgs.

Davant un llibre de Joan Buades[1] sobre el turisme balear, després que l'autor hagi aparcat la primera línia política, qui el coneix s'espera una arenga perfectament estructurada en clau de racionalitat política, una espècie de memòries recents plenes de càrregues de profunditat males de pair pel sector. Doncs res més lluny d'aquesta aprioristica idea. *On brilla el sol. Turisme a Balears abans del boom* és, per ara, una de les poques coses que s'han d'agrair al canvi de govern de 2003 a les Illes Balears. Joan Buades ha tingut temps d'acabar-lo i molts de nosaltres de llegir-lo.

El llibre, publicat enguany per l'editorial eivissenca Res Publica Edicions (www.respublicaedicions.com), és un acurat assaig sobre l'evolució del fenomen turístic a les Balears des dels seus orígens fins 10 anys abans del canvi de cicle que representà 1973. De fet el treball ens deixa just a les portes (1963) de l'esclat urbanitzador que els 10 anys següents, fins al 1973, construirà el territori del turisme de masses en una espiral de creixement sense precedents fins aleshores.

Es tracta per tant d'un treball d'història però que, malgrat no abastar els darrers 40 anys, és de rabiosa actualitat, ple de referents actuals. Una història que, lluny d'amagar-se en l'ahir per tal de no haver d'enfrontar-se amb l'avui, posa a la llum alguns fenòmens clau de caire econòmic, sociològic o territorial sense els quals difícilment podem entendre les Balears actuals. Com en tants altres casos, mirar enrera ens serveix per veure endavant.

I si aconseguida és la dimensió temporal del treball, l'espacial és a la mateixa altura. Malgrat centrar-se, com resa el títol, en les Illes Balears, Buades tracta el fenomen a totes les escales (mundial, europea, espanyola, insular) lligant i connectant de forma exemplar el que en geografia en diem ordres de magnitud. El canvi d'escala esdevé així explicatiu. Podem entendre "la nostra precipitació" perquè prèviament se n'ha explicat "la circulació general atmosfèrica", si no hagués estat així no haguéssim passat d'una innocent "descripció de la pluja". Som davant d'un molt correcte maneig de l'espai i el temps, de la Geografia i la Història, per a explicar precisament les actuals coordenades espai-temporals. Un enfocament que sovint hem oblidat geògrafs i historiadors i que és el que des de fora –l'autor és filòleg– més ens reclamen.

Per un altre costat, som davant d'una refrescant visió del fenomen turístic "des de fora del sector" (Buades no és evidentment hoteler) i des de fora de l'acadèmia oficial, ja que se situa una mica al marge del paradigma que ha construït la bibliografia universitària oficial a les Illes Balears que hem elaborat tant des de l'economia (Sastres, Aguiló) com des de la geografia (Picornells, Salvà, Seguí). La seva és una visió polièdrica del relat turístic, un relat enfocat des del discurs econòmic, literari, cultural, urbanístic, etc.

Tal visió és possible, penso, per la mena de fonts que maneja l'autor, fonts també polièdriques: premsa, llibres, guies, actes..., documents quasi sempre coetanis a les dates del que s'explica. Això dóna un caliu al relat força llunyà de la fredor de les estadístiques oficials en les quals sovint s'han fonamentat exclusivament els nostres treballs acadèmics. La font coetània fa que s'analitzin les actuacions de *lobbys* i personatges concrets que forneixen l'estudi d'un caire sociològic força interessant. Molts noms propis (sempre escrits inexplicablement en castellà) la trajectòria i actuació dels quals fructificà en un determinat moment amb les conjuntures extrainsulars que impulsaven el fenomen turístic. Mes de 300 personatges, entre autors coetanis, empresaris, tècnics, polítics etc. (potser alguns bastava citar-los a peu de pàgina), que proporcionen humanitat a un fenomen que, segons com s'explica, sembla que ens vingui del cel.

La Belle Époque

La història del turisme que proporciona el llibre parteix, com no podia ser d'altra manera, del segle XIX i de coordenades europees. Un segle XIX europeu on encara no hi havia turistes sinó viatgers *que s'aventuren a fer per lliure la Mediterrània* [i] *donen fe creixent de la diferència de mentalitat entre un Sud pacífic i gairebé arcàdic i un Nord sanguinari i rígidament classista* (pg. 12). El turisme com a escapada, com a fuita de la realitat, com a vàlvula d'escapament. Serà entre finals del XIX i la Primera Guerra Mundial (1914) que es desenvolupi la primera etapa de l'incipient turisme: el turisme aristocràtic de la *Belle Époque*. La fuita i escapada dels més privilegiats de les societats que varen fer possible els imperis colonials anglès i alemany. Uns imperis que acabaran o es reestructuraran amb la Primera Guerra Mundial. Aquest primer turisme, segurament per ser aristocràtic i, per tant, rural, era heliofòbic. Una aristocràcia que buscava la fresca de la muntanya (el *saltus*) i que escapava de la càlida terra baixa (l'*ager*), on sovint tenia les seves propietats. Una aristocràcia que cercava les comercials ciutats del sud tot fugint de les industrials ciutats del nord.

El turisme d'entreguerres

Al període d'entreguerres, els "*bojos 20 i temeraris 30*" (pg. 41-90) tindran ja una flaire renovada. Som davant d'un turisme més burgès que

aristocràtic i incipientment popular. És el turisme de la plenitud de l'economia industrial que fruirà després de l'ensorrament dels imperis colonials, és un turisme que reflecteix ja la creixent influència dels USA a escala mundial després de la primera gran guerra. Efectivament, el turisme d'entreguerres és ja un fenomen americanitzador i, per tant, heliòfil. El títol del llibre, "On brilla el sol", és precisament manllevat d'un reportatge turístic de H. Brittain, publicat a principis dels anys 30 al *Windsor Magazine* amb el títol *Majorca. Where the Sun shines*. El gust pel bronzejat dels anys 20 desterrarà l'aristocràtica heliofòbia (el bronzejat feia pagès). Els turistes nord-americans, que a la dècada de 1910 havien buscat la calidesa del sud a Mèxic i Califòrnia, trasplantaran la moda dels USA a la Costa Blava, exportaran el costum a Europa tot desplaçant la muntanya per la platja com a reclam turístic.

El turisme d'entreguerres és també un turisme més nombrós quant al volum de persones que mobilitza i, en conseqüència, requerirà d'un nou mitjà de transport: el ferrocarril. El desenvolupament en aquesta època de la Costa Blava francesa i la Riviera italiana no hagués estat possible sense trens. Una Costa Blava i una Riviera que, en començar a tenir símptomes d'esgotament i degradació, donarà pas al desenvolupament de la Costa Brava gironina i de Mallorca (Buades coneix bé l'obra de Barbaza, Bisson, Barceló...), que comencen el seu creixement turístic anterior a l'aixecament feixista de 1936.

Un desenvolupament que es dóna a Mallorca (pg. 58-79), comença a Eivissa (pg. 79-84) i no acaba de cuallar a Menorca (pg. 84-86). Per quina raó? Doncs, segurament hem de cercar en la centralitat, en les millors comunicacions de Mallorca, el major desenvolupament de la balear major. Unes comunicacions que eren millors amb Eivissa, tant des de València com des de Palma, que amb Menorca, amb la qual cosa la primitiva, exòtica, vitalista i preindustrial Eivissa es presentava com a terreny més adobat per al creixement turístic que la industrial i llunyana Menorca.

L'inici del turisme de masses

Després del parèntesi de la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial, l'autor s'endinsa dins el primers anys de desenvolupament de l'actual model turístic balear de masses. Més concretament dins la primera fase, fins al 1964, del que s'ha vingut a anomenar el primer boom turístic (1955-1973). D'aquí la segona part del títol del llibre: "Turisme a les Balears abans del boom", un primer boom que esclatarà precisament entre el 1964 i 1973 i que ja no es tractat en aquest treball.

La represa turística postbèl·lica dels 50s i 60s es du a terme dins el marc econòmic de l'industrialisme fordista que segueix al triomf aliat. Un marc econòmic que proporciona aviació, xàrters a reacció, motorització individual amb cotxes, banc mundial, "ajuts USA", urbanització de platges..., tot dins d'un marc de guerra freda on els interessos del règim feixista espanyol i de l'imperialisme americà confluiran. És quan Mallorca esdevé *núvia dels USA* (pg. 121-125) gràcies al seu *lifting anticomunista* (pg. 115-6). Un nuviatge que serà clau per guanyar el *combat per les infrastructures* (pg. 148-159) que faran possible la dispersió arreu de *ciment sense fronteres* (pg. 160-167). Com es veu, exactament com ara.

En aquest context, la Cambra de Comerç de les Balears s'exclamava el 1954, ara fa 50 anys, que *se ha producido por toda la isla una proliferación de hospedajes de toda categoria y muy distinta capacidad que actualmente* [1954] *va pecando ya de excesiva* (pg. 131). Com es veu, quan el illencs pensen que la cosa ja no pot anar a més tot just som a punt de començar a créixer. Potser som novament, a començament de segle i de mil·leni, en aquesta vella tessitura?

El creixement turístic, urbanístic i infrastructural del 50s i 60s és possible, cal no oblidar-ho, gràcies a les empreses i els clients de les democràcies europees. Un creixement somatitzat de manera natural per una societat mallorquina i eivissenca *mancada de qualsevol contrapès crític i abandonada per una Europa occidental que en anar a la platja deixava els escrúpols democràtics a casa* (pg. 145). El turisme fou un dels grans aliats del feixisme des del moment que esdevé la principal font de *rèdits per a finançar els plans de desenvolupament industrial* (pg. 145), un desenvolupament industrial que sempre fou la primera aspiració de les economies totalitàries del segle XX.

La manca d'escrúpols ideològics del feixisme espanyol per tal d'assolir el creixement és palès, sobretot, en el fet que el 80% del ciment que s'importa de l'estranger per tal de satisfer la creixent demanda prové de règims estalinistes de l'est, de la Romania de Ceaucescu o de la Bulgària de Todor Zhivkov, de Iugoslàvia, de Polònia. Com diu Joan Buades, *Franco no va tenir cap problema ideològic o patriòtic a deixar abastir Mallorca i Eivissa amb ciment comunista* (pg. 166).

És en aquest enfocament polièdric de la política econòmica que possibilitaria el boom turístic on es poden sucar les millors aportacions del llibre. L'autor ens retrata la gran contradicció ideològica d'un règim que, amb el turisme, fa un rentat de cara econòmic i ideològic que li permet mantenir les presons plenes de demòcrates mentre les noves generacions s'enlluernen amb Europa tot intimant amb els estrangers i les estrangeres que ens visiten.

Turisme i feixisme anaren de la mà fins que, l'any 1964, es casaren tot celebrant els "25 años de paz" amb la inauguració de l'hotel número 1.000 de les Balears: l'hotel de Mar, d'Illetes (Calvià). A les noces hi assistiren 3 ministres (Fraga, Castiella i López Rodó), a més d'El Cordobés, els ducs d'Alba, els de Tebas, l'ambaixador de Bèlgica, el príncep Merode, el baró de Rotschild, el marquès de Londonderry, els presidents de Sabena i de la Pan Am i el delegat del *New York Herald* a París (pg. 185-6). Com es veu, polítics feixistes, el torero que representava la integració dels antics republicans en el nou règim i, sobretot, aristòcrates sense escrúpols ideològics, la classe que al seu moment havia "inventat" el turisme i que, aleshores com ara mateix, sembla que doni "segell de classe" als indrets on es deixen veure als ulls dels poc mirats ideològicament.

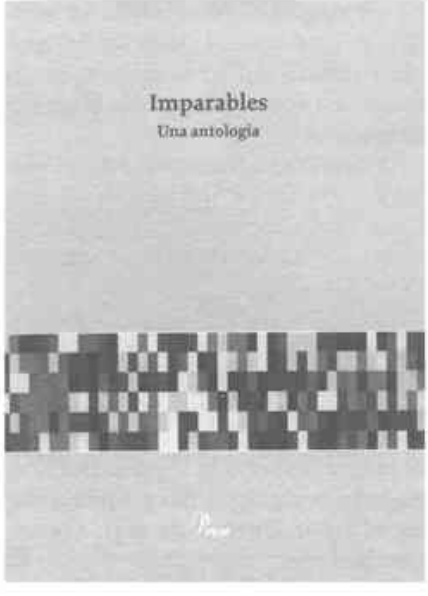
El llibre conclou tot enunciant que *les traques del primer boom del turisme a les Balears només començaven a esclatar...* (pg. 187), uns punts suspensius que potser ens anuncien la continuació del treball de Joan Buades més enllà del 1964. Una represa que molta gent voldria veure extensiva a altres camps d'actuació.

Un bon llibre per, a més de tenir, llegir.

Onofre Rullan

[1] *On brilla el sol. Turisme a Balears abans del boom.* Eivissa: Res Pública Edicions, 2004. 253 p. [ISBN 84-89810-60-5]

Imparables. Una antologia

Imparables. Una antologia. Susanna Rafart, Lluís Calvo, Isidre Martínez Marzo, Joan-Elies Adell, Maria Josep Escrivà, Manuel Forcano, Sebastià Alzamora, Txema Martínez Inglés i Hèctor Bofill. Proa, 2004

L'antologia poètica *Imparables*, a cura de Sam Abrams i Francesco Ardolino, aplega una selecció de poemes –i traduccions testimonials– publicats des del final dels anys vuitanta fins ara, més alguns d'inèdits. Està encapçalada per un manifest, «Contra la insignificança», signat per tots els autors, i es clou amb un epíleg d'Ardolino, «Cap a una poètica de la recomposició», que vol donar consistència teòrica al conjunt. Les seccions de cada autor estan precedides de notes biogràfiques que recullen les obres publicades i uns breus apunts de les característiques de la seva poesia.

Tot i que sempre és recomanable, quan es parla d'una obra literària, d'oblidar-se de la sociologia, en un cas com el de l'antologia *Imparables* no es pot evitar de fer referència a un entorn extraliterari que, si no és directament l'origen del producte editorial, com a mínim hi està íntimament lligat. Generalment, una antologia serveix per tenir una visió global d'un conjunt de textos: d'un mateix autor, d'un corrent estètic, d'un grup generacional. Un element comú unifica i dóna sentit al recull. En aquests cas, els autors han decidit aplegar-se sota l'etiqueta d'Imparables, sense que això impliqui altra cosa que, segons el mateix Alzamora, «compartir una actitud davant la literatura, i fins i tot en alguns casos davant la vida. Que és una actitud, per dir-ho aviat, de rebuig de la contenció» (lluc 837, pàg. 17). No s'ha de passar per alt que aquests no són poetes que comencen: ja tenen una producció més que consolidada (Lluís Calvo, per exemple, ha publicat des de 1987 onze llibres de poemes i tres novel·les) i han rebut individualment nombrosos premis dels més prestigiosos de tot l'àmbit de la llengua catalana (Carles Riba, Joan Alcover, Vicenç Andrés Estellés, Màrius Torres, Jocs Florals de Barcelona, etc.). Res de principiants, doncs. Des d'aquesta posició de reconeixement efectiu, però que se'ls ha atorgat barrejat a parts iguals amb garrotades –rebudes, en alguns casos, per raons alienes a les seves obres–, els Imparables uneixen a l'oportunisme de l'editorial –que no té res de dolent– la voluntat de postular-se amb veu clara i alta com un conjunt d'individualitats que reclama la màxima atenció.

El manifest (el poden trobar complet a l'*Avui* del 23 de juny de 2004) es caracteritza més per la rauxa i l'expressivitat poètica que per la concreció teòrica sobre el concepte de literatura que enarbora. I probablement ja ha de ser així: un manifest és un text de combat. Les dues idees més destacades que se'n desprenen són l'aposta, ja evidenciada en el títol, per l'ambició literària personal –i el rebuig de la sobrevaloració de les obres «ben fetes» però de poca volada– i la voluntat que la cultura, començant per la poesia, recuperi un lloc de reconeixement en la societat. El manifest, de passada, liquida alguns comptes pendents («Abominem de l'escriptor gandul, de l'obra modesta i banal», «la insolvència de la crítica, el silenci de l'acadèmia», etc.) i acaba ben agressivament: «Som els qui obrim les portes del mil·leni: brindem davant el ventre obert de l'enemic». Déu n'hi do, per començar.

Ara bé, el lector que –esperem– no se senti cridat a llegir un llibre *només* per la passió que els autors diuen que posen en l'escriptura, demanarà que aquest entusiasme hagi passat als versos. I aquí és on s'observa un decalatge entre els propòsits abrandats del manifest («actitud d'heretgia, dissidència i vessament», «Abominem d'estètiques mel·liflues i cofoies», pàg. 9) i la realitat més continguda dels poemes, els quals en alguns casos n'arriben a semblar el contraexemple. Versos com ara «De matinada, el tren de rodalies / era una illa deserta: només hi anàvem jo, / el revisor i un vell que s'adormia» (Txema Martínez Inglés) o bé «Fer un poema com desplegar una àmplia / acció de gràcies, com respirar / una alegria primària. / Un poema com un adéu inajornable. / Un poema com un desig de pluja» (Maria Josep Escrivà), són als antípodes estètics de la declaració d'intencions inicial.

De fet, encara que Francesco Ardolino afirmi que el manifest s'ha d'entendre com un mínim comú denominador i que «no hi ha hagut ni un poeta que no hagi escrit, esmenat o corregit parts del document» (pàg. 201), el text és més representatiu de la poètica d'Alzamora i Bofill que de cap altre dels signants. Aquests dos poetes comparteixen una concepció de l'obra gens complaent amb el lector: temàtica dura, llenguatge que no exclou paraules malsonants («lírica bruta») i, en els darrers llibres, voluntat de reflectir la crisi de la societat actual. Expressivitat amarga i contundent: «Jo vaig néixer decrèpit i en el sud / allà on s'engreixa el porc de la tristesa» (Sebastià Alzamora). Res a veure, per exemple, amb la celebració que Manuel Forcano fa del desig, amb versos plens de sensualitat (sense caure gens en la carrincloneria) inscrits en un món poètic marcat per la cultura clàssica i del Pròxim Orient, i que ha donat la que és fins ara –juntament, potser, amb *Mula morta*, d'Alzamora– l'única obra major d'un Imparable: *El tren de Bagdad*.

Els poemes d'aquests tres autors són els més destacables de l'antologia. De la resta, em quedo amb els d'Isidre Martínez Marzo i Susanna Rafart, més intimistes i caracteritzats per una versificació que no renega del ritme ni de la constricció formal com a mitjà expressiu. La poesia de Joan-Elies Adell es presenta molt mesurada pel que fa a la llengua i reflexiva en el contingut. En molts casos, el poema és una il·lustració o un exemple d'una idea prèvia (fruit, suposo, d'allò que Sam Abrams anomena «gran fondària conceptual», pàg. 69). Com a «Signe de colonització», que acaba dient: «[...] Qui no mira el mar / no l'entén. Qui no mira amb els ulls / de l'altre no els sent». Per la seva banda, Lluís Calvo combina poemes molt discursius, plens d'al·lusions referencials i versos tan llargs que gairebé són prosa (p. ex., «El comte i el mesurador» i «Els Paral·lels del temps»), amb d'altres on predomina la cerca de violència semàntica en la metàfora, més d'acord amb el «nosaltres fecundem allò que ells volen mort» afirmat al manifest. En termes generals, cap d'aquests poetes no conrea la poesia en el seu vessant més lúdic, que lliguen a una banalitat de la qual reclamen allunyar-se.

Dit tot això, costa de pair la voluntat de Francesco Ardolino, en l'epíleg, de convertir l'antologia en una proposta unitària, «el primer intent programàtic, en l'àmbit de la literatura catalana, de trobar una sortida al pantà de la postmodernitat» (pàg. 195). Sobretot quan aquest intent programàtic es basa paradoxalment en la diferència: «Vet aquí l'únic objectiu compartible, la clau de pas per a una interpretació que inclogui tots els textos i els poetes que aquí presentem com a Imparables: l'individualisme» (pàg. 196). I més encara si es considera que l'antologia, «en la seva globalitat, implica una selecció, un rumb i una aposta que no han de trobar una referència concreta a la poètica –o, *lato sensu*, a la ideologia– de cada escriptor» (pàg. 203) i es presenta, malgrat la diversitat palmària, «com un entrellaçament que no es deixa esfilagarsar» (pàg. 203).

D'altra banda, en les presentacions de cada poeta i en l'epíleg, sobten les afirmacions cridaneram ent encomiàstiques («el poeta té un domini de la llengua i de la forma que només es pot qualificar d'exquisit», pàg. 53; «es proposa d'assolir un equilibri perfecte entre una emotivitat significativa, un pensament rigorós i una gran exigència formal», pàg. 69; etc.), i les críptiques sense remei, com ara: «[...] la poesia del qual és una lluita constant entre dos pols antagònics: el caos i l'ordre. En desplaçar-se d'un combat a l'altre, el poeta-missatger erosiona la qualitat del missatge i revela la funció humana del foc de Prometeu» (pàg. 199). En aquest sentit, no només el judici crític es dissol en un magma d'excel·lència no justificada, sinó que, al contrari del que els mateixos autors demanen, no es forneixen eines útils per a la recepció dels textos.

L'antologia *Imparables* aplega costat per costat un conjunt de poetes prou diversos i que han tingut un ressò mediàtic tan inhabitual com desitjable. Més que per intentar trobar-hi una unitat, el recull serveix per contrastar les diferents propostes de tots ells, fer-hi una primera aproximació i avaluar-ne l'evolució i els assoliments. I després triar. I potser sí que el premi Nobel que Hèctor Bofill va augurar per a algun del grup es troba en el camí. Però si és així, encara queda lluny.

Jordi Rourera i Peret

Embat

Pge. Papa Juan XXIII, 5 - E
Tel. 971 713 350 – Fax: 971 213 641
Geranis Centre
07002 Palma de Mallorca
E-mail: adminembat@balear.onenet.es

C/ Sant Miquel, 55 - 1ª planta
Tel. i Fax: 971 71 03 04

· PEDAGOGIA I PSICOLOGIA · LLIBRES DE CINEMA · LITERATURA · CIÈNCIES SOCIALS · LLIBRERIA UNIVERSITÀRIA

La mirada *darrere el vidre* de Feliu Formosa

Feliu Formosa: *Darrere el vidre. Poesia 1972-2002* (2004). Barcelona. Edicions 62. 336 pàgs.

Collita de tota una etapa

La publicació de *Darrere el vidre*,[1] del poeta, dramaturg i traductor Feliu Formosa (Sabadell, 1934), ens fa veure com l'obra d'un autor de poesia ha de valorar-se en el seu conjunt i no, com ocorre massa sovint, per les qualitats d'un o d'alguns llibres concrets. Des d'una perspectiva panoràmica tots els elements que conformen l'obra poètica d'un autor cobren sentit. Així, es pot considerar que aquest volum reivindica un dels creadors més interessants de la poesia catalana sorgida als anys 70, que –malgrat pugui semblar un tòpic– no sempre s'ha tengut prou en compte.

Darrere el vidre reuneix els onze llibres que Feliu Formosa ha publicat entre 1972 i 2002, els quals, com ha explicat l'autor,[2] formen un sol cicle de la seva obra. N'han quedat fora els primers poemes, apareguts en revistes i antologies, que ara considera fruit de l'època. Això justifica que hagin estat aplegats en un mateix volum, tal com si es tractàs d'un sol llibre, les peces que van des d'*Albes breus a les mans* (1973) fins a *Cap claredat no dorm* (2001). Aquest darrer poemari, que recull poesies disperses de moments molt diversos, és una espècie de compendi de tot el que ha suposat aquest període que ara es clou.

Tot i que considerem que les obres incloses a *Darrere el vidre* formen tota una etapa, entre aquests onze llibres s'obre un buit d'uns vuit anys, en els quals el poeta no va conrear la lírica. És el període que va des del 1977, en què obtingué el premi Carles Riba amb *Llibre dels viatges*, fins al 1986 en què, amb *Semblança*, va retornar a la poesia. No oblidem que entre aquestes dues dates, el 1980, apareix *Si tot és dintre*, un primer aplec dels cinc primers poemaris del nostre autor: *Albes breus a les mans*, *Llibre de les meditacions*, *Raval*, *Cançoner* i *Llibre dels viatges*. Ara bé, entre les obres incloses a *Si tot és dintre* i les sis següents (*Semblança*, *Per Puck*, *Impasse*, *Al llarg de tota una impaciència*, *Immediacions* i *Cap claredat no dorm*), sorgides després d'aquests anys de silenci, no hi ha un canvi substancial en la seva manera d'entendre la poesia.

Tanmateix, *Darrere el vidre* no ens ofereix una producció unitària, ni formalment ni temàticament, sinó una obra que ha anat evolucionant al llarg d'una trentena d'anys, tot resseguint un curs paral·lel al de l'experiència vital del poeta. Un tret de què immediatament el lector s'adona és la gran varietat d'aquesta obra poètica que, tot i el que acabam de dir, resulta unitària, sobretot perquè és entesa per l'autor com una indagació entorn de la vida i de la realitat.

Feliu Formosa se'ns apareix des d'*Albes breus a les mans* d'una maduresa insòlita. No oblidem que aquest primer llibre es publicà quan l'escriptor ja tenia trenta-nou anys, la qual cosa resulta força insòlita, car són molts els escriptors que editen els seus versos des de la joventut. Aleshores Formosa ja tenia un bagatge considerable com a home de teatre, com a assagista i com a traductor de l'alemany. Aquesta formació intel·lectual, juntament amb l'experiència personal, dóna com a resultat una poesia perfectament enllestida des del primer llibre, sense titubeigs ni imperfeccions. Tanmateix, tal com ha confessat l'autor, la publicació de *Darrere el vidre* l'ha portat a realitzar alguns canvis en les obres que s'hi inclouen, tal com confessava en una entrevista: "He tret uns trenta poemes, més o menys. He tret alguns haikús, he tret algun poema de *Semblança*, el *Llibre de viatges* l'he canviat moltíssim, perquè em semblava una mica confús... He fet alguna correcció. Ara em penedeixo de no haver-ho indicat a cap nota, al principi. També he tret els pròlegs de cada llibre"...[3]

La poesia com a reflexió

Un poema d'un dels darrers llibres, *Immediacions* (2000), diu així: "Els anys van refermant-me en la tasca d'intèrpret." Perquè la feina del poeta, per al nostre autor, consisteix a explicar els signes que la vida li ofereix i, per tant, no es pot considerar més que un intèrpret. Aquesta és la modesta manera de concebre la creació poètica segons Formosa, que entén la poesia com una reflexió sobre la vida, sobre els fets i sobre les persones del seu voltant.

Aquesta tasca de comprensió de la realitat l'ha duit també a conrear un altre gènere, el dietari, que resulta imprescindible tenir en compte si es vol emprendre un estudi aprofundit de la seva obra. El 1979 Formosa va treure a la llum *El present vulnerable*, que recull els seus diaris elaborats entre 1973 i 1978, i que ha estat definit com una crònica tant de la seva evolució personal, com de la seva consciència com a poeta que s'hi reconeix en la maduresa i que reflexiona sobre l'acte de creació. A aquest diari se sumaran dos dietaris més que prest apareixeran al mercat. Tanmateix, els versos de Formosa permeten veure com, rere la seva obra, hi ha una idea força clara i coherent del que és l'ofici del poeta.

S'ha parlat molt de les fonts d'on parteix la poesia de Feliu Formosa. La seva labor com a traductor ens en pot fornir algunes pistes, igualment com les referències que la seva obra poètica conté. Formosa s'acosta a Bertolt Brecht en el fet que també en ell hi ha una elecció prèvia de la forma, predeterminada segons els efectes que vol aconseguir. Però, sens dubte, hem de cercar les seves fonts més genuïnes en una tradició poètica que neix en el romanticisme europeu i arriba fins als nostres dies: Hölderlin, Goethe, Novalis, Coleridge, Benn, Rilke, Machado, Trakl, Éluard, Salinas, etc. Entre els seus mestres també es troben alguns poetes catalans, com Augustí Bartra, Gabriel Ferrater i,

sobretot, Joan Vinyoli, que segurament és l'autor amb qui comparteix uns objectius i una concepció de la poesia més propera.

Els onze poemaris aplegats a *Darrere el vidre* ens poden fornir moltes pistes sobre la seva manera d'entendre la poesia, en la qual pesen les altres dues facetes literàries de Feliu Formosa: la traducció i la dedicació al teatre. Dues dedicacions que impliquen afrontar l'escriptura des d'una actitud de radical humilitat i, fins i tot, intentar veure la realitat amb ulls aliens. Ja al primer poemari del recull, *Albes breus a les mans*, tot referint-se a Hölderlin, un escriptor que constitueix un dels punts de referència cabdals de Feliu Formosa, ens parlava de "ràfegues de versos / llançats del no-res al no-res." Perquè la poesia, com a creació pura, pot conduir-nos a enlloc o, simplement, quedar reduïda a preguntes sense resposta. Com la traducció o la representació dramàtica, la poesia és també una interpretació i, per tant, s'ha de veure com un exercici de clarificació de la realitat, que només es pot assolir mitjançant una reflexió serena. Això explica, per exemple, les intermitències entre uns llibres i uns altres o la impossibilitat de la professionalització del poeta, en què el nostre autor manifesta no creure.

La poesia de Feliu Formosa és, d'acord amb la tradició de què parteix, una indagació sobre el que resulta incomprensible a l'ésser humà. En un dels darrers poemes d'*Albes breus a les mans* es pregunta: "¿qui pot encabir dins el poema / tants missatges secrets darrere els vidres?" Molt significativament, la imatge de l'observació rere el cristall, que finalment ha donat títol a tot el recull de la seva obra poètica fins ara, es repeteix al llarg de la seva producció. El poeta, des de l'allunyament i des del distanciament de la vida que l'escriptura implica, cerca respostes a uns interrogants universals, com el pas del temps, la memòria i l'oblit, l'absurditat de la mort, la possibilitat de reviure el temps esvaït mitjançant el somni, etc. Tanmateix, al poema *Meditació última*, que tanca *Llibre de les meditacions*, ens dirà que aquesta reflexió no aconsegueix arribar mai a cap certesa definitiva: ..."he sabut finalment que el poema mateix no té fi."

Tal com diu als versos d'*Al llarg de tota una impaciència* (1994) –l'obra que, sens dubte, planteja una reflexió més directa i més aprofundida sobre la creació poètica–, la poesia neix de la contemplació de la realitat, realitzada des d'una actitud d'admiració i de prodigi, amb la intenció de comunicar aquesta disposició als lectors: "I no deixar de contemplar / el món amb meravella, / amb una enriquidora / i constant estranyesa, / com enterrant tresors / que trobarà algú altre." Tanmateix, hom no arriba a ella més que a partir del treball i de l'esforç, a força de violentar "el propi idioma / fins a qüestionar-ne / l'essència". Al capdavall, es tracta d'una lluita en què les paraules quotidianes s'empren com a arma contra la destrucció i contra l'absurd. Perquè el poeta sobretot vol "insultar el no-res / amb mots de cada dia." Però, malgrat que Formosa reivindiqui l'elaboració, no ho deixa tot en mans del treball formal, sinó que creu que únicament a partir d'ell és possible "que el vers / et sorprengui en plena feina / és a dir: mentre el busques."

Un camí cap a la senzillesa

En *Horabaixa*, el primer poema de la segona part de *Llibre dels viatges*, el poeta desitja "la precisió de Gottfried Benn, / els mots diamantins que vull fer meus." La poesia de Formosa palesa aquesta recerca de la precisió i de la claredat. En línies generals, *Darrere el vidre* deixa traslluir una evolució cap a la senzillesa expressiva, en la qual també es fa palesa la influència de Joan Vinyoli. En alguns dels poemaris hi ha una certa experimentació o provatura de formes, que contrasta amb el pluriformisme predominant en altres llibres. Així, *Raval* (1975) està format per dues parts, la primera de poemes en prosa i la segona de poemes en versos forma molt diversa, una bona part dels quals són haikús. A la primera secció del *Llibre dels viatges* (1978) empra poemes llargs escrits en versos decasíl·labs sense rima. A *Semblança* (1986), a partir de fragments de Pedro Salinas, torna bastir llargues composicions escrites en decasíl·labs, però ara precedits per llargs títols en majúscules. A *Per Puck* (1992) –en què parteix de la metàfora del teatre com a representació de la vida– encara augmenta la complicació formal i cada poema, sempre encapçalat per una citació d'un autor dramàtic, està format per dues parts: la primera en prosa i la segona en versos de diverses mesures mètriques. Tanmateix, l'experimentació i la recerca de la simplicitat conflueixen a *Immediacions* (2000), on el poeta escriu dos-cents cinquanta poemes d'un sol vers, tot partint de la idea segons la qual sovint és un vers el que genera tota la resta del poema. El resultat és una poesia despullada i plena de contingut, plenament suggeridora. Finalment, a *Cap claredat no dorm* agrupa composicions diverses en tres seccions: la primera, més circumstancial, reuneix les dedicades a diversos personatges i la darrera s'inspira en diversos llocs en què el poeta ha viscut, mentre que la segona reuneix les de caràcter més íntim o personal. En aquests últims poemaris l'expressió de Feliu Formosa esdevé més concisa i directa, tot renunciant als artificis o a les provatures que trobàvem en els aplecs anteriors.

Tanmateix, el centre del volum sembla gravitar entorn del llibre *Cançoner* (1976), inspirat en la mort de la seva primera esposa, l'actriu Maria Plans. Els vint poemes justs que formen aquest aplec constitueixen una reflexió sobre el tema de la pèrdua de l'ésser estimat, sense que la paraula "mort" hi surti en cap moment. El poeta es planteja la incomprensió que implica la impossibilitat de retrobar l'estimada, que la mort se n'ha duit: "No vull creure –escriu al segon poema– que no puguem trobar-nos / abans que no s'acabi la filera / de plàtans vora el tren." Aquesta idea converteix la seva vida en una espera cruel. El llibre esdevé una meditació sobre el sentiment de l'absència, amb tot el que aquesta implica d'impotència, i sobre el desig d'un retrobament impossible, que només es pot sostenir en l'esperança.

Darrere el vidre

La publicació de *Darrere el vidre* ens ha redescobert un poeta d'una gran riquesa de registres, d'una profunda reflexió i d'una extraordinària intensitat humana. Amb la seva obra Feliu Formosa ens convida a mirar la vida rere el vidre de la seva mirada poètica i a compartir amb ell els seus interrogants. No es tracta d'un final de camí, com algú podria suposar, sinó de la collita de trenta anys de feina fructífera, que ara, des de la claredat de la labor ben acabada, podrà donar lloc a una obra nova, amb què el poeta afrontarà els nous dubtes de l'existència i de la realitat.

Pere Rosselló Bover

---

[1] Feliu Formosa: *Darrere el vidre*. Poesia 1972-2002. Pròleg d'Enric Sòria (Barcelona: Edicions 62 - Empúries, 2004).

[2] Vegeu l'entrevista realitzada per Francesc Bombí-Vilaseca a "Feliu Formosa, poeta" al suplement *Cultura* del diari *Avui* (16 setembre 2004), p. I-III.

[3] *Ibidem*, p. III.

La condició postmoderna. Jean-François Lyotard

Jean-François Lyotard: *La condició postmoderna* (2004). Barcelona. Angle Editorial ("Idees. Assaig breu", 5). 192 pàgs.

Enguany s'ha celebrat el 25è aniversari de la publicació de *La condició postmoderna*, de Jean-François Lyotard. Els lectors en llengua catalana, però, estam de doble celebració, ja que des del mes de març disposam de la primera traducció catalana d'aquesta obra, considerada el punt generador d'un dels principals debats filosòfics dels anys vuitanta. És evident que la història és plena de debats similars al que s'establí entre els que apostaven per la continuació de la modernitat i els que, com Lyotard, es decantaven per una nova modernitat. Tot i això, si aquest debat ens interessa especialment avui és perquè manté amb escreix la seva vigència dins la nostra societat.

La pugna principal s'esdevingué a partir del text de Lyotard, publicat per primera vegada l'any 1979, i una conferència que l'any 1980 llegia a Frankfurt el filòsof Jürgen Habermas. A *La condició postmoderna* Lyotard descriu i preescriu la situació del saber de la societat a les darreries del segle XX, alhora que afirma la caiguda de tots aquells discursos amb què fins al moment s'havia sustentat aquest saber. És, en realitat, la voluntat d'anunciar la mort de la modernitat i de donar la benvinguda a una nova manera d'entendre i d'explicar el món: la postmodernitat. Per contraposició, el títol de la conferència d'Habermas –*La modernitat, un projecte inacabat*– ja mostra explícitament un clar distanciament de la posició adoptada per Lyotard un any abans. El filòsof alemany apostava en el seu text per la continuïtat de l'anomenada modernitat, ja que considerava que els objectius que s'havia marcat aquesta encara no s'havien assolit. Hereva del projecte de la Il·lustració, la modernitat legitimava els seus sabers i l'esdevenir d'aquests a partir dels grans relats: l'emancipació de l'individu, l'alliberament de les tradicions establertes, entre d'altres. La controvèrsia, per tant, estava servida i, pel que sembla, s'ha mantingut –amb més o menys virulència– fins a dia d'avui.

El vertader germen de *La condició postmoderna*, però, el trobam en l'encàrrec que el Consell de les Universitats del govern del Quebec féu a Jean-François Lyotard, a qui fou encomanat un informe sobre l'estat del saber. Potser aquest fet justifica d'alguna manera cert desapassionament en l'escriptura de Lyotard. Tanmateix, tot i la fredor del llenguatge del filòsof francès, aquest informe adquirí el ressò públic suficient com perquè es diluís el caire institucional del seu punt d'origen i fos tractat sovint com si hagués estat concebut com un text filosòfic. Lyotard, per tant, parteix, en principi, de la voluntat d'analitzar i descriure les transformacions del saber en les societats postindustrials. Sembla, però, que la seva condició de filòsof postmodern no el deixava abandonar la part més reflexiva d'aquesta tasca. Així, el llibre acabà convertint-se en una mena de revisió crítica del racionalisme il·lustrat per començar a mostrar com el modernisme havia deixat de servir per explicar la societat i els seus canvis, per fer veure com la modernitat havia quedat literalment ancorada en el passat.

A partir de les notables transformacions de la societat, la postmodernitat veurà necessària la modificació dels mecanismes emprats fins al moment per legitimar el saber. I precisament per això, aquesta nova modernitat, com afirma Lyotard, es caracteritza principalment per la incredulitat davant els discursos de legitimació moderns i tradicionals: *Aquest estudi [*La condició postmoderna*] té per objecte la condició del saber en les societats més desenvolupades. S'ha decidit anomenar aquesta condició "postmoderna" [...], simplificant al màxim, defineixo allò postmodern com la incredulitat davant dels grans relats, les metanarracions.[...] A la societat i la cultura contemporànies, o sigui, a la societat postindustrial i la cultura postmoderna, la qüestió de la legitimació del saber es planteja a partir d'uns altres termes. El gran relat ha perdut credibilitat, sigui quin sigui el mode d'unificació que se li assigni: el relat especulatiu o el relat de l'emancipació.*

Sembla evident, doncs, que si els grans discursos de la modernitat es recolzaven principalment en les idees del *logos* i del consens, la postmodernitat apostarà per discursos basats en el dissens, en la paralogia.

La ciència, que havia estat la base del coneixement legítim durant la modernitat, es veu escindida en múltiples disciplines. Per tant, l'universalisme al qual aspirava el llenguatge modern ja no servia per explicar un món que tendia a la diversificació. Precisament per això, Lyotard farà servir la teoria wittgensteniana dels jocs del llenguatge per mostrar el funcionament de la societat postindustrial i informatitzada. Una societat que funciona com una xarxa de jocs de llenguatge que defugen el consens i que és procliu a la dissensió. D'aquesta manera, tot text esdevindrà un joc amb múltiples jugades, on s'assumirà la crisi de l'individu que la modernitat volia combatre, i es jugarà amb el sense sentit del món. Així, en el terreny de la literatura, finalitzaran les grans reflexions envers l'individu i la realitat, i es tendirà a emprar recursos com el de la ironia, la hibridació de gèneres o l'autoreferencialitat textual per tal de convertir l'acte de narrar en un dels principals centres de l'obra. El text, per tant, es nodrirà més d'ell mateix que no de la realitat.

Molts han estat i són els detractors d'aquesta condició postmoderna que bateja Lyotard. Per alguns la voluntat dels postmoderns de voler arribar a un públic més ampli s'ha vist travada pels seus propis sistemes de funcionament, per l'obsessió pels jocs formals que desemboquen en l'hermetisme que la major part dels lectors defugen. Potser per d'altres el postmodernisme portat als extrems s'ha convertit en un sistema totalitarista, encobert per una organització democràtica tan sols formal. També són molts, en canvi, els que pensen que el saber postmodern ha esdevingut una nova sensibilitat sense la qual ens seria impossible suportar la incommensurabilitat del nostre món.

Sigui com sigui, caldrà entendre *La condició postmoderna* com l'obra generadora d'aquest diàleg perllongat entre moderns i postmoderns. Sigui com sigui, caldrà reconèixer l'encert preescriptiu de Jean-François Lyotard respecte del saber. El filòsof francès vaticina en la seva obra el que per a nosaltres ja és una realitat: ... *el saber ja és i serà encara més un important factor d'intervenció, potser el més important, en la competició mundial per a la consecució del poder polític. Si abans els Estats-nació es barallaven per dominar territoris, i més endavant per dominar la disposició i l'explotació de les matèries primeres i la mà d'obra barata, es pot preveure que en el futur ho faran per controlar les informacions. S'obre, doncs, un nou camp per a les estratègies industrials i comercials, i també per a les estratègies militars i polítiques.*

Lyotard, per tant, ens presenta el saber com un dels factors que condicionarà més àmbits de la nostra societat: política, economia... El saber assimilat d'aquesta manera a la informació com a eina de poder. I ben sabut és de tots el preu de la informació als nostres dies. La nostra societat no sols lluita per controlar aquesta preuada informació, sinó per emprar-la o modificar-la segons els propis interessos. La informació, sens dubte, ha esdevingut, a més d'una eina de llibertat, una de les armes més perilloses dels nostres temps.

Així, la dialèctica que començava ara fa 25 anys amb la publicació de l'obra de Lyotard no sols es recupera ara amb el seu debat originari, sinó que deixa oberts un seguit de fronts impossibles d'obviar a dia d'avui. ■

Maria Muntaner González

editorial MOLL

Diccionari Català-Valencià-Balear
(10 vols.)
Antoni M. Alcover
Francesc de B. Moll Casasnovas
9.860 pàgines.
Format: 27 x 18 cm.
Enquadernat en guaflex.

Obres Completes d'Antoni M. Alcover
volum I.
Quatre anys de vicari general (1898-1902)

Obres Completes de Francesc de B. Moll
volum I.
Escrits autobiogràfics.
Els meus primers trenta anys.
Els altres quaranta anys.

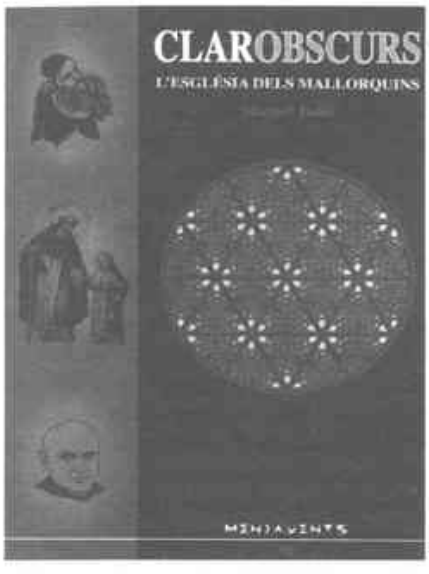
Eivissa fascinant
Josep Vilanova i Carme Marqués

La construcció territorial de Mallorca
Onofre Rullan
Salamanca

Can Valero, 25 – 07011 Palma de Mallorca
(Polígon Industrial Can Valero)
Tel. 971 72 41 76 – Fax: 971 72 62 52
E-mail: info@editorialmoll.es • http://www.editorialmoll.es

Clarobscurs. L'Església dels mallorquins

Miquel Julià: *Clarobscurs. L'Església dels mallorquins*, Palma, Edicions Documenta Balear ("Col·lecció Menjavents", 48), 2003.

Un dels llibres més desatesos per la crítica durant el passat any 2004 –desatès en funció dels seus propòsits i de la seva importància objectiva- ha estat el que ressenyam en aquestes pàgines. La causa l'hem de cercar, potser, en el prejudici que sovint, i de manera incomprensible, encara desperta parlar –o llegir, en aquest cas– sobre allò que té a veure amb coses relacionades amb el món eclesiàstic. O de la fe col·lectiva. Un prejudici que hauria d'estar desterrat entre els historiadors i els estudiosos de la cultura, però que no sempre és així. Com tampoc no ho és entre determinats ambients de la progressia ni entre segons quins cercles patriòtics per als quals tot allò que té a veure amb l'Església fa olor de sofra. Però és que, a més, *Clarobscurs. L'Església dels mallorquins* no és ni una història de l'Església a Mallorca (com la que publicaren amb aquest títol, fa ja quasi vint anys, Pere Xamena i Francesc Riera) ni molt manco un llibre panegíric sobre aquesta institució.

L'obra que comentam és un assaig sobre la contribució que ha fet l'Església mallorquina en termes d'identitat i país. D'antuvi, per tant, l'obra interessa tant des d'una perspectiva històrica com nacionalista. Una contribució, val a dir, que massa sovint ha anat en sentit oposat, perquè d'acord amb les circumstàncies històriques del moment i els seus interessos diguem-ne particulars, la institució religiosa illenca ha estat moltes vegades una eina de descatalanització, al servei dels qui des de fa segles han maldat per imposar-nos una altra llengua, cultura i identitat. Per això la seva actuació, pel que fa a la qüestió suscitada, està farcida de llums i ombres; d'ací el títol del llibre. Fins i tot molts lectors en treuran la conclusió que aquestes últimes han pesat massa, sobretot durant les darreres centúries, i que en el seu conjunt l'Església de Mallorca no s'ha fet mereixedora de cap absolució quant a la seva contribució en termes identitaris. Especialment perquè aquesta ha estat minsa o inexistent quan més falta feia, és a dir, del segle XVIII ençà, malgrat etapes positives i, no cal dir-ho, permanents actituds personals d'una dignitat encomiable.

L'autor se centra especialment en els darrers vuit-cents anys de la nostra història, no perquè aquesta "comenci" amb la conquesta catalana sinó perquè allò que s'origina a partir de l'any 1229 és la nostra identitat, la que malgrat tots els embats ha perdurat fins avui, i l'assaig tracta sobre aquesta qüestió, ni més ni pus. De les èpoques anteriors, el desconeixement i l'escassesa de fonts és considerable, tot i que l'autor hi dedica les pàgines inicials. Ara bé, a partir de 1229 assistim al naixement d'una nova societat, basada en l'anihilació de l'anterior, si més no culturalment (però sembla que en molts altres aspectes), definida pel seu caràcter cristià i català. En aquest context la nova Església instal·lada a l'illa participa, com és obvi, d'aquesta realitat, malgrat la vinculació directa de la diòcesi amb la cúria pontifícia, un "desencert", en diu l'autor, que culmina quan el 1492 l'aleshores cardenal Roderic de Borja –bisbe també de Mallorca– i ben aviat papa Alexandre VI féu sufragània la Seu de Mallorca de la de València, "una anomalia que encara perdura" (p. 29). L'argumentació que segueix sobre l'estreta i àmplia vinculació amb Catalunya està ben raonada i exposada (amb algun petit matís discutible des d'un punt de vista estrictament històric, però que en tot cas és "peccata minuta" i que no afecta per res el cos central del discurs). Fins i tot hi podem afegir aportacions recents en el mateix sentit, com l'estudi i edició del Missal de 1506 que acaba de publicar el P. Gabriel Seguí. Així, percebem una Església incardinada en la societat i les seves problemàtiques (bandositats, lluites civils, antisemitisme, etc.), com qualsevol ens terrenal, en aquesta ocasió molt més que celestial, que s'adapta lingüísticament al poble, utilitzant el català en les relacions amb aquest, que cultiva i fa estimar com a eina pastoral. Fins i tot ens trobarem amb un cas tan peculiar, tan extraordinari en el context cultural europeu, com el de Ramon Llull, que féu un veritable esforç per introduir el català en àmbits fins aleshores vetats al romanç.

Ara bé, a un nivell més alt l'Església utilitzava el llatí, amb la qual cosa establia una frontera amb el poble. És cert que això ocorria en tot Europa però, per al cas illenc (i en aquesta ocasió podríem dir que català en general) la cosa tengué un efecte perniciós arran dels canvis derivats de la integració dels Països Catalans dins la monarquia hispànica, ja que la progressiva substitució del llatí pel vulgar feta a escala europea ací comportà la introducció del castellà, perquè la llengua que substituí habitualment el llatí no fou la pròpia sinó l'espanyol. A més començaren a actuar organismes espanyolitzadors com la Inquisició, que des dels seus orígens només funcionà en castellà, i a arribar bisbes castellans i molts religiosos d'aquesta parla (l'exemple paradigmàtic és sant Alonso Rodríguez), que deixaren de banda el català.

D'aquesta manera, doncs, ja molt abans dels decrets de Nova Planta ens trobam amb una infiltració del castellà i un gradual menyspreu envers la llengua pròpia en el si de l'Església illenca, almenys entre determinats sectors i persones. Una institució que,

a més, patí altres mals, com l'absentisme, l'extorsió fiscal feta a la població a través de tot tipus de delmes (i, per contra, la seva exempció d'imposts a l'hora de contribuir al bé comú), l'amuntegament de beneficis i prebendes per part de molts eclesiàstics i, en definitiva, l'acumulació de grans riqueses (que "exedeix los límits de la raó", segons una queixa formulada pels jurats a la cort el 1556).

En oposició a aquesta tendència, però, el català literari es mantengué vigent i persistent, el teatre religiós en català va perviure dins les esglésies, els bisbes castellanitzadors del segle XVIII (recordem-ne el més emblemàtic, Juan Díaz de la Guerra) es toparen amb resistències, etc. Però la castellanització tengué aliats importants, com els jesuïtes (que dugueren a terme una important tasca educadora i alhora castellanitzadora dels fills de bona casa de la ciutat illenca), a qui aviat s'afegiren altres col·legis religiosos. Per la nostra part podem afegir que el cas no té res de nou: a Perpinyà els jesuïtes foren els primers que obriren una escola en castellà, primer, i més tard en francès, just després del tractat dels Pirineus.

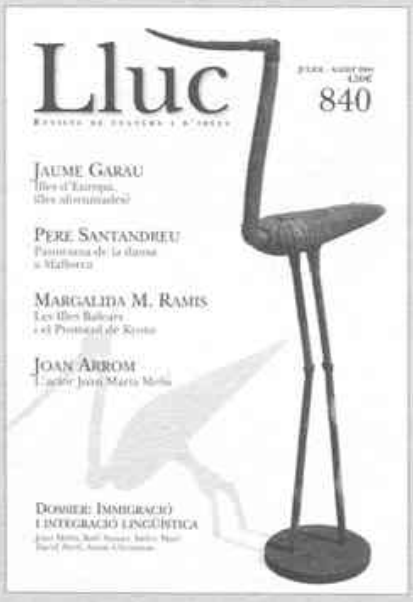
Així, doncs, arribam al segle XIX amb una Església mallorquina força contaminada d'elements estranys, desnacionalitzadors, cosa que s'intensificà quan davant el reformisme liberal determinats sectors del clergat predicaren units catolicisme i espanyolisme. Això no obstant, i sempre fent oscil·lar la balança d'un cantó i de l'altre, foren nombrosos els clergues illencs que tengueren una participació destacada en la recuperació cultural i lingüística de la Renaixença. I el tombant entre els segles XIX-XX ve determinat per la gran tasca promotora de la catalanitat duita a terme pel bisbe Pere Joan Campins i el seu vicari general, mossèn Alcover, el qual, ben justament, mereix un capítol propi en aquest assaig. D'aquesta manera, la tendència lingüística literària a l'Església mallorquina experimentà un tomb decisiu a favor del català. Uns avanços, però, entrebancats per les baralles alcoverianes, que acabaren amb una feina col·lectiva (amb Costa i Llobera, Salvador Galmés i un llarg etcètera) que tan bons resultats havia proporcionat, i que donà pas a un individualisme ja no tan positiu ni engrescador. I més encara quan un nou bisbe valencià, Rigobert Domènech, refredà notòriament els progressos, que durant la II República quedaren reduïts a iniciatives particulars i que la revolta feixista estroncà del tot. L'adhesió de l'Església al "Movimiento" significà fer part del nacionalisme espanyol anticatalanista, amb represàlies que arribaren fins i tot contra els capellans catalanistes (un dels quals, Jeroni Alomar, acabà afusellat, i l'autor del llibre remarca molt bé l'enorme ignominia de l'afer: no només el bisbe Miralles no va fer res per salvar-li la vida, i segurament ho hauria pogut fer tot, sinó que ni tan sols li digueren un funeral). De fet, davant la cadena inacabable d'assassinats, la institució eclesiàstica –amb honroses excepcions– féu els ulls grossos.

La postguerra vengué determinada per una pietat espectacular al servei del règim, a través de la qual s'escolaren algunes escletxes que permeteren mantenir viu l'esperit de país, de "resistència", com el moviment de l'escoltisme. Aquesta darrera part té l'interès afegit que l'autor, aleshores capellà de la diòcesi mallorquina, hi participà directament i, per tant, parla d'una qüestió que coneix de primera mà, aportant dades a partir de la seva pròpia experiència i actuació. Per exemple, sobre la qüestió del "vernacle", quan el Concili Vaticà II permeté la introducció de la llengua pròpia en molts àmbits litúrgics fins aleshores reservats al llatí, i per a molts eclesiàstics illencs, de dalt a baix, el vernacle a restituir fou... el castellà. En definitiva, aquesta part final ens permet copsar una Església ben acomodada al règim, amb una desafecció majoritària per part del clergat mallorquí respecte de les arrels del poble a qui adreçava el seu missatge. Però també amb actituds valentes i decidides a favor de la llengua, la cultura i la identitat del país, que tanta falta feien, en aquell moment, i fan encara avui dia, enmig de l'allau descatalanitzadora que ens envolta a tot arreu, amb tantes complicitats actives o silenciades.

Gabriel Ensenyat Pujol

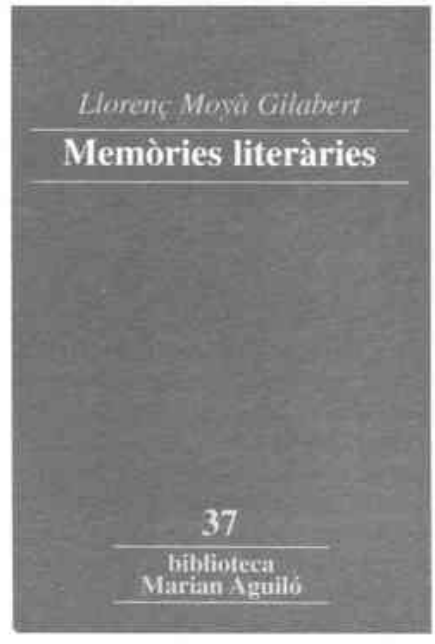
SUBSCRIPCIONS AL TELÈFON **971 25 64 05** O ENVIAU UN FAX AL **971 25 61 39**

Llorenç Moyà Gilabert
Memòries literàries

Llorenç Moyà Gilabert: *Memòries literàries*. Edició a cura de Miquel Àngel Vidal (Barcelona: Universitat de les Illes Balears i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004).

L'any 1971 la revista *Lluc* va publicar, a cura de Damià Ferrà-Ponç, una sèrie d'articles de caràcter autobiogràfic de Llorenç Moyà que duien el títol de *Memòries literàries*. Ara aquests textos, juntament amb altres materials complementaris, han estat aplegats per Miquel Àngel Vidal en un tom de la biblioteca "Marian Aguiló". D'aquesta manera, tot i que no es tracti d'un text realment inèdit, aquesta breu obra del poeta de Binissalem es posa a l'abast dels lectors i se suma a les poques mostres de literatura memorialística i autobiogràfica que tenim d'autors mallorquins. A més, les *Memòries literàries* tenen un doble interès: per un costat, constitueixen una peça important de l'obra narrativa de Moyà, al costat dels seus relats; i, per un altre, són una font d'informació de primera mà dels anys més difícils de la clandestinitat a Mallorca.

Les *Memòries literàries* estan dividides en dues parts, cada una de les quals té una forma diferent: la primera respon més pròpiament a l'autobiografia i abasta un període que comprèn des del naixement i la infantesa de Llorenç Moyà fins al 1944, l'època dels seus primers debuts en l'escena literària mallorquina; la segona adopta la forma d'un dietari més o menys discontinu, que s'inicia el novembre de 1944, tot enllaçant amb el final de la part anterior, i arriba fins al febrer de 1956, tot coincidint amb l'obtenció del Premi Ciutat de Palma pel poemari *La posada de la núvia*. Per tant, les *Memòries literàries* relaten els inicis de Moyà com a escriptor fins al moment en què obté un reconeixement important a la seva labor. Així, ens mostren un autor jove i insegur, que no s'atrevia a donar a conèixer les seves poesies si abans no les havia corregit o aprovat algun dels poetes ja consagrats de l'Escola Mallorquina (Salvà, Ferrà, Colom...). Igualment, ens fan veure els recels que hi havia entre ell i Llorenç Riber –autor precisament de *La minyonia d'un infant orat*, una de les més brillants peces de la literatura autobiogràfica–, que sembla que es burlava del jove escriptor.

L'inici del llibre respon als trets propis de l'autobiografia. Moyà comença amb un retrat del seu poble i passa, a continuació, a relatar-nos molt ràpidament el seu entorn familiar i els primers anys de la seva vida. No es detura gaire en anècdotes de la infantesa, car sembla que el que realment li interessa és parlar-nos de la seva vocació literària. No ens ha d'estranyar, per tant, que les *Memòries literàries* es refereixin, com el títol indica, estrictament a la seva vocació i als seus inicis com a escriptor. En aquest sentit, el llibre dóna poques clarícies de la vida íntima de Llorenç Moyà i, en canvi, amb la forma de dietari arriba a consignar detalladament els principals fets literaris del període: lectures, celebracions, jocs florals, premis, publicacions, viatges a Barcelona, etc. També l'operació d'apendicitis del P. Batllori o la mort de Miquel Ferrà hi queden consignades fidelment.

S'hi nota també una actitud crítica de Moyà envers la persecució de la llengua, que aleshores duia a terme el franquisme. De fet, Moyà havia rebut una educació castellanitzadora, les seves primeres obres foren en l'idioma de l'estat i la influència de la família el duia a escriure exclusivament en castellà. Ell mateix explica que va esser l'actitud contra el català «de tants de mallorquins durant la guerra civil» el que el «mogué a estudiar la literatura i la idiosincràsia dels pobles de llengua catalana» (p. 47). Per altra part, sembla que l'escriptor que més el va empènyer a escriure en català fou Miquel Ferrà.

Sobretot, les *Memòries literàries* constitueixen un retrat fidel del món literari mallorquí dels anys quaranta. Una època en què, com apunta Josep M. Llompart al pròleg escrit per a la publicació a *Lluc*, «la cortesia comptava més que la qualitat». Al capdavall, aquelles tertúlies *clandestines* «eren l'únic refugi possible per a uns homes que havien viscut temps millors i no es resignaven a amagar el cap sota l'ala de l'enyorança» (p. 43). Tanmateix, les *Memòries literàries* de Llorenç Moyà tenen un valor documental innegable i sovint han estat citades pels investigadors del període. En la narració d'alguns esdeveniments complementen sobretot de les de Miquel Gayà, Guillem Colom i Francesc de Borja Moll.

Les *Memòries literàries* són un text breu, d'unes cinquanta pàgines. Per aquest motiu el text ha pogut esser acompanyat d'altres materials complementaris: la presentació que Miquel Dolç llegí a les lectures dels Amics de la Poesia el 25 de novembre de 1945, en què presentava els poetes mallorquins Llorenç Moyà, Miquel Gayà i Bartomeu Marroig; la versió manuscrita dels dos primers capítols de les memòries, que permet al lector copsar les diferències entre aquesta versió i la publicada; una petita autobiografia en vers del nostre autor; i dos contes inèdits de la mateixa època de les *Memòries literàries*. Aquests dos relats ens mostren un Llorenç Moyà narrador força reeixit, ben lluny de la consideració de narrador ocasional i regular, tal com Miquel Àngel Vidal s'esforça a reivindicar a l'extensa i documentada introducció del volum.

Pere Rosselló Bover

Miquel Barceló
Quaderns d'Àfrica

Miquel Barceló: *Quaderns d'Àfrica* (2004). Barcelona. Galàxia Gutenberg/Cercle de Lectors. 190 pàgs.

L'època dels creadors polifacètics que dedicaven el mateix esforç i el mateix talent a diferents disciplines artístiques ja fa molt de temps que va passar. Avui, potser per imperatius del mercat, el creador s'ha d'abocar a fer només allò que *li pertoca*, amb forces exclusives i sense sortir mai del seu terreny. Almenys, aquesta és la norma general; una norma que, tanmateix, Miquel Barceló (Felanitx, 1957) no segueix. Pintura, dibuix, "performances", ceràmica, escultura, il·lustracions per a llibres: tots aquests han estat els resultats múltiples del seu ja molt llarg quefer, i tots en abundància i tots -més o menys- de qualitat (i de vegades irrevocablement genials, també). Com si fos una mena d'anacronisme fulgurant, Barceló ha tingut sempre -i conserva encara- l'ambició totalitària dels creadors complets. Ho explica així en una de les notes que conformen aquests *Quaderns d'Àfrica*: "Continuo jugant a ser un monstre. Ser un monstre és l'única manera de canviar el destí."

De totes maneres, llegint aquests textos -escrits, entre l'any 1988 i l'any 2000, durant les seves intermitents però llarguíssimes estades al continent africà- el lector perceb que aquesta seva ambició voraç no inclou la literatura. I no per incapacitat, sinó per desinterés. "Escric perquè no tinc res per llegir [...] Podria dibuixar, és clar que sí, però he dibuixat massa." L'escriptura, doncs, com una activitat subalterna: només. Aquesta indiferència envers allò que escriu es transfigura després en unes notes breus i inconnexes, que de vegades són només apunts informatius sobre la seva vida quotidiana (corrupteles poc importants, malalties i escatologia, algunes disbauxes, la duresa circumstancial de l'acte de pintar en unes condicions cruament adverses) i de vegades només en la reproducció d'una cita literària o d'un fragment de cançó, o d'una llista de lectures o d'una carta personal però poc íntima. És a dir: sobretot, detalls i superfície.

I tot, escrit en una prosa seca, que no es vol artificiosa però tampoc rutilant, i la qual tan sols de tant en tant es permet algun arravatament líric o creatiu insospitat ("Només bellesa insensata"). Com si la prosa s'hagués contagiat de l'austeritat del desert, més d'alguna de les seves tempestes esporàdiques. Tanta austeritat, però, acaba comportant que, en aquestes pàgines, no hi hagi res -o només molt poc- del que en un principi s'hauria d'esperar del dietari d'un gran creador. En el cas concret d'aquests quaderns de Barceló, el lector no hi trobarà ni reflexions sobre art, ni comentaris exhaustius de la seva relació amb altres creadors afins (l'escriptor Paul Bowles), ni tampoc l'esbós de colossals projectes futurs. Per no trobar-hi, ni tan sols no hi trobarà enceses lletanies contra la falsa civilització Occidental proferides per una bèstia contenta d'haver-se'n escapat (descomptant, això sí, algun estirabot de *maudit* ja bastant escèptic i bàsicament honest).

Tot això significa, doncs, que aquests *Quaderns d'Àfrica* no tenen cap interés? No. O depèn: perquè ha de ser un interés -per l'obra, però també i sobretot pel personatge- previ a la lectura del llibre. Si aquest interés ja hi és, aleshores sí que el lector gaudirà veient viure el Barceló selvàtic i intel·ligent, culte i intempestiu, obsessionat per la pròpia feina com un dels "horribles treballadors" que Rimbaud va vaticinar que el seguirien, que deixen entrellucar (però només entrellucar) aquests escrits. Així i tot, serà un gaudi que, a la fi, al lector li semblarà insuficient. Es l'inconvenient que té ser un monstre: que quan et mostres normal, o només interessant, deceps.

Pere Antoni Pons

Pere Rosselló
El temps llençat al pou

Fa quatre dies de pagès, devia ser el mes d'agost del passat 2004, que es va presentar a Santanyí el darrer llibre de poemes de Pere Rosselló Bover titulat *El temps llençat al pou*, que havia obtingut el Premi Bernat Vidal i Tomàs 2004 per part d'un jurat constituït per Biel Florit, Antoni Vidal i Ferrando i Miquel Melià Caules. A mi no em podia sorprendre aquest premi, puix que sabia que Pere Rosselló s'hi presentava i n'havia llegit l'original. La resta era pura lògica, encara que la lògica ben sovint sigui rara en alguns certàmens.

Rosselló (Palma, 1956) és doctor en filologia catalana i professor de la UIB. Va guanyar el Premi Ciutat de Manacor només amb 21 anys, el 1977, amb *Antologia*, llibre que va sortir l'any següent. Es tractava d'una poesia acurada, provinent d'una per-

sona jove, però amb els calaixos mentals ben desats. Seguiren *Aplec de distàncies* (premi Ciutat de Palma 1977), un llibre un poc més madur, que no es va publicar fins a 1981; més tard, *Llibre de la Selva* i *L'hort de la lluna*, l'any 1988, un llibre que ja perfilava molt un poeta avar de mots, tendre i sec alhora. No es pot dir que Rosselló sigui molt prolífic en poesia, encara que ho ha compensat en la producció d'altres llibres, una novel·la, narrativa infantil, biografies literàries, assaigs, llibres de divulgació literària i una innombrable quantitat de col·laboracions a diverses publicacions.

Ens trobam, idò, davant un home ubicat més o menys *en la meitat de la problemàtica de la vida*, que ha arribat al punt de maduresa ideal i que, justament ara, ens presenta la darrera obra poètica, un llibre dolç i compacte, meditatiu, contundent, precís i amb alguns versos espectaculars. Em plau dir que Pere Rosselló em fa enveja, perquè, com qui desfà calça, amb una facilitat sorprenent, ens parla de l'existència, del temps, la distància, el record, els somnis... d'una forma natural, elemental i senzilla, fruit d'un pensament nítid i d'un treball tenaç i constant: ..."el vent, pretén estavellar-se / per oblidar l'enyor d'haver viscut?"

Sembla que quasi no ha elaborat els poemes, ja que aconsegueix una simplicitat màxima, com si els versos sortissin sols i no li costassin treball ni esforç. Diu: "Viatjar / del no-res / a l'oblit: / un instant."

L'elegància de la forma esdevé a *El temps llençat al pou* la més profunda ètica. No es poden dir les coses barroerament, en poesia. Tampoc, però, no es poden dir enfilalls de paraules amb l'únic objectiu de treure'n sonoritat. És l'equilibri imprescindible entre allò que en diríem fons i forma que, quan hi ha qualitat, es bescanvien de lloc sense que el lector se n'adoni. Vegeu, com a mostra, un dels poemes més breus: "En la nit / condemnat / al record / de la llum."

Sintètic, just, formós, amb un deix de ressonància poètica que perdura dins el lector. Com dir més coses amb menys paraules? Com dir-les millor? Com pot passar-nos per alt un llibre d'aquesta qualitat? Això darrer just es pot entendre en un context cultural desnaturalitzat, anormal socialment, políticament i culturalment, com tenim aquí. Precisament per superar aquesta situació de malaltia nacional és que ens calen llibres clars i bells.

Pere Rosselló va dedicar aquest llibre al record del seu pare i crec que aquesta és la fita inicial. La recerca del temps i les relacions, la memòria d'allò que va existir i ja no hi és, o s'ha transformat, la por a enfrontar-nos a la vida i la consciència que tot és passat, o no és. Trenta-cinc poemes breus, pinzellades de vida comprimida en síl·labes adaptades a diferents mètriques, de vegades sense mètrica i amb prosa pura. Un dels millors llibres de poemes de l'any.

Bernat Nadal

Pere Rosselló Bover, *El temps llençat al pou* (2004). Palma, Editorial Moll ("Balenguera", 114), 56 pàgs.

LLEONARD MUNTANER, EDITOR

Baltasar Porcel. La novel·la de la vida
Planas, Antoni
Pròleg de Damià Pons i Pons
Mallorquins en Diàleg/11
224 pp.

Conversa amb Gabriel Cañellas. L'amo en Biel
Sastre i Font, Jaume
Mallorquins en Diàleg/13
432 pp.

Pere Orpí. Confessió general d'un capellà poeta
Barceló Bover, Gabriel
Mallorquins en Diàleg/14
312 pp.

La ópera y el teatro en Mallorca (1824-1834). La década ominosa
García Estelrich, Domingo
Col.l. Refaubetx/19
248 pp.

Xuetes, nobles i capellans (Segles XVII-XVIII)
Porqueres, Enric
Riera, Francesc
Col.l. Refaubetx/20
248 pp.

L'aigua a Ciutat de Mallorca
Fontanals i Jaumà, Reis
Pròleg d'Antoni Nadal Estela
Pròleg II de Dr. Guillem Rosselló Bordoy
Col.l. Refaubetx/21
232 pp.

C/ Joan Bauçà, 33 - 1r · 07007 Palma (Mallorca) · Tel. 971 25 64 05 · Fax: 971 25 61 39 · A/e: coc33@infonegocio.com

Pere FERRER GUASP: *Joan March, la cara oculta del poder 1931-1945* (segona part) (2004). Edicions Cort (Els Ullals, 11), Mallorca, 509 pàgines.

Pere Ferrer (Alaró 1949), que ja ens havia avançat una part de la biografia de Joan March Ordines -Verga- en el llibre *Joan March. Els inicis d'un imperi financer* (2.000), continua oferint-nos capítols de la trajectòria econòmica i política d'un dels personatges més singulars i més influents de la Mallorca del segle XX. En aquesta obra, analitza, amb cura i rigorositat, el protagonisme de Verga durant la Segona República Espanyola, la Guerra Civil, i la seva implicació en afers de política i finances internacionals durant la Segona Guerra Mundial. Pere Ferrer, que ja ens havia deleitat amb els afers de Joan March durant la Gran Guerra en el primer volum, ara ens ajuda a fer un recorregut per les clavagueres del poder durant els decennis del trenta i del quaranta. L'èxit aconseguit per l'autor en la seva primera entrega, ben segur que es veurà ratificat amb aquesta segona. La figura del polèmic i controvertit financer, "la cara oculta del poder", juntament amb l'ofici de l'autor, garantitzen l'interès per la seva lectura i l'èxit d'aquesta edició d'Edicions Cort, coordinada per Sebastià Serra Busquets.

Antoni TUGORES: *La història robada. El batle Antoni Amer 'Garanya' (1882-1936)* (2004). Edicions Documenta Balear (Menjavents, 52), Mallorca, 345 pàgines.

Antoni Tugores (Manacor, 1948) reconstrueix, en aquesta obra, una de les trajectòries biogràfiques més apassionants i emocionalment més colpidores del republicanisme d'esquerres a Mallorca. Antoni Amer *Garanya* (1882-1936) fou un republicà de llarga durada, amb una militància política avalada durant els anys difícils de la Restauració borbònica. En aquest sentit, val la pena destacar el seu compromís polític, des del Partit Republicà Radical de Lerroux, durant els primers decennis del segle XX, un període, per altra banda, escassament conegut des de la perspectiva municipal i molt menys des de l'oposició que exerciren els republicans radicals en uns ajuntaments controlats pel caciquisme tradicional. El seu final especialment tràgic i la repressió que patí la seva nombrosa família reflecteixen, de manera cruel i realista, el pitjor i més terrible de què fou capaç el feixisme mallorquí, el 1936. En qualsevol cas, el gran mèrit del biògraf, a banda del seu estil, és la recuperació integral d'un home emprenedor, dinàmic i lluitador, la llegenda del qual no es fonamenta únicament en els particularismes del seu assassinat, sinó fonamentalment en la seva gestió empresarial i política d'indubtable rellevància. La trajectòria pesonal i social d'Antoni Amer reflecteix el tarannà la petita burgesia mallorquina del primer terç del segle XX, compromesa en la construcció d'un model de societat emancipada de les xarxes de poder tradicional.

Albert COMAS; Joan HUGUET; Manel SANTANA: *Història de la UGT a les Illes Balears. Un segle de lluita sindical* (2004). Edicions Documenta Balear (Arbre de Mar, 15), Mallorca, 434 pàgines.

A les Illes Balears, per ventura hauríem de començar a distingir entre la història del moviment obrer i la història del sindicalismo, entre d'altres causes perquè es tracta de dos nivells d'anàlisi diferents. Sobre la història de la lluita obrera s'han publicat manuals i assaigs de gran interès, però mancava una primera aproximació a les organitzacions obreres, concretament a una de les més significatives, com és ara la UGT, tant durant la primera etapa fins el 1936, com a partir de la transició democràtica fins a l'actualitat. Aquest llibre, desigual en el tractament historiogràfic, en funció dels períodes i de l'estil de cadascun dels seus autors, suggerirà estudis monogràfics desvetllarà interpretacions i serà un punt de partida d'interès per a historiadors, politicòlegs i cronistes de la realitat. Com sol passar, l'obra potser adoleix d'anàlisi i de profunditat, però en qualsevol cas, no és una mancança que cal atribuir als autors, sinó a la història particular del llibre. No obstant això, a partir d'aquest llibre s'incorpora a la historiografia contemporània de les Illes Balears un element nou d'anàlisi, certament molt més rellevant del que podria semblar a primera vista.

Bartomeu BENNÀSSAR VICENS: *Iglesia y sociedad en Mallorca. De la dictadura a la democracia (1974-1979)* (2.004). Lleonard Muntaner Editor (Llibres de la Nostra Terra, 59), Mallorca, 251 pàgines.

Aquest llibre recull les col·laboracions i articles que Bartomeu Bennàssar publicà, de forma més o menys periòdica, al diari *Ultima Hora* durant sis anys consecutius. La recopilació d'aquests 126 articles esdevé la crònica d'un temps de transició de la societat i de l'Església a l'Estat espanyol que la fan especialment atractiva, des de diferents punts de vista. L'anàlisi i la reflexió de la realitat, des de la perspectiva d'un teòleg progressista i compromès, esdevé una eina imprescindible per comprendre el compromís cristià, per entendre millor les convulsions socials i per integrar l'element ètic com un eix cabdal en la interpretació dels conflictes de la quotidianitat. Amb aquest aplec es recupera una època, però, sobretot, ens permet retrobar-nos amb un model de teologia política que, malauradament, un sector rellevant de l'Església voldria extingir. Aquest llibre cobra interès en el context històric actual, considerat com a segona transició, tant pel que suposa d'evolució política com de revisió dels plantejaments polítics i religiosos que acompanyaren aquell procés de canvis profunds. Bennàssar en ofereix espurnes del pensament i de l'esperit crític d'un temps, però, també, ens recorda que val la pena mantenir aquella visió crítica i compromesa.

Antoni GINARD BUJOSA; Andreu RAMIS PUIGGROS (coord.): *El patrimoni de l'església i el convent de Llorito* (2004). El Gall Editor (Els Fiters, 9), Mallorca, 288 pàgines.

El contingut d'aquest llibre és el resultat de la *Jornada sobre el Patrimoni Eclesiàstic a Llorito* (13 de desembre de 2003). A banda de les intervencions exhaustives dels editors del llibre, especialment la referida al convent de Nostra Senyora de Loreto, cal destacar que l'obra conté quinze intervencions i una nòmina qualificada d'historiadors, geògrafs, antropòlegs i historiadors de l'art, sobretot, entre els quals estudiosos i professors de prestigi reconegut com Mercè Gambús, Miquel J. Deyà, Gabriel Llompart i Guillem Rosselló Bordoy, però també d'una sèrie de joves investigadors com Andreu Josep Villalonga, Isabel Maria Burguera, Catalina Font i Cristina Puig, entre d'altres. L'objecte d'aquella jornada d'estudi de desembre de 2003 s'ha complert amb escreix. És més aquesta obra, juntament amb un conjunt de publicacions sobre el patrimoni de les esglésies parroquials mallorquines que van apareixent adesiara, ens permet esser optimistes en relació a la conservació i al coneixement del patrimoni religiós.

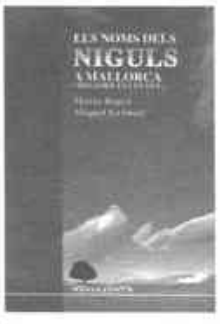
Miquel J. DEYÀ BAUZÀ: *La manufactura a Inca durant l'Antic Règim* (2004). Papers de l'Institut, Inca, 94 pàgines.

Miquel J. Deyà, professor d'història moderna a la Universitat de les Illes Balears, analitza, en aquesta obra l'evolució de l'artesania i de la manufactura a Inca, des de l'edat mitjana fins al segle XVIII, en el conjunt de la realitat econòmica mallorquina. Aquesta anàlisi de microhistòria ens permet un coneixement rigorós i exhaustiu sobre els mecanismes de funcionament dels gremis tradicionals, però, també, una aproximació als protagonistes i a la vida quotidiana, en una població que, ja abans de la industrialització del XIX, s'havia caracteritzat pel seu lideratge en el món de la manufactura. Aquesta obra, a més, pel fet de ser editada per l'Institut d'Ensenyament Secundari Pau Casasnovas (Inca), se suposa que té, entre els seus objectius, la finalitat de que els estudiants de secundària i de batxillerat en siguin els principals beneficiaris. Tanmateix, es tracta d'un llibre que aporta referents d'interpretació novedosos pel que fa a l'economia mallorquina, sobretot dels segles XVI i XVII.

Pere Antoni PONS: *Els alens del verb (Converses amb escriptors)* (2004). Palma. Hiperbòlic Edicions ("El Sostre Pla", 3). 199 pàgs.

L'entrevista és un dels gèneres que el periodisme contemporani més ha prioritzat. És una mena de retrat puntual d'un personatge potent, sigui per la seva singularitat o bé per la seva representativitat. També és la recuperació d'una veu que reflexiona sobre un tema, transmetent als lectors tot el que en sap dir la seva saviesa. Aquest llibre inclou vint-i-cinc converses, la majoria publicades a la revista universitària "L'Hiperbòlic", d'altres a aquesta mateixa "Lluc" o a "El Temps". Tots els entrevistats són creadors, del ram de l'escriptura, siguin poetes, novellistes, assagistes o crítics literaris. Unes veus que pensen i que parlen, amb intelligència i experiència, sobre múltiples qüestions. Tot un curs de formació humanística i literària. Els personatges que hi apareixen són els següents: S. Alzamora, F. de Azúa, H. Bofill, X. Bru de Sala, J. Cabré, E. Casassas, J. M. Castellet, M. Cruz, J. M. Espinàs, M. Forcano, P. Gimferrer, J. Guillamon, J. C. Llop, J. Llovet, J. Marsé, B. Mesquida, J. Molas, J. Moncada, Q. Monzó, J. Palau i Fabre, R. Pla, B. Porcel, C Serra, F. Torrent, M. Vázquez Montalbán i E. Vila-Matas. Entre aquests noms, n'hi ha un bon grapat que a hores d'ara són els primers espases tant de la literatura catalana com de la castellana.

Maria BONET i Miquel GRIMALT: *Els noms dels niguls a Mallorca (Migjorn i Llevant)* (2004). Pròleg de Francesc Mauri. Palma. Edicions Documenta Balear ("Menjavents", 53). 174 pàgs.

Aquest llibre sorprenent i interessantíssim, amb una gran abundància de magnífiques fotografies, ha estat escrit per un doctor en geografia i per una llicenciada en filologia catalana. Meteorologia i llengua, en una dimensió doble: cultura popular i cultura científica. Els autors han elaborat una mena de catàleg de tots els noms propis que reben els niguls que es poden veure en el Migjorn i en el Llevant de Mallorca. Quasi tres-cents noms diferents, moltes vegades tan sols emprats en una sola localitat. Una mostra de la creativitat del llenguatge popular, la salvaguarda bibliogràfica del qual es fa del tot imprescindible en un temps en què la meteorologia ha desaparegut de l'àmbit de les observacions directes

CAFÈ
DE SA PLAÇA
El cafè de Lluc
Plaça Pelegrins, 14 • Tel. 971 51 70 24 • LLUC

i quotidianes, sota el guiatge de l'experiència dels majors, i s'ha convertit en un receptari estandarditzat cuinat per les cadenes de televisió (afortunadament, des de Mallorca estant, tenim l'oportunitat d'informar-nos del temps a partir de la saviesa popular de Joan Barceló i de la meteorologia científica de proximitat de TV3). L'obra es divideix en les parts següents: *Terminologia popular i classificació internacional dels núguls; Els núguls estratificats; Núguls fenòmens òptics i astres del cel; Els núguls de desenvolupament vertical*; i *Llista de noms dels núguls*. Finalment, volem reiterar la bellesa de les imatges fotogràfiques que s'inclouen en el llibre: una festa per als ulls!

Margalida ALBERTÍ Francesc BARCELÓ i Pablo PÉREZ-VILLEGAS: *Els programes de mà cinematogràfics dels fons de l'Arxiu del So i de la Imatge. La dècada dels anys 30* (2004). Pròleg de Roman Gubern. Palma. Consell de Mallorca / Departament de Cultura ("Quaderns de l'Arxiu del So i de la Imatge", 3). 144 pàgs.

L'any 1999 la professora Encarnació Viñas Olivella (1919-2003) va fer donació a l'Arxiu del So i la Imatge de Mallorca (ASIM), aleshores tot just creat, d'una extensa col·lecció de programes de mà cinematogràfics, datats entre 1920 i 1970, que havia anat col·leccionant la seva família, especialment la mare. D'aquella col·lecció, d'aproximadament uns 3.000 programes, s'ha fet una selecció dels que corresponen a la dècada de 1930 i que varen ser editats per les set sales de cinema aleshores més rellevants de Palma, avui ja totes desaparegudes: els teatres Principal, Líric i Balear; i els cines La Protectora, Modern, Rialto i Born. La selecció permet fer un seguiment de la iconografia cinematogràfica de l'època, la del pas del cinema mut al parlat, la dels inicis del tecnicolor, la de la penetració enlluernadora del cinema de Hollywood, amb tota la seva galàxia d'estrelles. A partir de l'observació dels nombrosos programes de mà que són reproduïts en el llibre, podem deduir que aquells anys l'estandardització encara era més aviat escassa. La diversitat, per tant, n'era la característica dominant. Progressivament, els programes s'anaren transformant, tant compositivament com a mesura que les arts gràfiques anaren oferint més facilitats per a la utilització del color i del muntatge. Una de les funcions de l'ASIM és donar a conèixer el seu propi fons. Amb aquest llibre hi contribueixen d'una manera eficaç i solvent.

AADD: *Marià Villangómez* (2004). Barcelona. Institut d'Estudis Catalans. 37 pàgs.

L'opuscle recull el conjunt de les intervencions que es varen produir en la Sessió en Memòria de Marià Villangómez que va celebrar l'IEC el 8 de maig de 2003. Hi podem trobar textos dels autors següents: del geògraf Joan Vilà i Valentí (establint correspondències entre dues mirades diferents sobre el paisatge eivissenc, la del geògraf i la del poeta), de Joan Triadú (*Anotacions en el record i sobre* Sonets de Balansat), Joaquim Molas (*Sobre* El cop a la terra), Isidor Marí (*L'aportació de Marià Villangómez a la llengua catalana*), Joaquim Mallafré (sobre les traduccions fetes per l'escriptor eivissenc), Damià Pons i Pons (*El paper fundacional de Marià Villangómez*) i Josep Laporte (paraules finals de cloenda de l'acte). Tot plegat, a més del testimoni d'un homenatge, una aportació ben notable al millor coneixement de la literatura de Villangómez.

Francesc CARBONELL I PARÍS: *Educar en temps d'incertesa. Equitat i interculturalitat a l'escola* (2004). Prefaci de Danilo Martuccelli. Palma. Lleonard Muntaner Editor ("Col. Andreu Ferret", 1). 143 pàgs.

Aquesta obra va ser la guanyadora del I Premi Andreu Ferret d'assaig i investigació convocat per la Fundació GADESO. Es tracta d'un intent d'establir les bases per al desenvolupament d'un projecte d'educació intercultural i per a la cohesió social, certament necessari en uns temps que són, per damunt tot, d'incertesa i de transformació profunda, per l'impacte sobre les persones i les societats dels múltiples canvis que s'estan produint (en el treball, en la família, el mundialisme *versus* el localisme, les noves tecnologies, els moviments migratoris, la creixent multiculturització de les societats, la dualització socioeconòmica...). Les institucions tradicionals (la família, l'escola, els valors morals ancestrals, les creences religioses, etc.) perden la seva solidesa, el relativisme i l'individualisme esdevenen els eixos centrals de les conductes humanes. L'autor creu que la institució escolar encara pot ser molt útil per a trobar les respostes adients als problemes d'aquest món nou que a hores d'ara està naixent. La seva proposta és establir com a principis i objectius preferents els dos següents: a) l'educació en (i per a) la igualtat; i b) l'educació en el (i per al) respecte a la diversitat. La part central del volum és dedicada a analitzar-los amb detall. És evident que tots els educadors en poden treure profit, de la lectura d'aquesta obra de Francesc Carbonell.

AADD: *Atendre la diversitat a l'escola. El paper del mestre de suport* (2004). Palma. Lleonard Muntaner Editor ("Col. Andreu Ferret", 2). 144 pàgs.

L'obra descriu "una experiència de formació duta a terme per un grup de Professors de Pedagogia Terapèutica en actiu a diferents centres d'Educació Primària i primer cicle de l'ESO d'ensenyament públic a l'illa de Mallorca". El resultat ha estat aquest llibre: una eina molt útil per afrontar amb eficàcia, i amb la perspectiva i la metodologia adients, la gestió de les aules de les Balears, a hores d'ara caracteritzades per la seva elevada complexitat. L'aposta dels autors és per una escola comprensiva, la qual "es una escola per a tothom, que es caracteritza per oferir una edu-

cació comú [*sic*] i individualitzada alhora, oferint opcions plurals i variades on tots els alumnes hi tinguin cabuda". Els diferents capítols ens permeten constatar l'enfocament pràctic, fàcilment traslladable a la realitat escolar, que els autors han volgut donar al seu estudi: *Concepte i evolució del suport educatiu*; *La Investigació-Acció com a mètode d'investigació*; *Les perspectives del tutor enfront a la diversitat*; *Funcions del mestre de suport*; *Organització del centre*; i *Conclusions: un model de suport per l'escola inclusiva*. D'una obra que pot ser tan útil per a la millora i per a la tria del model escolar més idoni per al nostre sistema educatiu, no seria justificable que en deixàssim d'esmentar els autors: M. Canyelles, C. Cloquell, B. Dengra, Maria J. Garcia, N. López, J. J. Muntaner, M. Pibernat, J. Rado, i M. Vila.

Biel MESQUIDA AMENGUAL: *Pregó de la Romeria de Sant Bernat 2004. Salvem, salvam i salvarem La Real* (2004). Presentació d'Antoni Vallespir Llompart, Prior del monestir de La Real. Palma. Comissió de Festes de la Parròquia i les Associacions de Veïns d'Es Secar de La real i Sant Bernat. 41 pàgs.

La benemèrita tradició dels pregons que serveixen per encetar les festes patronals d'alguna manera va rebre una dosi de revitalització amb aquest clam, apassionat i hiperbòlic, que Biel Mesquida va fer sentir a l'inici de les Festes de Sant Bernat de La Real d'enguany. A més d'evocar la memòria històrica i cultural de l'indret –amb el Rei En Jaume, Ramon Llull i la gran biblioteca actual farcida de manuscrits–, insistí en el valor patrimonial i etnològic de l'entorn del monestir, afegint-se així al moviment cívic de protesta que en vol evitar la seva urbanització, amb la construcció d'un complex hospitalari mastodòntic que acabaria reduint La Real a poca cosa més que un testimoni minoritzat del passat històric. En el text del pregó hi trobam el Mesquida de sempre, el que té una confiança absoluta en el poder de la paraula i de la saviesa, de les quals fins i tot acaba esperant el miracle de vèncer el procés de destrucció que els governants de l'Illa ja han iniciat. La part més atractiva del pregó és, al meu parer, la més personal i evocativa: els records d'aquell infant que acudia a la romeria de Sant Bernat amb la padrina materna, els relats de la qual la familiaritzaren amb tots els tresors diversos que La Real inclou.

Jaume MORELL PONS: *Escriure a Campanet* (2004). Ajuntament de Campanet ("Minyonia", 1). 135 pàgs.

L'autor, un mestre d'escola que és un especialista en l'aplicació i l'ús de les noves tecnologies a l'aula, ha elaborat una obra didàctica destinada al foment de la pràctica de l'escriptura, tant per a l'alumnat dels darrers cursos de primària com per als primers d'ESO. Així mateix, pot ser ben útil per a l'educació d'adults. I per a qualsevol persona que vulgui aprendre els mecanismes, tant d'anàlisi com de creació, d'aquells textos escrits que tenen voluntat literària. En aquest cas concret, tots els autors seleccionats tenen en comú que, o bé són nascuts al poble de Campanet, o bé han publicats textos que s'hi refereixen. En qualsevol cas, el fet important del llibre és la seva condició de possible model, perfectament adaptable a les més diverses circumstàncies: de localitat, de temàtica o d'autor. Un tret important de l'obra és la diversitat de textos que presenta, poesia i teatre, estudi històric i entrevista, assaig i narrativa. Una mostra ben aconseguida d'un tipus de material didàctic que ben segur pot contribuir a millorar l'ensenyament de la llengua i a familiaritzar els escolars amb la literatura.

Josep MASSOT I MUNTANER: *Escriptors i erudits contemporanis. Quarta sèrie* (2004). Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Serra d'Or", 332). 374 pàgs.

Una nova publicació de l'infatigable savi Massot i Muntaner. Com en els volums anteriors de la sèrie, ens trobam amb treballs de temàtica, intencionalitat i extensió ben diversos. Sempre, però, amb una documentació detallada, la majoria de les vegades posada en circulació per primera vegada. En el cas que ja s'haguessin publicat amb anterioritat, pel fet d'haver d'accedir a l'edició en volum han estat novament revisats i posats al dia. Els vint-i-un capítols de l'obra tracten sobre autors, obres, temes i institucions del tot rellevants en la cultura dels segles XIX i XX. Facemne la relació: *Els xuetes a la Mallorca contemporània*; Marià Aguiló i la poesia popular; *Jacint Verdaguer i Montserrat*; Antoni Maria Alcover; *La història de l'Institut d'Estudis Catalans*; Rafael Patxot i l'Obra del *Cançoner Popular de Catalunya*; qüestions diverses sobre l'abans esmentat *Cançoner*; diferents aspectes concrets relacionats amb Francesc de B. Moll; *Esquerra, maçoneria i lerrouxisme a l'Eivissa republicana*; el pacifista alemany Heinz Kraschutz-

Bar Restaurant
CA S'AMITGER
Especialitat en menjars mallorquins
07315 LLUC (Mallorca) Tel. 971 51 70 46

ki; *Cançons i glosats sobre la guerra civil (Mallorca, 1936-193)*; el pare Miquel Batllori i el pare Maur M. Boix i Selva; Jordi Carbonell, Jordi Sarsanedas i el filòleg Germà Colón. El darrer article és un comentari del *Diccionari d'historiografia catalana*. Massot comença assenyalant la rellevància i la utilitat de l'obra, emmarcant-la en anteriors iniciatives editorials que han anat fent possible que avui la cultura catalana compti amb una infrastructura d'obres de referència i de consulta certament molt notable. Tot seguit, però, i únicament des de la consciència de la perfectibilitat de les obres humanes, fa una extensa relació de propostes que haurien servit per a millorar o completar l'obra. Cada obra de Massot i Muntaner és una convidada a participar en la festa de l'erudició.

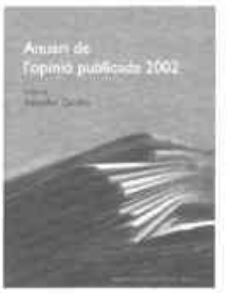
AADD.: *16 anys de Nit de Foc d'Iguana Teatre* (2004). Palma. Impremta Homar. 96 pàgs.

Un llibre-àlbum, amb abundants i magnífiques fotografies, amb el qual Iguana Teatre ha volgut fer memòria dels setze primers anys de l'espectacle "Nit de Foc": 132 representacions, més de 500.000 espectadors. El volum inclou els apartats següents: *La tradició mediterrània, el foc i els dimonis*; *Els orígens*; *Les representacions*; *L'espectacle*; *Projecció de la nit de foc*. Tot plegat, una festa. De llums i de fosques, de moviments i de pors, d'excitació i de foc. La cultura del foc adaptada al teatre de carrer. La Mediterrània ancestral esclatant en serpentines lluminoses a les places de les festes populars. Els dimonis, amenaçadors i escarnits, fills de l'Infern i joguines inofensives.

Miquel FERRÀ I MARTORELL: *El Call de Palma. Ciutat passa a passa* (2004). Miquel Font Editor ("Mallorca passa a passa", 4). 158 pàgs.

Una guia per a recórrer la seixantena de carrers que formen històricament el Call major i el Call menor, el barri jueu de Palma. L'autor ens ofereix l'oportunitat d'endinsar-nos en la vida de la comunitat jueva de la ciutat, des del remot segle XIV fins a les restes que encara avui en sobreviuen. Carrer per carrer, observarem els elements patrimonials que s'hi conserven, recordarem els personatges rellevants que en un moment o l'altre hi varen viure, aclarirem el significat dels topònims, evocarem determinats episodis històrics... Entremig, hi trobam textos literaris, receptes de cuina, biografies de personatges, transcripcions de documents... I una gran abundància d'imatges, amb una mitjana de dues per pàgina. Finestrons situats al marge del text que ens permeten ullar tot un món, el de la cultura jueva, d'una extraordinària creativitat, universal i local a la vegada, supervivent vigorós malgrat tantes malvestats sofertes.

AADD.: *Anuari de l'opinió publicada 2002* (2004). Barcelona. Fundació Centre Documentació Política. 236 pàgs.

Sota la direcció del sociòleg Salvador Cardús, i a iniciativa de l'entitat que n'ha assumit l'edició, l'*Anuari* pretén "analitzar les preses de posició dels diaris i dels principals creadors d'opinió en relació amb una desena de temes" que varen tenir "un relleu especialment significatiu al llarg de l'any 2002". Els temes són els següents: *L'annus horribilis del govern del PP a Espanya*; *L'encalç espanyol a la política basca*; *El darrer debat de política general de Jordi Pujol*; *La xenofòbia treu el nas a Catalunya*; *Eleccions a la societat civil*; *El Pla Hidrològic Nacional i la contestació comarcal*; *L'any de Verdaguer i Gaudí*; i *El Born: la història com a mirall del present*. A més de l'anàlisi de l'opinió relativa a aquests temes, el volum inclou un sintètic informe sobre l'evolució del mercat de la premsa en el seu conjunt. En una època en què la premsa diària té uns efectes tan rellevants sobre la societat i l'economia, la política i la cultura, a la força ha de ser útil analitzar reflexivament aquells mitjans que, dia a dia, construeixen l'opinió pública mitjançant la seva opinió publicada. No hi cap dubte que l'estudi dirigit per Cardús pot ser molt útil a tots aquells ciutadans que desitgen participar en la realitat mediàtica no des d'una una situació d'indefensió sinó des de la reflexió crítica.

Antònia Font, *Taxi*. Blau-Discmedi, 2004.

Les bones cançons pop s'instal·len a la teva memòria sense fer enrenou. Amb un fenomen d'empatia que crea clàssics populars com Kiko Veneno. Però *Taxi* no és *només* un bon grapat de cançons com "Armando rampas", "Extraterrestres", "Vehicle lunar" o "Loco". *Taxi* és un llibre de poemes i de prosa poètica, un DVD titulat *Anacronia i col·lapse del Dr. Polanski* i una aparició estel·lar final: la versió casolana de l'"I just called to say I love you" d'*Esteve* Wonder. Només una ment pèrfida com la d'en Joan Miquel Oliver pot crear una obra tan senzilla i, alhora, completa. La lectura i el gaudi del disc s'enriqueixen amb el treball audiovisual i el llibret, que no és merament un conjunt de lletres sinó que confirma una visió més irònica que no pas innocent o sentimental. De tota la discografia d'Antònia Font, a *Taxi* és on podem gaudir d'una major varietat instrumental i d'una producció més acurada. Tots els temes de *Taxi* destil·len un punt agredolç, de melangia continguda i, com bombons de licor, són el que semblen... i quelcom més. Perquè cal dir que no ens trobem, com podria semblar, davant un disc sobre ciència-ficció. Antònia Font no parlen de l'espai com fan els discos de Parade o l'*Andromeda Heights* de Prefab Sprout. Tampoc no ens trobem davant una metàfora de l'espai per abocar-hi els problemes terrenals com a l'*Space Oddity* de Bowie, sinó que Joan Miquel Oliver parla de les relacions humanes entre éssers de ciència-ficció. O és que encara no sabeu que els robots són gelosos?

Pel que fa a les lletres, en cap moment semblen forçades als diferents estils (un vals, guitarres espanyoles, patxanga, rap...), sinó que tenim la sensació de sentir les cançons com haurien de ser, amb total naturalitat. S'adapten perfectament al ritme de les cançons pop. Antònia Font, més que un grup d'imatges, és un grup de paraules i sons. I aquí és on la feina de Pau Debon és més valuosa. Les paraules sembla que necessiten tant la seva veu que fins i tot els significats més contraris entre mots flueixen sense traves. La seva veu és l'única que podria ser. Tal vegada penso en l'obra de Paolo Conte o Franco Battiato, dos cantautors tan heterodoxes i allunyats dels tòpics com excel·lents.

Les influències d'Antònia Font són òbvies. Ja en el BAM del 2002 es van postular alineant-se en un festival de galàctics comandat per en Sisa. No és casual que l'orquestra que actualment acompanya els directes de Sisa sigui la "Verbena Galàctica". Com tampoc no ho és la introducció amb piano de "Vehicle lunar" que remet a Pascal Comelade.

Davant la tradició burgesa i noucentista del seny catalanet, Antònia Font opten per la rauxa, trien la seva pròpia tradició, la dels boletaires intergalàctics i la petja d'Albert Pla, Pau Riba, Quimi Portet..., que, per cert, és on crec que se situen les millors obres de la música popular catalana.

Taxi demostra com el pop no té per què ser obvi ni pla. Escoltar *Taxi* no és només escoltar un disc d'Antònia Font, sinó que és escoltar a Antònia Font tocant i cantant per a tu. Antònia Font ja mai no podran ser res més que Antònia Font –que no és poc–. Algú en dóna més? Ja sabeu: "El temps no compta ni l'espai / qualsevol nit pot sortir el sol".

Jesús Revelles Esquirol

CORRECIÓ D'ERRADES

A la pàg. 36 del número anterior hi havia el *Còmput global de les mencions dels quatre apartats*, amb una relació dels noms dels escriptors i la seva corresponent puntuació. Hem descobert que ens vàrem deixar Gabriel Alomar, el qual, amb vint-i-quatre punts (6, de poesia; 18, de prosa de no ficció), hauria d'estat situat tot just després d'Antoni M. Alcover.

Gremi d'Editors
de Balears

ELS AUTORS
I ELS EDITORS
DE BALEARS
CONTINUAM
FENT PATRIMONI

I. Índex d'autors

ABRIL, David
Llengua, immigració, integració.....(840, 23)

AGUILÓ, Ferran
Respostes a un Qüestionari.....(837, 33)

ALEMANY, Antoni
Respostes a un Qüestionari.....(837, 34)

ALFARO, Maruja
Record de Pere Capellà.....(839, 44)

ALOMAR, Maria Magdalena
Pere Capellà. Una reivindicació del teatre popular.....(839, 23)

ALZAMORA, Sebastià
Respostes a una entrevista.....(837, 15)

AMENGUAL, Bartomeu
Respostes a una entrevista.....(838, 15)

AMENGUAL I BATLE, Josep
De bell nou per a la protecció de La Real.....(838, 26)

Hilari Raguer i Suñer. *Arxiu de l'església catalana durant la guerra civil*.....(841, 59)

AMENGUAL, Gabriel
Kant, el gran clàssic de la modernitat...(838, 31)

AMER I FERNÁNDEZ, Joan
Els hotelers de Mallorca. Una aproximació històrica i política.....(841, 4)

Jaume Cladera, una mirada sobre l'actual moment turístic.....(842, ...)

ANNAN, Kofi
Inmigració: per una estratègia europea.....(840, 14)

ARNAU I SEGARRA, Pilar
Olympia a mitjanit, la darrera novel·la de Baltasar Porcel.....(840, 55)

ARROM NADAL, Joan
Collita del 2003 (gener-juny).....(837, 49)

Bartomeu Amengual, passió i experiència en la gestió teatral.....(838, 15)

Collita del 2003 (juliol-desembre).....(838, 45)

Notes disperses.....(839, 50)

L'actor Joan Maria Melis rep un premi honorífic de l'AAAPIB.....(840, 48)

Assaig d'espectacle per a una nit d'estiu, d'Alexandre Ballester.....(841, 57)

2004: Notes d'un espectador teatral desidiós.....(842, 35)

BALLESTER, Maria
El procés constituent europeu. Regions i llengües en el model polític.....(838, 8)

BALLESTER, Alexandre
La darrera conferència. Pere Capellà, un mestre del teatre.....(839, 41)

BENNÀSSAR, Bartomeu
Casa de "cites"... documentals.....(840, 44)

De laïcitat, confessionalitat, Església i Estat.....(842, 32)

BEZARES, Miquel
Entre **Lletra** i papallones.....(837, 48)

Poemes i poesies (I).....(838, 43)

Sebastià Perelló. *Mans plegades*.....(838, 56)

Poemes i poesies (II).....(839, 48)

Informació literària a la triple ve doble.....(840, 46)

Bitàcoles i blocs.....(841, 55)

Mínims i intermínims.....(842, 34)

BIBILONI VICH, Neus
Vicenç Pagès. *La felicitat no és completa*.....(838, 58)

BIBILONI, Joan
Record de Pere Capellà.....(839, 45)

BRU DE SALA, Xavier
Respostes a una entrevista.....(841, 19)

BURGUÉS MESTRE, Joan J.
Transició democràtica a les Illes Balears des de la revista Lluc. Un punt de vista educatiu (1974-1978).....(842, 23)

CALAFAT BELLVER, Macià Josep
2004: un any de mobilitzacions a favor de la llengua catalana.....(839, 2)

CAPELLÀ, Llorenç
Pere Capellà, contra el seu temps...(839, 19)

CARDELL, Miquel
El Poema. *Com un acord de vidre*.....(837, 53)

CARDÚS, Salvador
La lleugera naturalesa de la política.....(838, 19)

CASTIÑEIRA, Angel
Sobre la identitat nacional.....(841, 8)

CELA CONDE, Camilo
Respostes a un Qüestionari.....(837, 35)

CHRISTMAS, Annie
Tolerada però mai no acceptada.....(840, 24)

COLOM, Bartomeu
Resposta a un interviu.....(840, 26)

COMAS RUBÍ, Francesca
El *Butlletí Informatiu d'Història de l'Educació* (2002-2004).....(842, 27)

COMPANY, Arnau
La premsa d'opinió a Mallorca. Des dels inicis a la transició democràtica.....(837, 25)

CRESPÍ, Rafel
País, esport i consciència nacional .(842, 12)

DOLS, Nicolau
Antoni M. Alcover de dins estant....(837, 54)

[EDITORIAL]
Un nou impuls.....(837, 3)

Una legislatura per a l'esperança.....(838, 3)

Europa.....(839, 3)

La devaluació dels Premis Ciutat de Palma.....(840, 3)

Miquel Costa i Llobera i Joan Alcover: la glòria dels poetes. El el 150è aniversari del seu naixement.....(841, 3)

25 anys de TVE a les Balears.....(842, ...)

ENSENYAT, Gabriel
Clarobscurs. L'Església dels mallorquins...(842, 47)

FRONTERA, Guillem
Respostes a un Qüestionari.....(837, 35)

FULLANA, Pere
Els xuetes, des de la intolerància a la llibertat.....(837, 40)

Josep Massot i Muntaner. Església i societat a la Mallorca contemporània.....(837, 58)

Joan Bestard Comas. *Globalización, Tercer mundo y solidaridad*.....(838, 61)

Els espais de formació de Pere Capellà Roca (1907-1928).....(839, 32)

GARAU, Jaume
Illes d'Europa, illes afortunades? El no reconeixement de la insularitat per part de la Unió Europea.....(840, 4)

GRIMALT, Josep A.
Qui té necessitat del cànon?.....(841, 14)

GUASP, Joan
El teatre ludopoètic de Pere Capellà.....(839, 42)

LIMÓN PONS, Miquel Angel
El tercer canal balear: reptes i perills.....(838, 4)

LÓPEZ-CASASNOVAS, Joan Francesc
La cançó de les balances.....(837, 21)

Un bou ha mort Manolete, de Llorenç Capellà.....(838, 50)

LLADÓ, Jaume
Cal una contrareforma educativa?.....(840, 12)

LLORCA, Vicenç
El Poema. *Per una poesia humanista*.....(842, 38)

MAICAS, Lluís
El Poema. *Autoretrat en obres*.....(840, 52)

MANERA, Carles
Sobre l'economia balear. Un decàleg per a la reflexió.....(839, 4)

MANRESA, Andreu
Respostes a un Qüestionari.....(837, 35)

MARCH CERDÀ, Martí X.
La construcció de l'espai europeu....(837, 9)

MARÍ, Isidor
La rialla que salva.....(837, 23)

L'acolliment lingüístic de la
inmigració: bones pràctiques.....(840, 20)

MARTÍ, Tomeu
Resposta a un interviu.....(841, 38)

Els dèficits de l'anomenada
Constitució Europea..... (842, 14)

MARTÍ, Cristina
Notes sobre l'activitat educativa i
cultural de Baltasar Champsaur a
Mallorca (1882-1911) .....(842, 19)

MAS RIGO, Jeroni M.
Bartomeu Colom. *Les claus polítiques
del procés autonòmic balear* .....(841, 61)

MAYOL, Joan
Economia i recursos naturals a
Madagascar: primera impressió.....(842, 4)

MELIÀ, Joan
El català a la Unió Europea
d'ensenyament superior.
Reptes, dificultats i perspectives .....(837, 4)

L'Espill, 15. Present i futur de la
llengua catalana .....(837, 58)

*Calidoscopi lingüístic: un debat entorn
de les llengües de l'estat*.....(839, 55)

Inmigració i integració lingüística .....(840, 13)

Inmigració i normalització
lingüística a les Illes Balears.....(840, 15)

MELIÀ QUES, Josep
La reubicació del nacionalisme .....(838, 20)

MELIS, Joan Maria
Record de Pere Capellà.....(839, 44)

MESQUIDA, Biel
Respostes a un interviu.....(837, 40)

MIR, Andreu
Vicenç M. Rosselló Verger.
La saviesa aplicada al coneixement
geogràfic.....(839, 9)

MOLAS, Joaquim
Respostes a una entrevista.....(841, 17)

MOLL, Josep
L'autonomia possible. L'exemple
de Baviera.....(837, 12)

MORRO I MARCÉ, Mateu
Camins costa amunt. La trajectòria
política de Pere Capellà durant
la Segona República .....(839, 37)

MOTILLA, Xavier
Els llibres d'Història de l'educació
a les Balears (2000-2004).....(842, 16)

MUNTANER, Maria
Joaquim Molas i Enric Bou.
La crisi de la paraula.....(838, 55)

Jordi Julià. *La crítica de Gabriel Ferrater.
Estudis d'una trajectòria intel·lectual*.....(839, 57)

Miquel Desclot. *De tots els vents* .....(840, 58)

Jaume Santandreu. *Catedral amb
armaris*.....(841, 64)

Lyotard i *La condició postmoderna*.....(842, 45)

MUÑOZ, Gustau
Cultura asimètrica.....(841, 7)

MURGUI, Jesús
Homilia a l'acte de presa de possessió
de la Seu de Mallorca .....(838, 41)

NADAL, Bernat
Pere Rosselló Bover. *El temps
llançat al pou* .....(842, 50)

PASQUAL, Miquel
Josep Massot i Muntaner. *Sobre Georges
Bernanos i altres temes polèmics* .....(839, 60)

PAYERAS, Miquel
Respostes a un Qüestionari.....(837, 36)

PERELLÓ, Francesc
Pere Capellà, a dues passes de la mort..(842, 29)

PERELLÓ FEMENIA, Maria Antònia
L'edat de ferro.....(840, 36)

PÉREZ MONTANER, Jaume
El Poema. *Viatge al sud*.....(839, 54)

PICORNELL BELENGUER, Mercè
Joan Mas i Vives. *Domini fosc*.....(839, 59)

PIZÀ, Antoni
Berlín era una festa. Capllonch
vist pels seus contemporanis a
Alemanya.....(841, 39)

PLANAS, Rosa
Enric Porqueres i Francesc Riera.
Xuetes, nobles i capellans .....(840, 57)

PONS, Margalida
Virtu[alita]s canòniques. La institucio-
nalització de la literatura i els vigilants
de la frontera.....(841, 10)

PONS PONS, Damià
Sebastià Alzamora, el rebuig de
la contenció.....(837, 15)

Miquel Angel Limon. *Josep Pla i
Menorca. Els cants de sirena
d'un illòman*.....(837, 57)

Les edicions de les *Obres Completes*
dels escriptors balears.....(838, 35)

El poeta, l'illa i Fernando Pessoa ....(838, 52)

*XXV anys de la Coral de la Universitat
de les Illes Balears*.....(838, 62)

Vicenç M. Rosselló Verger.
La saviesa aplicada al coneixement
geogràfic.....(839, 9)

Presentació [Dossier: Els escriptors
balears del segle XX. Una temptativa
de Cànon] .....(841, 9)

Gabriel Barceló. *Pere Orpí. Confessió
general d'un capellà poeta*.....(841, 62)

PONS TORTELLA, Pere Antoni
Sebastià Alzamora, el rebuig
de la contenció.....(837, 15)

Diàleg amb Joaquim Molas .....(841, 17)

Diàleg amb Xavier Bru de Sala .....(841, 19)

Miquel, Barceló. *Quaderns d'Àfrica*...(842, 50)

PORCEL, Baltasar
La columna d'opinió .....(837, 31)

RAMIS I PUIG-GROS, Andreu
Sobre el passat, el present i pel futur
des Amunts.....(839, 61)

RAMIS SASTRE, Margalida Maria
Les Illes Balears i el protocol de Kyoto
en els contexts estatal i europeu.....(840, 7)

RAMON, Magdalena
Emili Teixidor. *Pa negre*.....(838, 58)

Josep M. Morreres. *La gran improvisació*...(839, 58)

REVELLES ESQUIROL, Jesús
Antònia Font. Taxi.....(842, ...)

REYNÉS, Jaume
Viatge a Palestina,
la pàtria de tothom .....(841, 51)

RIERA, Joan
Respostes a un Qüestionari.....(837, 37)

RIPOLL PERELLÓ, Maria Isabel
Els estudis lul·lístics a l'inici del
segle XXI o la pervivència de Ramon
Llull en la cultura europea.....(841, 41)

ROS, Cristina
Respostes a un Qüestionari.....(837, 37)

ROSSELLÓ, Ramon X.
Un altre valencià a l'encontre de
Pere Capellà .....(839, 28)

ROSSELLÓ BOVER, Pere
El Poema. *Caldrà ignorar que
en la ciutat nocturna* .....(838, 49)

Cap de cantó, d'Antoni Vidal
Ferrando. Sota el signe del jardí
de les delícies .....(840, 53)

Els dos últims anys de la col·lecció
"El Turó".....(841, 46)

La mirada *darrere el vidre* de Feliu
Formosa..... (842, 43)

Llorenç Moyà. Memòries literàries.....(842, 49)

ROSSELLÓ BORDOY, Guillem
Raons per a mantenir La Real
i el seu entorn .....(838, 25)

ROSSELLÓ VERGER, Vicenç M.
Respostes a una entrevista.....(839, 9)

ROURERA I PERET, Jordi
Manuel Forcano. *El tren de Bagdad*.....(838, 55)

Quim Monzó. *Catorze ciutats
comptant-hi Brooklyn*.....(839, 57)

Melcior Comes Cladera. *L'aire
i el món* .....(840, 58)

Hèctor Bofill. *Les genives cremades* .....(841, 63)

Imparables. Una antologia.....(842, 41)

RUBÍ, Sebastià
El procés constituent europeu. Regions i llengües en el model polític .....(838, 8)

RULLAN, Onofre
On brilla el sol .....(842, 39)

SANTANA MORRO, Manuel
Joan Mas Quetglas. *Els mallorquins de Franco. La Falange i el moviment nacional* .....(838, 59)

Antoni Serra. *La mort del vell dictador i L'activisme cultural* .....(840, 59)

SANTANDREU, Pere
Panorama de la dansa a Mallorca.....(840, 41)

SANTANER, Neus
Resposta a un interviu .....(839, 47)

SEGUÍ, Gabriel
El Missal mallorquí de 1506 .....(837, 43)

SEGURA, Miquel
Respostes a un Qüestionari .....(837, 38)

SUREDA, Bernat
Els llibres d'Història de l'educació a les Balears (2000-2004) .....(842, 16)

TARABINI, Antoni
Respostes a un interviu .....(838, 29)

VALERO, Gaspar
El monestir de La Real .....(838, 23)

VALLS AGUILÓ DE SON SERVERA, Catalina
Record de Pere Capellà .....(839, 45)

VERD, Sebastià
Respostes a un Qüestionari .....(837, 38)

VILLATORO, Vicenç
Ens cal cultura de masses .....(839, 17)

II. Dossiers monogràfics

El periodisme d'opinió
(Núm. 837, gener-febrer 2004)

- Arnau Company i Mates: *La premsa d'opinió a Mallorca. Des dels inicis a la transició democràtica* (25-30).

- Baltasar Porcel: *La columna d'opinió* (31).

- Respostes al Qüestionari: Ferran Aguiló (33-34), Antoni Alemany (34), Camilo Cela Conde (35), Guillem Frontera (35), Andreu Manresa (35-36), Miquel Payeras (36-37), Joan Riera (37), Cristina Ros (37), Miquel Segura (38), Sebastià Verd (38).

La Real
(Núm. 838, març-abril 2004)

- Gaspar Valero i Martí: *El monestir de La Real* (23-24).

- Guillem Rosselló Bordoy: *Raons per a mantenir La Real i el seu entorn* (25-26).

- Josep Amengual i Batle: *De bell nou per a la protecció de La Real* (26-28).

Pere Capellà
(Núm. 839, maig-juny 2004)

- Llorenç Capellà: *Pere Capellà, contra el seu temps* (19-22)

- Maria Magdalena Alomar: *Pere Capellà. Una reivindicació del teatre popular* (23-27)

- Ramon X. Rosselló: *Un altre valencià a l'encontre de Pere capellà* (28- 31)

- Pere Fullana i Puigserver: *Els espais de formació de Pere Capellà Roca (1907-1928)* (32-35)

- Mateu Morro i Marcè: *Camins costa amunt. La trajectòria política de Pere capellà durant la Segona República* (37-40)

- Alexandre Ballester: *La darrera conferència. Pere Capellà, un mestre de teatre* (41-42)

- Joan Guasp: *El teatre ludopoètic de Pere Capellà* (42-44)

- Maruja Alfaro, Joan Maria Melis, Joan Bibiloni i Catalina Aguiló Valls de Son Servera: *Visions i records de Pere Capellà* (44-45)

Immigració i integració lingüística
(Núm. 840, maig-juny 2004)

- Joan Melià: *Immigració i integració lingüística* (13)

- Kofi Annan: *Immigració: per una estratègia europea* (14)

- Joan Melià: *Immigració i normalització lingüística a les Illes Balears* (15-19)

- Isidor Marí: *L'acolliment lingüístic de la immigració: bones pràctiques* (20-22)

- David Abril: *Llengua, immigració, integració* (23)

- Annie Christmas: *Tolerada però mai no acceptada* (24-25)

- Respostes al Qüestionari: Satximi Sasaki Crozier (Japó) (26), Redouan En-Naanai Taoumi (Marroc) (27), Claudia Giesselmann (Alemanya) (27), María Luz Figueroa (Guatemala) (27), Magdalena San Martín Vázquez (Uruguai) (27), Martin Rohner (Suïssa) (28), Elva Marina Velásquez Benalcâzar (Equador) (28), Wlfgang Heinze (Alemanya) (29), Nonna Kotchetkova (Rússia) (29), Geta Darie (Romania) (30), Mariela Valiente Olivares (Xile) (30), Ana Karina de los Santos Casañas (Uruguai) (30), Madiop Diagne (Senegal) (31), Gabriela (Argentina) (31), Elka Koleva (Bulgària) (31), Heidrun Press (Alemanya) (32), Samya Mestassi (Marroc) (32), Rachel Waters (Anglaterra) (32), Greta (Equador) (33), Clara (Equador) (33), Maria (Jaén) (33), Flor (Argentina) (33), Grup d'Immigrants d'Aula Cultural (33).

Els escriptors balears del segle XX (Una temptativa de cànon)
(Núm. 841, setembre-octubre 2004)

- Damià Pons i Pons: *Una temptativa de cànon. Presentació* (9)

- Margalida Pons: *Virtu[alita]ts canòniques: la institucionalització de la literatura i els vigilants de la frontera* (10-13)

- Josep A. Grimalt: *Qui té necessitat del cànon?* (14-16)

- Pere Antoni Pons: *Entrevista a Joaquim Molas* (17-18)

- Pere Antoni Pons: *Entrevista a Xavier Bru de Sala* (19-20)

- Respostes al Qüestionari: Sam Abrams (21), Maria Magdalena Alomar (22), Sebastià Alzamora (22), Carme Arnau (23) Joan Arrom (23), Jaume Aulet Amela (23), Alexandre Ballester (23), Neus Canyelles Estapé (24), Jordi Castellanos (24), Ramon Diaz i Villalonga (24) Bartomeu Fiol (24), Josep Antoni Grimalt (25), Gabriel Janer Manila (25), Joan F. López Casasnovas (25), Vicenç Llorca (26), Isidor Marí (27), Joan Mas i Vives (27), Joan Miralles Montserrat (27), Joaquim Molas (27), Francesc de B. Moll Marquès (28), Josep Murgades Barceló (28), Francesc Perelló Felani (28), Jaume Pomar Llambias (29), Damià Pons i Pons (29), Baltasar Porcel (29), Miquel Rayó Ferrer (30), Pere Rosselló Bover (31) Jeroni Salom (31), Gabriel de la S.T. Sampol (31), Antoni Serra i Bauçà (31), Vicent Simbor Roig (32), Llorenç Soldevila i Balart (32), Caterina Sureda Vallespir (33), Angel Terron Homar (33), Caterina Valriu Llinàs (33), Antònia Vicens (33), Miquel Angel Vidal Pons (33)

- [...]: *Els resultats* (35-36)

- [...]: *Observacions finals* (37)

Aproximacions a la Història de l'Educació a les Illes Balears
(Núm. 842, novembre-desembre 2004)

- Joan J. Burgués Mestre: *Transició democràtica a les Illes Balears des de la revista* **Lluc**. *Un punt de vista educatiu. 1974-1978* (...)

- Cristina Martí Ubeda: *Notes sobre l'activitat educativa i cultural de Baltasar Champsaur Sicília a Mallorca (1882-1911)* (...)

- Bernat Sureda Garcia i Xavier Motilla Salas: *Els llibres d'Història de l'Educació a les Balears (2000-2004)* (...)

- Francesca Comas Rubí: *El* ***Butlletí Informatiu d'Història de l'Educació*** (2002-2004) (...)

Al costat de cada títol, entre parèntesi, el número de la revista i la pàgina on comença l'article.

Aquest hivern... cinema en català

Els increïbles
Estrena: 26 de novembre de 2004

Sky Captain i el món del demà
Estrena: 22 de desembre de 2004

El nen que volia ser un ós
Estrena: 22 de desembre de 2004

Un seguit de desgràcies catastròfiques de Lemony Snicket
Estrena: 22 de desembre de 2004

La importància de ser Franc
Estrena: 7 de gener de 2005

Bob esponja: la pel·lícula
Estrena: 28 de gener de 2005

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria de Política Lingüística

Per a més informació:
http://www.gencat.net/presidencia/llengcat/cinema

Consell de Mallorca

LLORENÇ VALVERDE

CATEDRÀTIC

"Jo he decidit implicar-me personalment en l'ús del català"

A Mallorca tenim una llengua pròpia.

Molts dels que viuen aquí encara no la parlen, i alguns ni tan sols l'entenen.

Si et sents mallorquí o vius a Mallorca, fes sentir la nostra llengua.

TeNiM
UNa LLeNGUa
PeR SeNTIR